

A KORMÁNYBIZTOSI RENDSZER 1848–1849-BEN¹

Az 1848–1849. évi forradalom és szabadságharc sajátos intézményei közé tartozott a kormánybiztosság rendszere. Az intézmény végigkísérte a másfél év történetét, a forradalmi közigazgatás egyedi alkotása volt. 1848 szeptemberéig a végrehajtó hatalom és a helyi közigazgatási szervek közötti kapcsolattartást szolgálta, a Batthyány-kormány lemondása után pedig – a végrehajtó hatalom átalakulásából következően – a törvényhozó és a végrehajtó hatalom egyaránt részt vett kialakításában. Eredetében és súlyában jelentősen különbözött mind feudális kori előzményeitől, mind a francia forradalom kormánybiztosi intézményétől.

A kormánybiztosi intézmény a magyar közjogban és államszervezetben komoly előzményekre tekintett vissza. A királyi biztosság intézménye a XIV–XV. századra nyúlt vissza, s a XVI. századtól kezdve egyre nagyobb jelentőséghez jutott. Az intézmény a késő-római császárkorból ered, onnan vette át előbb a pápaság, majd a legtöbb európai uralkodói udvar, s így a magyar királyság is. A királyi megbízottak esetében kezdetben az uralkodó bírói hatalmának átruházásáról volt szó, ez a későbbiekben egyéb közigazgatási és politikai feladatokkal egészült ki. Ilyen volt például a hadsereg élelmezése, a járványok és éhínségek elleni védekezés ügye, folyószabályozások irányítása, a parasztmozgalmak, vagy az uralkodói akaratnak ellenálló törvényhatóságok megzabolázása. Elsősorban tehát a biztosságok két típusát különböztethetjük meg. Az egyik a több törvényhatóság működését koordináló, illetve irányító királyi biztosság, amely egy, vagy több törvényhatóság hatáskörét és erejét meghaladó feladatok ellátását kapta feladatul. A másik típusba a központi hatalomnak a helyi végrehajtó hatalommal szembeni fellépését szolgáló királyi biztosságokat sorolhatjuk. Ez utóbbiakról a magyar társadalom az 1848 előtti hét évtizedben három komoly, s nem éppen kedvező tapasztalattal is rendelkezett. Ebbe a típusba sorolhatjuk a II. József császár által 1785–1790 között kiküldött királyi biztosokat (kiküldésükkel egy időben az uralkodó felfüggesztette a megyei önkormányzatok működését). Ide tartoztak az 1822–1823-ban az emelt összegű adókvetés és az újoncozás végrehajtását megtagadó megyék ellenállásának felszámolására kiküldött királyi biztosok. Végül, a kormányzat a liberális többségű megyék megzabolázására 1845 tavaszától főispáni helyetteseket, úgynevezett adminisztrátorokat küldött ki, akik a főispán jogait gyakorolva irányították a helyi

¹ E tanulmány a *Bona Gábor* által szerkesztett, az Atlantic Research and Publishers Inc.-nél megjelenő „The Hungarian Revolution and War of Independence, 1848 – 49” című kötetben szereplő tanulmány bővített, adattárral kiegészített változata.

A kormánybiztosi intézmény kialakulására I. *Szőcs Sebestyén*: A kormánybiztosi intézmény kialakulása 1848-ban. Budapest, 1972.; *uő.*: Szemere Bertalan szerepe a kormánybiztosi intézmény megteremtésében (1848 április – szeptember). (In:) *Ruszoly József* (szerk.): Szemere Bertalan és kora. I–II. k. Miskolc, 1991. Külön nem jegyzetelt adatainkat ebből a két munkából vettük. Az ezekben hivatkozott irodalomra külön csak kivételes esetekben hivatkozunk. Általános összefoglalót ad *Csizmádia Andor*: A kormánybiztosi intézmény 1848–1849-ben. A budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának Actái. II. kötet. Budapest, 1960. és *klny. uő.*, *uo.*

közigazgatását, s a megyei tisztújítások és az országgyűlési követválasztások alkalmával igyekeztek többséget szerezni a kormánypárti konzervatívoknak.²

Az 1847–1848. évi rendi országgyűlés utolsó időszakában, az 1848 februári párizsi forradalom hírének vétele és Kossuth felirati javaslata után maga Széchenyi István ajánlotta fel az Udvarnak, hogy teljhatalmú királyi biztosként kész az országgyűlésen megszabolázni a reformellenzékét, ha ezzel együtt bizonyos reformokat keresztülvihet. Az Udvar azonban még egy mérsékelt reformer kezébe sem volt hajlandó ilyen rendkívüli hatalmat adni. Amikor István nádor március 18-án jelentette az uralkodónak, hogy a tőle kapott szóbeli felhatalmazás alapján miniszterelnökké nevezte ki Batthyány Lajost, az uralkodói válasz a miniszterelnök jogkörét úgy értelmezte, hogy az nem haladta meg egy ideiglenes királyi biztosét. (Ez a királyi válasz azonban nem került nyilvánosságra).³ A bécsi kormányzervek hasonlóan kívánták szűkíteni a magyar miniszterelnök jogkörét a felelős kormányról szóló törvényjavaslat megvitatásakor. Csak az országgyűlés tiltakozásáról és a pesti tömegmozgalmakról érkező hírek révén sikerült megtörni ellenállásukat.

Az első biztosi kiküldetéseket maga István nádor és a kinevezett miniszterelnök, Batthyány Lajos gróf eszközölte 1848. március 23-án. Batthyány akkor a fővárosból érkező hírek hatására egyrészt bejelentette az országgyűlésen a kormány tagjainak névsorát, másrészt a kijelölt miniszterek közül Szemere Bertalant és Klauzál Gábort, valamint Pulszky Ferencet Pestre küldte, hogy ott „ideiglenes rendőri országos bizottmányként” működjenek. A továbbiakban a Miniszteri Országos Ideiglenes Bizottmány feladata a rend és a nyugalom fenntartása, a budai főhadparancsnoksággal, valamint a feudális kormányzésekkel, így a Helytartótanáccsal és a Kamarával történő kapcsolattartás volt. A Bizottmány tagjai magukat nem nevezték ugyan biztosoknak, de a hozzájuk érkező jelentések többsége miniszteri, országos és ideiglenes biztosként említi őket. A Bizottmány koordinálta a nemzetőrség országos szervezését, fegyvert próbált szerezni a szerveződő nemzetőri alakulatoknak és igyekezett megakadályozni az országban található fegyver-, lőszer- és nemesfémkészletek kiszállítását. A Bizottmány feladata volt az egyelőre még nem létező kormány képviselője, továbbá a forradalmi közigazgatási szervezetek, így a Pest megyei Rendre Ügyelő Választmány ellensúlyozása. A Bizottmány egészen április 20-ig folytatta működését; jellegét tekintve egyszerre volt „kihelyezett” kormány és kormánybiztosi testület. Az előbbire mutat az is, hogy maga is eszközölt újabb biztosi kinevezéseket. Így a székesfehérvári antiszemita mozgalmak (a városi tanács kitiltotta a városból a zsidókat) leszerelésére a Bizottmány küldte ki egyik tagját, Pulszky Ferencet. Szintén a Bizottmány hatalmazta fel Csány Lászlót és Széll Józsefet, hogy Zala, Vas, Veszprém és Sopron megyék, valamint a területükön található szabad királyi városok területén teljhatalommal lépjenek fel a rend védelmére, azaz akár erővel is számolják fel az antiszemita, illetve parasztmozgalmakat. Már a kormány Pestre érkezése után bízta meg a Miniszteri Országos Ideiglenes

² Minderre I. Magyarország története 1686–1790. (Főszerk. *Ember Győző és Heckenast Gusztáv*). Magyarország története tíz kötetben. 4/1–2. k. Budapest, 1989. 1084–1092. o. (A vonatkozó részt írta *H. Balázs Éva*); Magyarország története 1790–1848. (Főszerk. *Mérei Gyula*, szerk. *Vörös Károly*) Magyarország története tíz kötetben. 5/1–2. k. Budapest, 1980. 620–631. és 936–943. o. (A vonatkozó részt írta *Vörös Károly*).

³ *Varga János*: A jobbágyfelszabadítás kivívása 1848-ban. Budapest, 1971. 216. o.

Bizottmány a fővárosi mesterlegények mozgalmainak lecsendesítésével Rottenbiller Lipót pesti alpolgármestert. Pulszky és Rottenbiller kiküldése ad hoc jellegű megbízatás volt. Csány és Széll azonban a kormány Pestre érkezése és a Bizottmány feloszlása után is folytatták működésüket.⁴

A Batthyány-kormány egyik legnagyobb gondja az volt, hogy a március–áprilisi átalakulás következtében megingott közhatalmat hogyan szilárdítsa meg. Ezért is figyelte különös gonddal az ország nem-magyar lakosságának mozgalmairól érkező híreket. Először a felvidéki szlovák lakosság körében mutatkozó pánszláv agitációról érkező beszámolók keltettek komoly aggodalmat. Mindezt befolyásolta az is, hogy 1846–1847-ben a Felvidéken komoly éhínség pusztított, s az 1831-es koleralázadás emléke még élénken élt a magyar politikusok tudatában. Attól tartottak, hogy a szociális és a nemzetiségi elégedetlenség összekapcsolása révén az 1831-es koleralázadáshoz, vagy az 1846. évi galíciai felkeléshez hasonló mozgalom bontakozhat ki a szlovák lakosság körében. A kormány április 12-én ezek megfigyelésére és lecsendesítésére – területi illetékességük elhatárolása nélkül – Árva, Liptó, Turóc, Trencsén és Nyitra megyébe kiküldte Madocsány Pált, Szentiványi Ödönt és Justh Józsefet, a Zólyom megyei bányavárosokba pedig Beniczky Lajost.⁵ Madocsány egyben – még a nádortól 1847-ben kapott megbízását folytatva – azt a feladatot kapta, hogy Árva, Liptó, Szepes, Turóc és Trencsén megyék területén a lakosság vetőmagellátása, tehát az éhínség leküzdése érdekében működjön. Madocsány 1848. július 27-én politikai jellegű megbízatást is kapott Kossuth pénzügyminisztertől. Feladata volt, hogy a Szepes megyében lévő 180 lengyel menekültből önkéntes csapatot alakítson.

Április 26-án a kormány országos biztosként Zólyom, Hont és Bars megyébe, illetve a területükön található bányavárosokba küldte Géczy Pétert, hogy az ott található nemesfémkészleteket számba vegye és a pénzverés folyamatosságát biztosítsa. Géczy mellé adták segédkormánybiztosként Beniczky Lajost. A két biztos közötti munkamegosztásból úgy tűnik, hogy a pánszláv mozgalmakkal kapcsolatos ügyekben Beniczky, minden más ügyben Géczy intézkedett.

Pozsony városban és Pozsony, illetve Nyitra megyében 1848 tavaszán szintén több antiszemita megmozdulásra került sor. A kormány a vétkesek kinyomozására és megbüntetésére Tarnóczy Kázmért küldte ki, akit rögtönítélő eljárásra is felhatalmazott. Tarnóczy megbízatását a későbbiekben kiterjesztették egyéb közigazgatási és politikai ügyekre (így a pánszláv mozgalmakkal kapcsolatos intézkedésekre) is.

Kimondottan a Szepes, Liptó és Gömör megyei pánszláv mozgalmak megfigyelésére és elfojtására küldte ki Szemere Bertalan belügyminiszter 1848 május végén Szent-Iványi Károly gömöri főispánt. Június 19-én a konzervatív Sáros vármegyei tisztikar és a radikális Újházi László főispán közötti ellentét kivizsgálására és rendezésére küldte Szemere Csáky László szepesi főispánt. Pánszláv „izgatók” iratainak lefoglalására, szükség esetén az illetők letartóztatására kapott megbízatást július 22-én Justh József és Beöthy Ödön. Beöthy július 23-án Csáky megbízatását is átvette, de rá hárult többek

⁴ *Urbán Aladár*: Batthyány Lajos miniszterelnöksége. Budapest, 1986. 156–158. o.; *uő.*: A nemzetőrség és honvédség szervezése 1848 nyarán. Budapest, 1973. 26–32. o.

⁵ Beniczkyre l. *Steier*: Beniczky

között a törvénytelen eperjesi tisztújítás kivizsgálása is. Hasonló feladatot kapott Zólyom városával kapcsolatban július 26-án Ruttkay István Zólyom megyei alispán.⁶

A szlovákokénál jóval erősebbnek bizonyult a magyarországi szerbek nemzeti mozgalma. Először a szerbek április 14-i karlócai gyűlésén hangzott el az a követelés, hogy a Temesközből, a Bácskából, a Szerémségből és Baranyából alakítsanak különálló szerb vajdaságot, s azt egyesítsék a Háromegegy (Horvát–Szlavón–Dalmát) Királysággal. A Batthyány-kormány erről értesülve április 23-án Csernovits Péter temesi grófot és főispánt bízta meg azzal, hogy az ország alsó részén és a határörvidéken élő horvát és szerb lakosság kívánságait kipuhatolja. (A kormány első reagálása tehát hasonlított a felvidéki hírekkel kapcsolatos intézkedésekre). Április 24-én azonban Nagykikindán súlyos, halálos áldozatokat is követelő zavargásokra került sor. Bár a résztvevők és az áldozatok egyaránt szerbek voltak, a kormány úgy döntött, hogy Csernovits kormánybiztosi fennhatóságát kiterjeszti Torontál megyére, s felhatalmazza mind a közrend helyreállítására, mind a május 27-re Karlócára összehívott szerb egyházi kongresszuson a kormány képviselőjére. Megbízását már másnap, nádori rendelettel, kiterjesztették Torontál, Temes, Krassó, Bács és Arad megyékre, a területükön lévő szabad királyi városokra, illetve a titeli sajkás kerületre. Csernovits Torontál, Bács és Krassó megyékben, Szabadka, Újvidék és Zombor városokban statáriumot hirdetett, s látszólag helyreállította a rendet. Engedélyezte, hogy a szerbek május 13-án Újvidéken a 27-i kongresszust előkészítő tanácskozást tartsanak, a statáriumot azonban nem függesztette fel. Így a szerbek átvonultak a határörvidéken lévő Karlócára, s ott tartották meg a magyar kormányzattal immár teljesen szakító kongresszusukat. Csernovits célja a továbbiakban az volt, hogy megakadályozza az ellentétek fegyveres küzdelemmé fajulását. Május 23-án a kormány kinevezte mellé – azonos hatáskörrel és területi illetékességgel – királyi biztossá Vukovics Sebő temesi alispánt. A kormány szándéka ekkor már az volt, hogy Csernovitsot Vukovicsal váltsa fel, az intézkedést azonban Csernovits állandó utazásai is magyarázták. A királyi biztos igyekezett fegyverrel ellátni a magyar és német helységeket, lefegyverezni a szerb községek nemzetőrségét, s katonaságot kért a rend helyreállítására. Június 12-én lezajlott az első fegyveres összecsapás Karlócánál. Csernovits a beérkező erősítések ellenére a tárgyalások mellett döntött, s június 24-én tíznapos fegyverszünetet kötött a szerbekkel. A fegyverszünet végeztével azonban a szerbek nem teljesítették a megállapodás feltételeit, sőt, sokkal erősebb állásokban várták a fegyveres akciót. Június 27-én Mészáros Lázár hadügyminiszter közölte vele, hogy a továbbiakban csak a délvidéki haderő fővezérévé kinevezett Philipp Bechtold altábornagy révén rendelkezhet a sorkatonasággal. (Igaz, Csernovits és Vukovics addig sem közvetlenül, hanem csak a területileg illetékes főhadparancsnokságok révén kaphatták meg a szükséges katonai erőt). Július 24-én aztán Szemere Bertalan belügyminiszter leváltotta Csernovitsot a biztosságról.⁷

⁶ A felvidéki kormánybiztosok irataiból jelentős mennyiséget közöl *Steier Lajos: A tót nemzetiségi kérdés 1848–49-ben. I–II. k. Budapest, 1937.; Daniel Rapant: Slovenské povstanie roku 1848-49. Dejiny a dokumenty. I–IV. k. Turčiansky Svätý Martin – Bratislava, 1943–1967.*

⁷ Csernovits ténykedésére l. *Varsányi Péter István: Adalékok az 1848-as délvidéki harcokhoz. Századok, 1977/4.; uő.: Adalékok Csernovics [!] Péter kormánybiztos és a délvidéki katonai vezetők kapcsolatához 1848 nyarán. HK 1978/3.; uő.: Csernovics [!] Péter kormánybiztos megbékélési kísérletének dokumentumaiból. (In:) Bona, 1983. 148–152. o.; Varsányi Péter István: Szerbek és magyarok között a Duna mentén (Csernovits Péter*

Ezzel egy időben Vukovics hatóságát a bánági (Arad, Krassó és Temes) megyékre korlátozta, a bácskai megyék (Bács, Torontál, Csongrád, Csanád) királyi biztosságává pedig Szentkirályi Móric jászkun főkapitányt nevezte ki. Szentkirályi azonban csak addig vállalta el a királyi biztosságot, amíg a Jászkun-kerület nemzetőrsége a Délvidéken szolgál. A két biztos, Vukovics és Szentkirályi rendelkezett mindazokkal a jogokkal és kötelességekkel, amelyeket korábban Csernovits birtokolt. Elsődleges feladatuk a védelmi intézkedések megtétele, a polgári és katonai hatóságok közötti kapcsolattartás koordinálása volt. A délvidéki biztosságnak ez a területi megosztása (Bácska és Bánág) 1849 februárjáig fennmaradt. Akkortól a bánági területi kormánybiztosság lényegében megszűnt.⁸

Szentkirályit augusztus 26-án Beöthy Ödön, Bihar vármegye főispánja váltotta fel a bácskai kormánybiztosság élén. Szeptember 3-án Szemere belügyminiszter értesítette Beöthyt, hogy a kormány teljes hatalmú királyi és egyszersmind országos biztosnak nevezte ki. A levél jelezte, hogy a kormánybiztosságok uralkodói és nádori legitimációja lassan átadja helyét az országos, tehát a nemzet szuverenitásából következő legitimációnak. Szeptember 4-én Kossuth javaslatára az országgyűlés is teljes hatalommal ruházta fel Beöthyt.

A délvidéki királyi biztosságok kiterjedt közigazgatási, politikai és igazságszolgáltatási jellegű feladatai hamar megkövetelték, hogy az ott állomásozó hadsereg ellátásával kapcsolatos terheket levegyék a biztosok válláról. Ezért Szemere június 11-én a délvidéki polgári biztosságot (azaz a hadseregellátással kapcsolatos ügyeket) Török Gábor aradi polgármesterre bízta. A polgári biztosság előzményének a már 1848 előtt is létezett tartományi biztosságokat tekinthetjük. A polgári biztosság hatásköre az egész Délvidékre kiterjedt, s 1848 július végén sem osztották meg úgy, mint a királyi biztosságét.

Egészen eltérő volt a szlovák és a szerb mozgalmakétól a horvát mozgalom kezelése. A szlovák és szerb mozgalmak ugyanis – tényleges súlyuktól függetlenül – lényegében rendfenntartási és közbiztonsági kérdésnek minősültek. Vezetőik nem rendelkeztek a magyar alkotmányos jogrendbe beilleszthető formális politikai tisztséggel, súlyukat az általuk mozgósítható tömeg, illetve fegyveres erő adta csupán. A Jellačić vezette horvát mozgalommal azonban más volt a helyzet. A bán az ország zászlósurai közé tartozott, kinevezésének törvényességéhez nem férhetett kétség. Viszonylag gyorsan kiderült azonban, hogy a bán nem hajlandó elismerni a magyar kormány felsőbbtségét. Megrendszabályozására olyan királyi biztost kellett tehát találni, aki rangját, tekintélyét és állását tekintve egyenrangú vele. Így esett a választás Hrabovszky János báró, altábornagyra, a péterváradi (szlavóniai) főhadparancsnokság vezetőjére, királyi tanácsosra, a Katonai Mária Terézia Rend lovagjára. Hrabovszky feladata a Zágrábban mutatkozó magyarelles mozgalmak kivizsgálása és felelőseik megbüntetése volt, melyhez a horvátországi és szlavóniai fegyveres erővel egyaránt rendelkezhetett. A kinevezést május 11-én a nádor írta alá. Május 14-én egy újabb nádori rendelet –

politikai pályája). Szeged, 1989. Vukovicsra l. *Sarlós Béla*: Deák és Vukovics. Két igazságügyminiszter. Budapest, 1970. 78–101. o.; *Vukovics*, 1894.; *Vukovics*, 1982. 171–186. o.

⁸ A délvidéki eseményekre l. még *Urbán Aladár*: A Batthyány-kormány, a szerb nemzeti mozgalom és a délvidéki kormánybiztosok 1848 nyarán. (In:) *Bona*, 1983. 135–147. o.

uralkodói jóváhagyás alapján – arra is felhatalmazta Hrabovszkyt, hogy a Jellačić által hozott törvénytelen rendeleteket felfüggeszse, ha a bán a hűtlenség bűnében elmarasztalható, fogassa őt hűtlenségi perbe, s ideiglenesen minden polgári és katonai hatalmat gyakorolhasson Horvátországban, beleértve a báni hivatalt is. Hrabovszky ezzel olyan kiterjedt hatalmat kapott, mint eladdig egyetlen biztos sem. Június 10-én maga az uralkodó is megerősítette Hrabovszky királyi biztosi hatáskörét. Hrabovszky volt a magyar kormányzat által kinevezett királyi biztosok közül az egyetlen, aki egyenes – és nemcsak a nádortól származó, közvetett – uralkodói felhatalmazással is rendelkezett.

Hrabovszky azonban nem élt ezzel a felhatalmazással. Jellačićsal történt első, 1848 május végi találkozása után, arra hivatkozva, hogy a bán olyan népszerű a horvátok között, hogy békés eszközökkel elmozdítani nem lehet, beadta lemondását. A június 10-i felhatalmazás után azt ugyan visszavonta, de működése a későbbiekben is csupán a saját, szlavóniai és péterváradi főhadparancsnoki illetékességi körébe tartozó határőrvidék fennhatóságának megőrzésére korlátozódott. Megkísérelte Varasdra összehívni a horvát tartományi gyűlést, de előbb nem akart, a határőrezredek többségének lázadása után pedig már nem is tudott fegyveres erővel fellépni. Királyi biztosi tevékenységét, különösebb eredmény nélkül, 1848 augusztus végéig folytatta. A területi illetékességi körébe tartozó megyék közül a nádor augusztus 10-én Zsitvay József alispánt Szerém, augusztus 31-én Jankovics László főispánt Verőce megye királyi biztosává nevezte ki.

A horvát mozgalommal, pontosabban, Jellačićsal szembeni aktív fellépés tehát sikertelen maradt. A horvát fenyegetés elhárítását célozta a korábban a nyugat-dunántúli megyékben működő Csány László királyi biztosi kinevezése. Szemere május 20-án több megyét rögtönítélő bíróság felállítására hatalmazott fel, közülük a Vas, Somogy és Zala megyékkel, valamint a Kőszeg városával kapcsolatos intézkedéseket Csányra és Széll Józsefre bízta. Május 22-én Veszprém és Sopron megyékben Hunkár Antalt, Veszprém megye főispánját bízta meg a kormánybiztossággal, majd május 29-én Széll megbízatását Vas megyére korlátozta. A június 2-án kibocsátott újabb rendeletben Csány fennhatósága alá rendelte Zala, Somogy, Baranya és Tolna (tehát a horvát betörés által fenyegetett) megyéket, melyekben teljhatalmú királyi biztossá nevezte ki. Az ő joga volt az érintett területeken a nemzetőrség fegyverbe hívása és felhasználása, neki kellett gondoskodnia annak ellátásáról; feladata volt a Hrabovszkyval való együttműködés. Egy június 13-i hadügyminiszteri rendelet arra is felhatalmazta Csányt, hogy az említett törvényhatóságokban alakuló honvédszászlóaljokat (Baranya megyét kivéve, de oda értve Vas és Sopron megyéket) felhasználhassa a Dráva-vonal védelmére. Ő volt az első olyan biztos, aki komoly összecsapásba bonyolódott a katonai hatósággal. A Dráva-vonal katonai parancsnokává kinevezett Ottinger vezérőrnagy ugyanis Varasdon meglátogatta Jellačićot, majd olyan utasítást adott ki, hogy a Muraközben álló csapatok ne álljanak ellen egy esetleges horvát betörésnek. Csány erről értesülve lemondott, Ottinger ugyanúgy tett. A kormány csak Ottinger lemondását fogadta el: a polgári és katonai hatalom első konfliktusában az állami vezetés tehát a polgári hatóság mellé állt. Augusztus 14-én egy újabb belügyminiszteri rendelet immár a Dráva és Duna közötti terület egészére (Baranya, Somogy, Tolna, Vas, Zala, Veszprém, Sopron és Fejér megyékre, valamint a területükön lévő szabad királyi városokra) kiterjesztette Csány

hatáskörét, aki megszolgált a bizalmat: 1848 szeptember közepén, Jellačić betörése után lényegében ő akadályozta meg a drávai magyar hadtest felbomlását.⁹

Erdélyben és a Részekben (Partium) a kormánybiztosok feladata kettős volt. Nekik kellett végrehajtaniuk a Részek visszacsatolását, Magyarország és Erdély unióját, de az ő feladatuk volt a román többségű terület nemzetiségi ellentéteinek kezelése is. A kormány április 23-án Wesselényi Miklós báró vezetésével királyi biztosságot küldött ki a Részekbe (Kraszna, Közép-Szolnok és Zaránd megyékbe, a Kővár-vidékre és Zilah városba) a visszacsatolásról intézkedő 1848:VI. törvénycikk foganatosítására. A visszacsatolás nem merült ki a törvény ünnepélyes közgyűlési kihirdetésében. A biztosság tagjainak (Beöthy Ödön, Asztalos Pál, Somossy Ignác, Bay Ferenc) a magyarországitól eltérő jogszokások összehangolásáról és a vitás kérdések rendezéséről is dönteniük kellett. A biztosság lényegében augusztus közepéig működött, közben – speciális megbízatással (a közrend fenntartására) – Szemere Kabos József Kraszna megyei főispánt küldte ki Közép-Szolnok megyébe.

A fegyveres szerb mozgalmakról érkező első hírek után Batthyány miniszterelnök úgy döntött, hogy megpróbál Erdélyből, a székely határőrezredektől fegyveres erőt szerezni a veszélyeztetett délvidéki területek védelmére. A székelyek segítségül hívására Gál Sándort, Hajnik Károlyt és Klapka Györgyöt küldte ki; a megbízatásról egyidejűleg Puchner Antal báró, altábornagyot, nagyszebeni főhadparancsnokot is értesítette. A lépés nem felelt meg a formális törvényességnek, hiszen Magyarország és Erdély uniója még nem történt meg. A kiküldetést utólag a király is jóváhagyta, ám időközben a megbízatás az erdélyi unió megszavazásával lényegében érvényét veszítette.¹⁰

Sokkal nagyobb és nehezebb feladat volt ennél az erdélyi unió végrehajtása. A magyar országgyűlés által hozott 1848:VII. törvénycikk ugyan elrendelte a két testvérhaza egyesülését, ám a törvényt csak az erdélyi országgyűlés hasonló értelmű törvényének királyi szentesítése után lehetett végrehajtani. A kormány szerette volna, hogy az erdélyi országgyűlés királyi biztosává az uralkodó Ferenc József főherceget, István nádort, valamelyik magyar minisztert, vagy az erdélyi polgári közigazgatás vezetőjét, Teleki József gróf, erdélyi főkormányzót nevezze ki. V. Ferdinánd azonban Puchner Antal báró, altábornagyra, a nagyszebeni (erdélyi) főhadparancsnokság vezetőjére bízta ezt a feladatot. A magyar kormány május 20-án gyakorlatilag megfigyelői státussal küldte „erdélyi biztosul” a kolozsvári országgyűlésre Perényi Zsigmond bárót, Ugocsa megye főispánját.

Több politikus már az országgyűlés összeülése előtt javasolta, hogy a kormány az uniótörvény elfogadása és szentesítése után azonnal küldjön királyi biztost Erdélybe, tehát olyan személyt, aki egyenes uralkodói felhatalmazással rendelkezik, olyannal, mint amelyet aztán június 10-én Hrabovszky kapott. Ismét felvetődött valamelyik császári főherceg, vagy magyar miniszter (például Széchenyi István) kiküldetésének gondolata. A választás végül Vay Miklós báró, koronaörre esett. Vayt június 19-én nevezte ki a

⁹ Barta, 1952. 608–634. o.; *Szőcs Sebestyén*: Csány László kormánybiztosi tevékenysége 1848 áprilistól szeptember végéig. (In:) *Molnár*, 1990.

¹⁰ *Urbán Aladár*: A székely katonaság segítségül hívása 1848 májusában. HK 1980/3.; *Hermann Róbert*: Klapka György tevékenysége 1848 márciusától 1849 január elejéig. (In:) *Kiss Vendel* (szerk.): Komárom és Klapka György 1848/49-ben. Komárom, 1994. 41–46. o.; *Egyed Ákos*, 1994. 839–841. o.

nádor teljhatalmú királyi biztossá. Felhatalmazása Erdély területére szült, de a későbbiekben egyes volt partiumi megyékkel is rendelkezett, ahogyan az őt felváltó erdélyi országos biztosok többsége is. Legfontosabb feladata a polgárháborús veszély elkerülése, a választások lebonyolítása, a nemzetőrség felfegyverzése és az erdélyi honvédtoborzás beindítása volt. Vay a közigazgatási kérdések többségével jól megbirkózott, a politikai rendezésre tett kísérletei (így a magyarelles román és szász mozgalmak leszerelése) azonban nem sikerültek. A nem magyar kiegészítésű erdélyi sorkatonaság és a két román határőrezred csak addig engedelmeskedett neki, amíg Puchner főhadparancsnok azt szükségesnek tartotta.¹¹

István nádor és Szemere augusztus 24-én a román származású Mihályi Gábort nevezte ki a magyarországi román- és ruszinlakta törvényhatóságok (Máramaros, Ugocsa, Bereg, Ung, Szatmár, Közép-Szolnok, Kővár és Kraszna megyék), valamint a 17. (2. román) határőrezred királyi biztosává. Feladata a nemzetiségi lakosság felvilágosítása és a békét veszélyeztető személyek elleni határozott fellépés volt. Mihályi területi illetékességi köre a 17. (2. román) határőrezred esetében átfedte Vay Miklósét. Mihályi kinevezésével befejeződött a magyarországi nemzetiségek által lakott területeken a királyi biztosi intézmény kiépítésének folyamata.¹²

Ebben az időszakban két speciális biztosi felhatalmazásról tudunk ezen a területen. Berzenczey László marosszéki képviselőt Kossuth Lajos pénzügyminiszter bízta meg azzal, hogy a székely lakosság egy részének a délvidéki kincstári birtokokon történő letelepítésével kapcsolatban a helyszínre utazzon. (A tervvel kapcsolatos intézkedést a kibontakozó délvidéki szerb lázadás tette sürgőssé). Weér Farkas Belső-Szolnok megyei főispánt a marosszéki politikai és közigazgatási problémák rendezésével bízta meg Szemere belügyminiszter.

A fent említett területeken kívül tucatnyi, általában miniszteri rendelettel eszközölt biztosi kinevezésről tudunk. E miniszteri biztosokat részben közigazgatási kérdések megoldására (tisztújítás, a helyi, sajátos jogszokások és az országos rend összehangolása), részben különböző kincstári birtokok és javak felülvizsgálatára és összeírására küldték ki, így megbízólevelüket általában a belügy- vagy a pénzügyminiszter írta alá. Miniszteri biztosokat küldött ki Széchenyi a Középponti Vasúttársasággal folytatandó tárgyalásokra, Klauzál Gábor pedig az Ausztriát és Magyarországot közösen érintő vám- és harmincadai ügyekkel kapcsolatos bécsi tárgyalásokra.

A kormány elrendelte, hogy az országban lévő sorkatonaság mindenütt polgári biztosok jelenlétében tegye le az esküt a magyar alkotmányra. Ezek azonban nem tényleges biztosok voltak, csupán a polgári hatalom ad hoc jellegű képviselői. Politikai jellegű volt az a megbízás is, amelyet Szentkirályi Móric jászkun főkapitány kapott Batthyánytól június 22-én. A miniszterelnök felhatalmazta, hogy a délvidéki haderő azon dandárjában, amelyben a jászkun nemzetőrök szolgálnak, e nemzetőrök és az ott

¹¹ Vay működésére l. *Miskolczi Ambrus*: Erdély a forradalomban és a szabadságharcban (1848–1849) (In:) *Szász Zoltán* (szerk.): Erdély története. III. k. 1830-tól napjainkig. Budapest, 1986. 1379–1405. o.

¹² A rendeletről Szemere értesítette a hadügyminisztériumot is, s kérte, hogy utasítsa az erdélyi főhadparancsnokság útján a 2. román határőrezred parancsnokságát Mihályi rendeleteinek teljesítésére. A minisztérium ezt augusztus 29-én meg is tette. MOL H 75. Hadügyminisztérium. Általános iratok. 1848:5173.

szolgáló honvédek felett rendfenntartási és fegyelmi ügyekben kormánybiztosként működjön. Biztonsági jellegű megbízatást kapott Vörös Antal, a pénzügyminisztérium elnöki irattárosa: Kossuth szeptember 9-én utasította, hogy a pénzjegynyomda és a pénzjegyek őrzéséről gondoskodjon.

Csupán egyetlen olyan kiküldetésről tudunk, amely több törvényhatóság területére terjedt ki. Kossuth pénzügyminiszter április 26-án nevezte ki miniszteri biztossá a tiszai kerületbe (Szatmár, Csongrád, Békés, Bihar, Heves, Külső-Szolnok és Szabolcs megyék, Jászkun- és Hajdú-kerület, Debrecen város) a salétromtermelés irányítására Vay Miklóst. Vay e megbízatása erdélyi királyi biztosi kinevezése után is érvényben maradt, leváltása után pedig még 1849 tavaszán is foglalkozott ezekkel az ügyekkel.¹³

Katonai jellegű megbízatást ketten kaptak. Kossuth augusztus 17-én minisztertanácsi felhatalmazás alapján hatalmazta fel Berzenczey László marosszéki képviselőt, hogy Erdélyben egy 1500–3000 főnyi önkéntes lovass csapatot állítson fel. Mészáros Lázár hadügyminiszter a felhatalmazást augusztus 26-án erősítette meg. Ebből a lovass csapatból alakult meg később a 15. (Mátyás) huszárezred.¹⁴ Kossuth már korábban kezdeményezte, de Mészáros csak augusztus 23-án bízta meg Szalay Lászlót, a pénzügyminisztérium titkárát egy önkéntes csapat alakításával. Augusztus 24-én Egressy Samu pesti főügyész is bekapcsolódott a munkába. A munkamegosztásnak köszönhetően Szalay gyalogos, Egressy lovas önkénteseket toborzott a kezdetben Kossuth, majd Hunyadi nevét viselő csapathoz. Szalay önkénteseiből alakult meg később az 50. honvédszászlóalj, a lovasságból pedig a 13. (Hunyadi) huszárezred.¹⁵

A katonáállítási törvény elfogadása után Szemere Bertalan belügyminiszter elrendelte, hogy az újoncállítás mielőbbi megkezdése érdekében az egyes törvényhatóságok vezetői haladéktalanul intézkedjenek az újoncköteles korban lévő férfitlakosság összeírásáról. Az újoncösszeírás vezetésére az érintett fő- és alispánokat, főkapitányokat és polgármestereket nevezte ki újoncállítási biztossá. Miután az uralkodó nem volt hajlandó szentesíteni a törvényjavaslatot, s a Batthyány-kormány szeptember 11-én lemondott, az országgyűlés, Kossuth javaslatára, határozati úton léptette életbe a törvényt. A szeptember 12-én ügyvezető miniszterelnökké kinevezett Batthyány miniszterelnök szeptember 13-án elrendelte az ellenség betörése által veszélyeztetett megyékben a népfelkelést, majd 14-én az ország egész területén a honvédtoborzást, 19-én pedig az újoncozást.

E három aktushoz újabb kormánybiztosi kinevezések kapcsolódtak. A kinevezettek már valóban, szó szerinti értelemben vett kormánybiztosok voltak, hiszen megbízólevelüket szeptember 27-ig Batthyány Lajos, azt követően pedig az Országos Honvédelmi Bizottmány tagjai írták alá. A nádor egyikük kinevezését sem ellenjegyezte.

Szeptember 15-én Batthyány Komárom megye kormánybiztosává nevezte ki Halasy Edét, szeptember 17-én népfelkelési biztossá Kossuthot, szeptember 17–18-án pedig kb. 33 honvédtoborzási kormánybiztost küldött ki a különböző törvényhatóságokba. Másnap, 19-én 8 népfelkelési kormánybiztost nevezett ki (többnyire a dunántúli

¹³ Hadtörténelmi Levéltár. Az 1848–1849. évi forradalom és szabadságharc iratai. 26/5., 26/270.

¹⁴ Berzenczeyre l. *Egyed Ákos*, 1994. 852–868. o.

¹⁵ A részletekre l. *Urbán Aladár*: Kossuth szabadsapata 1848 őszén. HK 1988/4. 638–665. o.

megyékbe). Ezek egy kivétellel honvédtoborzási biztosok is voltak. Szeptember 20-án Zólyom, Bars és Hont megye, valamint a bányavidék (és az ottani bánya- és szabad királyi városok) kormánybiztosává nevezte ki Beniczky Lajost, s felhatalmazta egy tartalék sereg felállítására. Szeptember 21-én Gyürky Pál krassói főispánt tette a megye teljhatalmú biztosává. Szeptember 22-én a komáromi várba küldte Sárközy Józsefet, hogy a tisztikart nyilatkozatra bírja: akarják-e és hajlandók-e akár a horvát haderő ellen is megvédeni a várat. Szeptember 22–23-án kilenc erdélyi képviselő kapott honvédtoborzási kormánybiztosi megbízatást. (Igaz, alig a feléről van adatunk, hogy működését meg is kezdte). Az átfedéseket is tekintetbe véve legalább 40 kormánybiztosi kiküldetéséről tudunk.¹⁶

Böthy kinevezésének országgyűlési megerősítése már megelőlegezte az új típusú, országgyűlési, vagy nemzetgyűlési biztosság kialakulását. Jellačić támadása és a magyar hadsereg ellenállás nélküli visszavonulása után, 1848. szeptember 15-én Kossuth a képviselőházban azt javasolta, hogy a képviselőház küldje ki Csány támogatására biztосként Asztalos Pál, Bónis Sámuel és Perczel Mór képviselőket. Ez meg is történt, azonban Perczel már másnap – szintén Kossuth javaslatára – a Zrínyi-szabadsapat felállítására kapott megbízást Batthyány Lajos ügyvezető miniszterelnöktől. Így az ő helyét az országgyűlési biztosok között Luzsénszky Pál báró vette át. Perczel azonban továbbra is érvényesnek tekintette megbízatását és egészen 1849 január végéig arra hivatkozva akadályozta meg, hogy az általa vezetett muraközi hadtesthez, majd az abból alakuló Középponti Mozgó Sereghez az OHB kormánybiztost nevezzen ki. Hivatalos minőségében egyszerre használta a hadtestparancsnoki és a nemzetgyűlési biztosi címet.¹⁷ Szeptember 27-én, Lamberg küldetésének törvénytelenné nyilvánítása után, az OHB megbízásából két képviselő, Ludvig János és Repetzky Ferenc vitte a határozatot a hadsereghez azzal a felszólítással együtt, hogy a hadsereg szálljon szembe a horvát haderővel.¹⁸

Szeptember 15-én az országgyűlés Kossuth javaslatára úgy döntött, hogy hattagú bizottmányt küld ki a miniszterelnök katonai intézkedéseinek parlamenti ellenőrzésére. E bizottmány tagjai közé Kossuthot, Madarász Lászlót, Sembery Imrét, Nyáry Pált, Pálffy Jánost és Patay Józsefet választották. A későbbiekben Országos Honvédelmi Bizottmány (OHB) néven működő testület tagjai már szeptember 22-én közelebbről meg nem határozott státusú megbízottakat küldtek ki a dunántúli megyékbe. Alföldi toborzótja során Kossuth tíz népfelkelési biztost nevezett ki, első visszatérése alkalmával pedig, a bizottmány elnöklő tagjaként, Újházy Lászlót nevezte ki Pozsony megye és város teljhatalmú országos biztosává. (Kossuth már a Lamberg küldetését törvénytelenné nyilvánító képviselőházi határozat kézbesítésével megbízottak kiküldetésével kapcsolatban kérte, hogy a képviselőház bízsa a biztosok kinevezését az

¹⁶ Batthyány intézkedéseire l. *Urbán Aladár*: Batthyány Lajos miniszterelnöksége. Budapest, 1986. 660–693. o. Vonatkozó rendeleteinek jelentős részét l. *Urbán Aladár*: „Honunkat dúló ellenségeinknek minden lépteit nehezítsük...” Válogatás Batthyány Lajos miniszterelnök irataiból, 1848. szeptember 13 – szeptember 26. *Századok*, 1982. 1262–1295. o.; *Jakab Elek*: Szabadságharcunk történetéhez. Visszaemlékezések 1848–1849-re. Budapest, 1980. 381. o. A kinevező rendeletek fogalmzványait l. MOL OHB 1848:633., 722.

¹⁷ *Urbán Aladár*: Perczel Mór és a Zrínyi szabadsapat. HK 1991/1. 93–95. o.; *Hermann*: Perczel 5–7., 31. o.

¹⁸ KLÖM XIII. 42. o.; *Lengyel*: Ludvig 136–139. o.

OHB-ra). Október 7-ig, Kossuth visszatéréséig az OHB további 13 kormánybiztosi, vagy ilyen jellegű felhatalmazást adott ki, három képviselőt pedig élelmezési biztosként rendelt a főszereg mellé.¹⁹

Október közepére a kormánybiztosi intézmény országossá vált. Batthyány és az OHB intézkedéseinek köszönhetően szinte nem volt olyan törvényhatóság, amelynek ne lett volna legalább egy kormánybiztosa. A kinevezési rendeletek alapján a következő típusokat határozhatjuk meg:

Honvédtoborzási (újoncállítási) biztosok. Feladatuk az újoncállítás ügyeinek intézése, az újoncok felruházása és felszerelése volt. Többségüket Batthyány küldte ki. A honvédtoborzási biztos gyakran (különösen a városokban) azonos volt az újoncösszeírási biztossal, s ily módon a polgári közigazgatás vezetőjével. Honvédtoborzási biztosként általában a törvényhatóságban élő személy (főispán, alispán, képviselő) működött.

Népfelkelési biztosok. Feladatukul a horvát haderővel szembeni népfelkelés megszervezését szabták. A dél- és kelet-dunántúli területeken Batthyány, a többi területen főleg az OHB nevezte ki őket. A népfelkelési biztosok általában a törvényhatóság fő- vagy alispánjai, esetleg képviselői voltak. Városokba ritkán neveztek ki népfelkelési biztosot. Miután az országgyűlés hivatalosan is megbízta az OHB-t a végrehajtó hatalom vitelével, a testület egyre több olyan népfelkelési biztosi megbízatást adott ki, amelyek több törvényhatóság területére vonatkoztak. Így október 11-én az OHB Békés, Csanád, és Csongrád megyékbe, sőt, szükség esetén Szeged városába, Arad és Heves megyébe és Torontál megye felső részébe is népfelkelési biztosul nevezte ki Boczkó Dániel Békés megyei képviselőt.²⁰ Október 15-én Egressy Gábor kapott hasonló megbízatást Szegedre, Csanád és Csongrád megyékbe.²¹ November 12-én Balogh János képviselőt Nyitra és Trencsén megyék népfelkelési kormánybiztosává nevezték ki.²²

Teljhatalmú országos biztosok vagy főkormánybiztosok. A megnevezés több törvényhatóságra kiterjedő (azaz a korábbi királyi biztosságnak megfelelő) teljhatalommal rendelkező biztosokra vonatkozott. Feladatuk az adott terület védelmének szervezése és koordinálása volt. Jogkörük alapján beleszólhattak az ott állomásozó hadsereg alkalmazásába is.

Törvényhatósági teljhatalmú (országos) biztosok. Ezek egyetlen törvényhatóság (megye) feletti teljes intézkedési joggal rendelkeztek. Feladatuk a helyi védelmi intézkedések szervezése volt, de közigazgatási és politikai ügyekben is intézkedhettek. Képviselőket, fő- és alispánokat egyaránt találunk közöttük. Az egy-egy törvényhatóságba kinevezett biztosok esetében is előfordult, hogy nem az illető megye, vagy város területén éltek. Ilyen országos biztos volt Pozsony megyében Újházi László, Baranyában Batthyány Kázmér, Beregben Szintay János, Szeged városában és környékén Egressy Gábor. November 17-én az OHB a Jászkun-kerület mindhárom

¹⁹ A kinevezéseket közli KLÖM XIII. 67-75. o.; *Urbán*, 1994. 83–114. o.

²⁰ MOL OHB 1848:971., V. ö. KLÖM XIII. 161. o.

²¹ KLÖM XIII. 204. o.

²² KLÖM XIII. 418–419. o. Baloghot katonai szempontból Görgei alá is rendelték, ugyanakkor nem tartozott Csány fennhatósága alá. KLÖM XIII. 537–539. o.

kerületébe (Kis- és Nagykunság, Jászság) külön-külön teljhatalmú biztost nevezett ki, de alárendelte őket a kerület főkapitányának, Szentkirályi Móricnak.²³ A különbségtétel azért lényeges, mert például a Niczky Sándor utódjaként Sopron megyébe kinevezett Lukinich Mihályt az OHB csupán honvédelmi biztosnak nevezte, tehát egyedül a védelmi intézkedésekkel kapcsolatos jogkört ruházta rá.²⁴

Élelmezési biztosok. Feladatuk a haderő élelmezésével kapcsolatos adminisztráció volt. E biztosokat többnyire az OHB küldte ki, de az egyes teljhatalmú országos biztosok is kinevezhettek ilyeneket. Az előbbieket főleg képviselők, az utóbbiak alacsonyabb beosztású közigazgatási hivatalnokok (fő- és alszolgabírók, jegyzők stb.) lehettek.

Országgyűlési biztosok. Feladatuk a hadműveletek politikai irányának ellenőrzése és befolyásolása volt. Ők mindannyiszor képviselők voltak. Kiküldésük parlamenti határozattal, nem pedig megbízólevéllel történt. Miután megbízatásuk eseti jellegű volt, annak elvégzése után vissza kellett volna térniük a képviselőházba. Gyakran előfordult azonban, hogy a táborban maradtak, s ott egyéb feladatokat (például hadseregélelmezés) láttak el.

Eseti megbízással kiküldött biztosok. Feladatuk speciális megbízások végrehajtása (várak, erődök átvétele, szerezési zászlóaljok engedelmességének biztosítása) volt. A képviselők közül kerültek ki, többnyire párosával küldték ki őket. E típusba sorolható Pázmándy Dénesnek, a képviselőház elnökének kiküldetése is. Pázmándyt, a nemzetgyűlés külön felhatalmazása alapján, az OHB bízta meg, hogy a lajtai táborba menjen, s ott a nemzeti becsület megóvásán munkálkodjon, azaz a bécsi forradalmi erők megsegítésével kapcsolatos döntést kieszaközölje. Ilyen megbízatást kapott október 21-én Halász Boldizsár, december 7–8-án pedig Bogyó Sándor a Békés megyei földfogláló mozgalmak felszámolásával kapcsolatban.²⁵

Speciális, több megyére kiterjedő felhatalmazást kapott Kiss Miklós, majd az ő lemondása után Jankó Vince, akit a Győr, Pozsony és Moson megyei gabonakészletek felvásárlásával és az ország belső területeire történő szállításával bízott meg Kossuth november 10-én, s az illető megyék kormánybiztosait, valamint Csányt is a vele való együttműködésre szólította fel.²⁶ Hasonló megbízatást kapott Somogy, Vas és Zala megyébe Tallián Ede képviselő.²⁷ Ilyen volt Halasi Kázmér Heves és Külső-Szolnok megyei szolgabíró szolnoki szállítási biztosi kinevezése is. Az OHB Heves és Külső-Szolnok, Pest és Csongrád megyéket, valamint a Jászkun kerületet is Halasi hadiszállítási rendeleteinek teljesítésére utasította.²⁸

A fentiek alapján logikusnak tűnne, ha egy megyének, vagy városnak csupán egy kormánybiztosa lett volna, hiszen a kör, amelyből a különböző típusú biztosok

²³ KLÖM XIII. 476–478. o.

²⁴ KLÖM XIII. 423–427. o.

²⁵ KLÖM XIII. 259. és 671–675. o.

²⁶ KLÖM XIII. 394–398. o.

²⁷ *Hermann: Perczel* 91–93. o.

²⁸ KLÖM XIII. 640–641. o. Halasit 1848 szeptember végén Kossuth szolnoki népfelkelési biztossá nevezte ki. Uo. 162. o

származtak, sok tekintetben azonos. Valójában nem mindig ez volt a helyzet. Vas megyében 1848 őszen például négy kormánybiztos tevékenykedett. Széll Józsefet, Reiszig Alajost és Békássy Imrét egyaránt népfelkelési kormánybiztosnak nevezték ki. Békássy és Reiszig emellett újoncállítási biztos is volt, 1848 októberében pedig az OHB egy utasításban tévedésből kormánybiztosnak szólította Vidos József alispánt, a megyei mozgósított nemzetőrség parancsnokát és a továbbiakban ő is kormánybiztosként, lényegében a megye teljhatalmú biztosaként működött.²⁹ Az OHB előbb Pozsony megye és város biztosává nevezte ki Újházi Lászlót, majd a város kormánybiztoságát előbb Németh Károly polgármesterre, majd Olgyay Títuszra bízta. Sopron megyében külön biztos intézte a honvédtoborzást és a népfelkelést. A feldunai hadtest mellett viszont 1848 októberében egy teljhatalmú országos biztos (Csány László), négy országgyűlési biztos (Luzsénszky Pál, Bónis Sámuel, Asztalos Pál, Repetzky Ferenc), egy tisztázatlan jogállású kormánybiztos (Fiáth István), továbbá – az OHB által kiküldött teljhatalmú nemzetgyűlési biztostként – Pázmándy Dénes, a képviselőház elnöke tartózkodott.³⁰

Jelentősebb mértékű fluktuációról egyetlen esetben tudunk. Sopron megyében 1848. szeptember 17 – november 12. között Niczky Sándor, november 12 – december 7. között Lukinich Mihály, majd a megye cs. kir. megszállásáig Fiáth István látta el a kormánybiztosi teendőket. Más törvényhatóságok esetében inkább azt tapasztaljuk, hogy az év végére egyetlen személy töltötte be e posztot.³¹

Az egyes országos biztosságok területi illetékességében komoly változások történtek. Az OHB október 9-én, Mihályi Gábor Szatmár és Máramaros megyékben, valamint a Kővár-vidéken való túlzott elfoglaltságára hivatkozva, Kraszna és Közép-Szolnok megyék teljhatalmú országos biztosává Décsey Lászlót nevezte ki. (Ugocsa megyében Egry János alispán, Ung megyében Bernáth Zsigmond főispán, Bereg megyében Szintay János alispán töltötte be a kormánybiztosi tisztet).³² Október 21-én a Kővár-vidékre Teleki Sándor főkapitányt, Szatmár megyébe pedig Eötvös Mihály alispánt nevezték ki kormánybiztossá. Ezzel Mihályi teljhatalmú országos biztossága meg is szűnt, a továbbiakban Máramaros megye kormánybiztosaként működött.³³

Az OHB november 5-én a Vas, Sopron, Veszprém, Pozsony, Győr, Komárom, Nyitra és Fejér megyei kormánybiztosokat felszólította a népfelkelés megszervezésére, s e szempontból Csány fennhatósága alá rendelte őket.³⁴ November 10-én ellenben minden tekintetben Csány alá rendelte a Pozsony, Sopron, Moson, Győr és Komárom megyei kormánybiztosokat.³⁵

²⁹ Hermann Róbert: Vidos József kormánybiztosi jelentései. *Savaria Múzeum Évkönyve*, 1995. 22/1. k. 47–93. o. és *uő.*: Körmend a hadtörténelemben 1848–1849. (In:) *Veszprémi László – Kelenik József – Hermann Róbert – Bencze László: Körmend a hadtörténelemben. Körmendi Füzetek*, Körmend, 1992. 209–212. o.

³⁰ Hermann: Csány 140., 162. o.

³¹ Hermann Róbert: Niczky Sándor kormánybiztosi jelentései 1848. szeptember 24. – november 17. (In:) Házi Jenő emlékkönyv. Sopron, 1993. 349–379. o.

³² KLÖM XIII. 140. o. Pontosabban: Szintay csak újoncállítási biztos volt, s az OHB október 18-án nevezte ki a megye kormánybiztosává. KLÖM XIII. 240. o.

³³ MOL OHB 1848:1441. Telekit már október 20-án kormánybiztostként említik. KLÖM XIII. 253. o.

³⁴ KLÖM XIII. 358–359. o.

³⁵ KLÖM XIII. 400. o.

Kossuth november 26-án Máramaros, Ung, Ugocsa, Abaúj és Szepes megyékbe, illetve a területükön található szabad királyi városok kerületébe a felvidéki erők főparancsnokává nevezte ki Pulszky Sándor alezredest és a vele való együttműködésre utasította Irányi Dániel sárosi, Szintay János beregi és Boronkay Albert zempléni kormánybiztosokat.³⁶ Az intézkedés megelőlegezte egy újabb országos biztosság kialakulását. December 13-án, Schlik betörése és a budaméri csatavesztés után az OHB Szemere Bertalant, az OHB tagját nevezte ki Felső-Magyarország teljhatalmú országos biztosává. Szemere hatásköre Abaúj, Gömör, Szepes, Sáros, Torna, Zemplén, Szabolcs, Borsod, Heves és Pest megyékre, továbbá a Hajdú- és Jászkun kerületekre terjedt ki és a fenti törvényhatóságokba kinevezett kormánybiztosokat is az ő fennhatósága alá rendeltettek. A saját maga által fogalmazott kinevezés olyan általános felhatalmazást tartalmazott, amely teljes cselekvési szabadsággal ruházta fel az országos biztost.³⁷

Kolozsvár eleste után az OHB november 20-án Hodossy Miklós Bihar megyei kormánybiztost az erdélyi hadsereg teljhatalmú polgári főkormánybiztosává nevezte ki. Tudomásunk szerint ez volt az első olyan eset, hogy a testület nem adott területre, hanem egy mozgó hadsereghez nevezett ki kormánybiztost, noha a polgári főkormánybiztos kifejezés arra utal, hogy Hodossy jogköre főleg a hadseregellátási ügyekre terjedt ki. (Előzményként csak Szentkirályi Móric 1848 júniusi megbízását említhetjük, s gyakorlatilag ilyen kormánybiztosként működött a cs. kir. főszereg decemberi támadása után Csány László is). Hodossy kinevezése nem járt együtt az erdélyi királyi biztos, Vay Miklós leváltásával.³⁸ December 2-án Kossuth megróttá Hodossyt, mert az katonai kinevezéseket is eszközölte.³⁹ December 9-én Kossuth a bácskai teljhatalmú országos biztosnak, Beöthy Ödönnek ajánlotta fel az erdélyi főkormánybiztosságot; Beöthy helyét Haczell Márton foglalta volna el.⁴⁰ Beöthy késedelmes válasza miatt a kinevezésére csak december 19-én került sor. Hatásköre az erdélyi megyéken kívül kiterjedt Szabolcs, Bihar, Szatmár, Kraszna, Közép-Szolnok, Zaránd megyére, a Kővár-vidékre és a Hajdú-kerület területére, de az erdélyi hadsereg hadműveleteitől függően Máramaros, Ugocsa, Bereg, Arad, Békés, Csanád megye és a Jászkun-kerület hatóságai is kötelesek voltak követni a rendeleteit. Beöthy és Szemere területi illetékességi köre két törvényhatóságban (Szabolcs megye és a Hajdú-kerület) átfedte egymást. Szabolccsal végül is Szemere, a Hajdú-kerülettel is inkább ő, mint Beöthy rendelkezett. Beöthy kinevezésekor az erdélyi megyék többsége még az ellenség kezén volt, s Kossuth azért is kárpótolni akarta Beöthyt, mert az az OHB kormányra alakulásának elmaradása miatt nem kapott miniszteri tárcát. A felhatalmazás kiadásával együtt az OHB – Hodossy Miklósé kivételével – valamennyi, az adott területen eladdig működött kormánybiztos megbízását felfüggesztette, s felszólította

³⁶ KLÖM XIII. 560–561. o.

³⁷ MOL OHB 1848:5409., közli KLÖM XIII. 725. o. A kinevezéssel egyidőben Irányi Dániel sárosi kormánybiztost tábori élelmezési biztosnak, Vay Lajos főispánt borsodi, Almásy Pál képviselőt hevesi tartományi (azaz polgári) biztosnak nevezte ki. KLÖM XIII. 727. o. Kormánybiztosi ténykedésére l. *Hermann: Szemere; Deák Gábor: Szemere Bertalan felső-magyarországi teljhatalmú kormánybiztosi működéséről.* (In:) *Ruszoly József* (szerk.): *Szemere Bertalan és kora.* Miskolc, 1991. I. k. és *Szemere* 281–471. o.

³⁸ KLÖM XIII. 517. o.

³⁹ KLÖM XIII. 626–626. o.

⁴⁰ KLÖM XIII. 687–688. o.

őket végjelentésük benyújtására, egyben felhatalmazta Beöthyt, hogy a fennhatósága alatti törvényhatóságokban új kormánybiztosokat nevezhessen ki. Beöthy ezzel olyan jogkört kapott, amilyennel addig egyetlen kormánybiztos sem rendelkezett. Az utódjául kinevezett Csány László ugyanezeket a jogokat kapta.⁴¹

Szemere felső-magyarországi és Beöthy erdélyi országos biztosi kinevezésével megszilárdult az országos biztosságok rendszere. A továbbiakban öt országos biztosságról beszélhetünk: a bácskai, a bánási, az erdélyi, a felső-magyarországi – tehát területhez és hadsereghez egyaránt kötött –, illetve a feldunai, majd a főserg mellett működő – tehát nem annyira területhez, mint inkább hadsereghez kötött – országos biztosságról. A főváros feladása előtt, december 31-én kiadott megbízólevélben Kossuth felhatalmazta Csányt „mindenütt, hol a hadsereg táboroz, így Budapesten is, országos biztosi hatóságát gyakorolni”.⁴²

Volt még egy országos biztosság, az azonban sem súlyát, sem folyamatosságát tekintve nem hasonlítható az előbb említettekhez. Kossuth november 11-én megerősítette Beniczky Lajos teljhatalmát Zólyom, Hont, Bars és Turóc megyében, illetve az ott található bányavárosokban.⁴³ A megerősítést 1849. január 24-én megismételte. Amikor Beniczky az újabb megerősítést megkapta, a cs. kir. csapatok már megszállták az említett megyéket és a bányavárosokat, Beniczky pedig Görgei feldunai hadtestéhez csatlakozott és részt vett a téli hadjáratban.⁴⁴ A tavaszi hadjárat sikerei után, április 28-án Kossuth Zólyom megye és a Zólyom, Hont és Bars megyei bányavárosok kormánybiztosává nevezte ki Beniczkyt, az említett két megye, valamint Árva, Turóc és Trencsén megye kormánybiztosságát viszont Madocsány Pálra, Árva megye főispánjára bízta.⁴⁵

Az utolsó, csaknem minden kormánybiztost érintő intézkedések kibocsátására december közepén került sor. December 16-án Kossuth Pest, Nógrád, Gömör, Bars, Esztergom, Komárom, Győr, Veszprém, Somogy, Zala, Baranya, Tolna, Fejér, Csongrád, Békés és Szabolcs megye, a Jászkun- és a Hajdú-kerület közönségét mozgó szabadcsapatok alakítására szólította fel. December 18-án a fenti törvényhatóságokon kívül hasonló felszólítást intézett Nyitra, Trencsén, Liptó, Zólyom, Turóc, Hont, Szepes, Zemplén, Ung, Bereg, Máramaros, Szatmár, Bihar, Zaránd, Kraszna, Közép-Szolnok, Arad, Csanád, Temes, Torontál, Krassó, Bács, Vas és Sopron megye, a Kővár-vidék és Szeged város közönségéhez is. (E felszólításból a december 16-aiban szereplők közül

⁴¹ KLÖM XIII. 810–811. o., KLÖM XV. 880. o. Bemnek az erdélyi hadsereg főparancsnokává történt kinevezéséről az OHB az erdélyi és az Erdéllyel határos megyék, kerületek és városok hatóságaihoz szóló nyílt rendeletet adott ki. A kormánybiztosok közül külön értesítést kapott Vay Miklós, Hodossy Miklós (Bihar megye), Mihályi Gábor (Máramaros megye), Eötvös Mihály (Szatmár megye), valamint Bihar, Közép-Szolnok, Kraszna és Szatmár megye hatósága; Zaránd megye és Kővár-vidék nem. KLÖM XIII. 613. o.

⁴² KLÖM XIII. 935–936. o.

⁴³ KLÖM XIII. 405–406. o. A megbízás azonban nem terjedt ki a közigazgatási ügyekre, s erre az OHB november 30-án külön figyelmeztette is Beniczkyt. KLÖM XIII. 606. o. Batthyány szeptember 20-i felhatalmazása ugyanezekre a törvényhatóságokra terjedt ki. *Steier*: Beniczky 554–555. o. Az OHB már okt. 4-én tiszteletbeli (számfeletti) őrnaggyá nevezte ki Beniczkyt. Uo. 559–601. o.; *Urbán*, 1994. 99–100. o.

⁴⁴ KLÖM XIV. 212–214. o.; *Steier*: Beniczky 99–123., 248–262., 664–672. o.; *Hermann Róbert*: Görgei és a felvidéki kormánybiztosok 1849. január 5 – február 10. HK 1991/3. 132–135. o.

⁴⁵ KLÖM XV. 163–165. o. *Steier*: Beniczky 145–150. o.

kimaradt Szabolcs megye és a Hajdú-kerület). A szervezéssel általában az illető törvényhatóságok fő- és alispánjait, illetve kormánybiztosait bízta meg. Összesen 42 megye és kerület, illetve 3 város szerepelt a felhívásban és közülük húszban a kormánybiztos kapta a szervezés feladatát. Kivételt képeztek a bányászati megyék (Temes, Torontál és Krassó), illetve Szatmár, Bihar és a volt partiumi megyék: az előbbieken Vukovics Sebő, az utóbbiakban Beöthy Ödön kapta a megbízást. Szegeden a már visszahívott Egressy Gábor kormánybiztos feladata volt az önkéntes mozgó csapatok szervezése.⁴⁶ Önálló, csupán szabadcsapat alakításra vonatkozó kormánybiztosi megbízást kapott Fejér megyébe Batthyány István.⁴⁷ Megjegyzendő, hogy az önálló szabadcsapat-alakítók egy részét az iratokban szintén biztosnak nevezik, de ez nem jelentett tényleges kormánybiztosi tiszteletet. Erre mutat, hogy éppen egyik ilyen „biztos” kért kormánybiztosi kinevezést Kossuthtól.⁴⁸

Csány december 31-i felhatalmazása alapján feltételezhetjük, hogy Kossuth azt tervezte, az ország összes kormánybiztosa fölött teljhatalmú kormánybiztossá nevezi ki. Így értelmezte ezt például Beniczky Lajos is, aki január 8-án hosszú jelentést küldött Csánynak a bányavidéki eseményekről, noha korábban nem tartozott a hatósága alá. Csány nem követte a feldunai hadtestet a bányavárosokba, hanem Debrecenbe ment. Kossuth és az OHB fontosnak tartotta, hogy a feldunai hadtest se maradjon kormánybiztosok nélkül, ezért január 13-án Luzsénszky Pál báró és Ragályi Ferdinánd képviselőt nevezte ki a hadtest kormánybiztosává. A számukra kiadott nyílt rendelet szerint fő feladatuk „ellenőrködni, miszerint a hadjáratokra nézve kitűzött iránya a kormánynak feltétlenül megtartassék”. Az OHB utasította őket, hogy jelentéseiket küldjék el Csánynak is.⁴⁹ A két kormánybiztos megbízatása lényegében 1849 február közepéig, a feldunai hadtest és a többi hadtest egyesüléséig tartott, de március elejéig még a hadsereg mellett maradtak.

Az OHB és az országgyűlés Debrecenbe távozása után országos hatáskört kapott, s azt a szabadságharc végéig gyakorolta Lukács Sándor képviselő, Győr város volt kormánybiztosa is. Az OHB január 9-én a magyar hadsereg felszerelési kormánybiztosává nevezte ki Lukácsot és mind a magyarországi, mind az erdélyi

⁴⁶ KLÖM XIII. 767–770., 794–798. o. Hasonló egyéni megbízásokat kapott Boronkay Albert zempléni kormánybiztos (vadászcsapat) december 16-án; Balogh János (gerilla-, vagy mozgó nemzetőr csapat) december 17-én; Lukács Sándor győri és Hunkár Antal veszprémi kormánybiztos (szabadcsapat) december 18-án; Albrecht Vilmos százados és Festetich Miklós képviselő (önkéntes mozgó csapat) december 19-én; Nemegyei Bódog őrnagy (önkéntes mozgó szabadcsapat) december 20-án; Halasy Ede kormánybiztos (mozgó csapat) és Beniczky Lajos kormánybiztos (önkéntes csapat Zólyom megyében is) december 25-én; József Woroniecki és Adolf Thunes (önkéntes csapat) december 27-én; Kosztolányi Károly százados (szabad mozgó csapat Bars és Nyitra megyében) december 28-án; Madocsány Pál 1849. január 11-én (szabadcsapat); Takács István (szabad portyázó lovascsapat), Wenckheim Béla Békés megyei főispán (szabadcsapat), Nógrád megye (lovascsapat) január 12-én; Bónis Sámuel Szabolcs megyei kormánybiztos (szabadcsapat), Kállay Emmánuel és Zoltán Mihály (száguldó csapat) január 13-án. KLÖM XIII. 775., 785–788., 797–798., 808–810., 821., 886–887., 904–905., 911. o.; KLÖM XIV. 93–94., 102–104., 143–144. o.

⁴⁷ KLÖM XIII. 837. o.

⁴⁸ Így Takács Istvánt és Halasy Bélát. KLÖM XIV. 204., 277–278. és 513. o. Takács kérte kormánybiztosi kinevezését jan. 29-én. MOL OHB 1849:1226.

⁴⁹ KLÖM XIV. 120–123. o.; *Hermann*: Csány 212. o; *uő.*: Kormánybiztosok Görgei táborában I-II. (Luzsénszky Pál és Ragályi Ferdinánd kormánybiztosi tevékenysége 1849. január 31 – március 1.). *Folia Historica* 15. 25–53., 16. 93–124. o.

törvényhatóságokat, a bennük működő kormánybiztosokat, céheket és mesterembereket az ő rendeleteinek teljesítésére utasította.⁵⁰ Kossuth 1849. április 27-én a fegyver- és lőszergyárak kormánybiztosává nevezte ki Esterházy Mihály grófot, az OHB volt tagját, de a megbízást május 19-én – arra hivatkozva, hogy az ügy a hadügyminisztérium körébe tartozik – visszavonta.⁵¹

A kormánybiztosi megbízások között továbbra is találkozunk speciális, nem területhez kötött kiküldetésekkel. Ilyen volt Papp Pál képviselő, akit a kóborló katonák összeszedésére, majd a Heves megyében őrzött horvát foglyok elszállítására küldött ki az OHB.⁵² Repetzky Ferenc képviselő a Tiszafüreden lévő lőszerkészítők elszállítására kapott kormánybiztosi felhatalmazást.⁵³ Ioan Drágos bihari román képviselőt az aradi görögkeleti papok fizetésének rendezésére és egyházi zsinat tartására küldte ki az OHB, 1849. április 14-én pedig arra hatalmazta fel Kossuth, hogy lépjen érintkezésbe a román főkelőkkel és igyekezzék békére bírni őket.⁵⁴

Sajátos, de nem kormánybiztosi jellegű volt az a megbízás, amit január 16. előtt a forradalmi publicisztika többé-kevésbé neves képviselői kaptak. Vasvári Pál, Kléh István, Kopcsányi József, Vas Gereben, Dobsa Lajos, Emödi Dániel és Funták Sándor közös beadványt nyújtottak be Kossuthnak. A beadvány szerint az aláírók vállalták, hogy mint „népfelvilágosítók” bejárják a magyar kézen lévő, illetve az ellenség által még ellenőrzött területeket, s ott népgyűléseket tartva, felszólítják a népet gerillacsapatok alakítására. Az aláírók kérték, hogy Kossuth lássa el őket megbízólevéllel és utasítsa abban a megyei tisztviselőket, hogy eljárásukban támogassák őket és mutassák be a közönségnek, mert akkor a nép kormány megbízottaknak tekinti majd őket. Az OHB január 16-án ki is állította a kért nyílt rendeletet, s arra is feljogosította a „népfelvilágosítókat”, hogy ha egy – agitációjuk következtében alakult – önkéntes csapat bármelyiküket vezetőjéül óhajtana, azt az illető „a kormányhoz tett jelentés mellett elfogadni feljogosított”. A névsorban egyetlen változás történt: a Bácskába és a Bánságba küldendő Funták Sándor helyét egy bizonyos Theodorovics vette át; akit talán azonosíthatunk a dunaföldvári születésű, 25 éves Theodorovics (később Tomori) Anasztázzal. A népfelvilágosítók számára Madarász László által kiállított nyílt rendeletben viszont már sem Funták, sem Theodorovics neve nem szerepel, hárman pedig, Vasvári Pál, Kléh István és Dobsa Lajos, később szabadcsapat-szervezőként tűntek fel.⁵⁵

A hadiesemények, így a Délvidék elrendelt kiürítése az országos biztosságokban is újabb változásokat okoztak. Az OHB ugyanis csak helyettesként bízta meg Haczell

⁵⁰ KLÖM XIV. 79–80. o.; *Balázs Péter*: Lukács Sándor. (In:) *Lukácsy Sándor – Varga János* (szerk.): Petőfi és kora. Budapest, 1970.; *Bona Gábor*: Az 1848/49-es szabadságharc örmény hősei. (Országos Örmény Önkormányzat, Budapest, 1995. 36–37. o. Lukácsot 1849. április 28-án kinevezték Győr város és megye kormánybiztosává is, de továbbra is megtartotta felszerelési kormánybiztosságát. KLÖM XV. 159. o.

⁵¹ KLÖM XV. 153. és 348. o.

⁵² KLÖM XIV. 108. és 131. o.

⁵³ KLÖM XIV. 134. o.;

⁵⁴ KLÖM XIV. 512. és 889–890. o.; *Miskolczi Ambrus*: Egyház és forradalom. A köröskisjenői ortodox román egyházi zsinat. Budapest, 1991.; *Hermann Róbert*: Hatvani Imre szabadcsapatának szervezése. HK 1992. 1. sz., 15–22. o.

⁵⁵ KLÖM XIV. 144–145. o. ; *Hermann*: Hatvani 18–19. o.

Mártont a bácskai országos biztosság vitelével. Kossuth a Délvidék kiürítésének elrendelése után, január 17-én Almásy Pált, a képviselőház alelnökét bízta meg azzal, hogy teljhatalmú országos biztosként a bácskai és bánági csapatok kivonásával kapcsolatos rendelkezések iránti engedelmességet biztosítsa. (A megbízatás természetét emlékeztetett Luzsénszky és Ragályi január 13-i kiküldetésére). Almásy egy hét alatt bevégezte küldetését. Január 25-én Kossuth, több Bács megyei országgyűlési képviselő kérésére, Hunkár Antal Veszprém megyei főispánt és kormánybiztost nevezte ki Bács megye és a vele szomszédos vidékek teljhatalmú országos biztosává. Hunkár jogköre azonban csak a polgári hatóságokra és a nemzetőrségre terjedt ki. Almásy visszatérése után Kossuth január 30-án Vukovics országos biztosi hatóságát kiterjesztette a bácskai haderőre, Csongrád és Csanád megyére, Arad és Szeged városára is.⁵⁶ A csapatok felvonultatása miatt azonban Vukovics erejét és lehetőségeit meghaladta ez a kiterjesztett feladat, ezért Kossuth február 12-én Bács, Csongrád megyébe, Pest megye alsó részébe, a Kiskun kerületbe, Szeged, Szabadka és Zombor városokba Batthyány Kázmért nevezte ki teljhatalmú kormánybiztossá és katonai fővezérré, s felszólította Vukovicsot, valamint a szomszédos törvényhatóságok kormánybiztosait, hogy védelmi intézkedéseket Batthyányval egyeztessék. Batthyány és Vukovics között volt ugyan némi hatásköri átfedés, de mivel Vukovics március közepétől egyre inkább a főserg déli csoportosítása (az I. és a III. hadtest) melletti főkormánybiztosként működött, ez semmilyen feszültséget nem okozott. Vukovics távozásával a Bánág és Arad megye fölötti országos biztosság szünetelt, e pozíciót csak április 23-án töltötték be. Batthyány Kázmér fővezéri megbízatása alig egy hónapig tartott: március 15-én a bácskai erők fölötti parancsnokságot Perczel Mór vezérőrnagy vette át.⁵⁷

Csány 1848 decemberi dunántúli működése és Luzsénszkyék kinevezése már megelőlegezte az országos biztosság sajátos típusának, a hadseregi (tábori) országos biztosságnak a kialakulását. A többi országos biztosság és hadseregpáncsnokság területi illetékessége nagyjából azonos volt. A fősergnél azonban a hadiesemények dinamikája miatt a területileg illetékes országos biztos személye állandóan változott. A főserg mellett 1849 február közepétől március elejéig Szemere Bertalan felsőmagyarországi országos biztos töltötte be ezt a feladatot. A március 14–16-i cibakházi ellentámadási kísérlettől kezdve Vukovics Sebő tartózkodott a főserg mellett állandó országos biztosként, az ő igazságügyminiszteri kinevezése után Ludvigh János képviselő, korábban szepesi kormánybiztos kapta e tiszteket. Ludvighot Vukovics bízta meg, de megbízatását Kossuth is jóváhagyta. Megbízólevelét (ha volt egyáltalán), nem ismerjük, de Ludvigh volt az első olyan hadseregi országos biztos, akit pozíciója a hadsereghez, nem pedig egy adott országrészhez kötött. Ludvighot július 6-tól Bónis Sámuel követte e posztton. Feladata ugyanaz volt, mint amit Luzsénszkyék 1849 január 13-án kaptak: a hadműveletek politikai felügyelete. Hasonló felhatalmazást kapott a Komáromban maradt hadsereggel (a II. és VIII. hadtesttel) kapcsolatban a város és a megye kormánybiztosa, Újházi László is.⁵⁸

⁵⁶ KLÖM XIV.151–153., 226–229., 271–272. o.

⁵⁷ Batthyányra I. *Füzes Miklós*: Batthyány Kázmér. Budapest, 1991.

⁵⁸ Újházira I. L. *Gál Éva*: Újházi László a szabadságharc utolsó kormánybiztosa. Budapest, 1971.

Figyelemreméltó tény, hogy az 1849 április–május fordulóján megalakuló kormányban négy országos biztos is miniszteri tárcát kapott: Szemere miniszterelnök és belügyminiszter, Batthyány külügy-, Vukovics igazságügy-, Csány közlekedés- és közmunkaügyi miniszter lett.

A kormányalakítás újabb változásokat okozott mind az országos biztos, mind a kormánybiztosi rendszerben. Batthyány helyét április 18-án Haczell Márton foglalta el, de az ő megbízása csak Bács megyére és a területén lévő szabad királyi városokra terjedt ki.⁵⁹ Kossuth április 23-án ideiglenesen Török Gábort nevezte ki Krassó, Temes, Torontál megye és a bánági határőrvidék teljhatalmú kormánybiztosává. Úgy tűnik azonban, a megbízás valóban csak ideiglenes volt, mert az elkövetkező hetekben kinevezett megyei kormánybiztosok számára kiadott nyílt rendeletekben nincs utalás Török Gábor országos biztosságára.⁶⁰ Szemere helyére április 27-én Luzsénszky Pál Sáros vármegyei kormánybiztost nevezte ki Kossuth. Luzsénszky kinevező rendeletében azonban nem a „felső-magyarországi teljhatalmú országos biztos”, hanem a „tábori biztos” titulus szerepelt.⁶¹ Vukovics április 27-én adta át tisztét Ludvig Jánosnak.⁶² Végül Kossuth május 1-én nevezte ki erdélyi országos biztossá Szent-Iványi Károly Gömör megyei főispánt és kormánybiztost, akinek hatásköre tehát –elődeivel ellentétben – már nem terjedt ki a volt partiumi megyékre.⁶³ Hasonló hatáskört kapott a Szent-Iványit tisztségében június 29-én követő Boczkó Dániel, Arad és Békés megye volt kormánybiztosa is.⁶⁴ Az 1849 telén létezett öt országos biztosság közül tehát egy (a bácskai) megszűnt, a bánági és az erdélyi területi illetékessége jelentősen szűkült, a felső-magyarországi jogköre pedig a tábori biztosság irányába mozdult el. Ez a szám 1849 július végén eggyel bővült: Szemere Noszlopy Gáspár somogyi kormánybiztost Tolna, Baranya, Somogy és Zala megye („a dunántúli alsó megyék”) teljhatalmú biztosává nevezte ki.⁶⁵ Ha figyelembe vesszük, hogy 1849 tavaszán mind a Bácska, mind a Bánág, mind a Felvidék és Erdély nagyjából biztosítottnak látszott, érthető, hogy mind Kossuth, mind a kormány csökkenteni akarta az országos biztosságokat, illetve szűkíteni kívánta jogkörüket.

Szemere a belügyminiszteri tárcá átvétele után igyekezett kiterjeszteni fennhatóságát a kormánybiztosokra is. Noha a kormánybiztosok (s főleg az országos biztosok) fontosabb jelentéseiket túlnyomórészt továbbra is Kossuthnak küldték, lassan sikerült a kormánybiztosi intézmény feletti fennhatóságát elismertetnie. Május 12-én a

⁵⁹ KLÖM XV. 28–32. o.

⁶⁰ KLÖM XV. 96–97. Május 4-én Krassó megyébe és a 18. (román-bánági) határőrezred területére Fülepp Lipót képviselőt, május 7-én Torontálba Hertelendy Miksa képviselőt nevezte ki teljhatalmú kormánybiztossá, Csernovits Péter temesi grófot pedig utasította hivatalos működésének megkezdésére. Uo. 200., 231. és 233. o. Május 11-én Kossuth ismét csak élelmezési biztosként említi Törököt. Uo. 276. o.

⁶¹ KLÖM XV. 150–151. o.

⁶² Vukovics – Görgei, Komárom, 1849. ápr. 27. MOL H 115. Görgei Artúr iratai. 1. doboz; Vukovics, 1982. 85. o. Ludvigra l. *Lengyel*: Ludvig.

⁶³ KLÖM XV. 176–177. o. Május 6-án – Szemere előterjesztésére hivatkozva – a Közlönyben is közzétette a kinevezést. Uo. 227. o.

⁶⁴ MOL H 9. Belügyminisztérium. Elnöki iratok. 1849:367.; *Szemere* 543–544. o.

⁶⁵ *Andrássy Antal*: Noszlopy Gáspár 1820–1853. *Somogyi Almanach* 43–44. sz. Kaposvár, 1987. 104. o.; *Vörös Károly*: Noszlopy Antal visszaemlékezései. *Századok*, 1953. 319–378. o.

belügyminiszter alaposan átszervezte a korábbi felső-magyarországi országos biztosságot: Heves, Borsod, Gömör, Szepes, Torna, Abaúj, Zemplén, Ung, Bereg, Ugocsa, Szatmár, Szabolcs és Bihar megyéből, a Hajdú- és a Jászkun-kerületből visszahívta a kormánybiztosokat. A rendelet azonban csak a kormánybiztosok közigazgatási teendőit érintette, speciális megbízatásaikra (hadfelszerelés, vásárlás) nem terjedt ki.⁶⁶ Szemere a honvédelmi intézkedések összpontosítása érdekében Luzsénszky területi hatóságát Sáros mellett kiterjesztette Szepes és Zemplén megyére, Eötvös Tamásét Bereg és Ung megyére, Madocsány Pálét pedig Liptó megyére, azaz a határ menti megyékben a kormánybiztosi intézmény továbbra is létezett, a többi megyében és kerületben pedig többnyire a volt kormánybiztost nevezte ki főispánná, vagy főkapitánnyá. Szemere tehát nem a kormánybiztosi intézmény felszámolására, csupán ésszerűsítésére törekedett. Erre mutat az is, hogy a valamilyen okból üres, de stratégiai okokból fontos kormánybiztosi helyek betöltéséről mindig intézkedett. Igaz, e posztok többségét Kossuth még a kormány megalakulása és működésének megkezdése előtt betöltötte, Szemere belügyminiszteri működésének megkezdése után azonban Kossuth felhagyott a kormánybiztosok kinevezésével.⁶⁷

Az intézkedés egyik magyarázata kétségkívül abban az optimizmusban keresendő, hogy a hadszervezés ügyét végre a polgári átalakulás továbbfejlesztésének feladata válthatja fel. A személyi folytonosság azonban a kormánybiztosság nélkül maradt megyékben is biztosíthatta a kormány intézkedéseinek végrehajtását. Végül pedig, a kormánybiztosok rendkívüli feladatai a hadfelszerelés és hadkiegészítés országos rendszerének kiépülésével lassan megszűntek, s így nem volt szükség a közigazgatási vezetés „megkettőzésére”. Július 18-án Szemere egyenesen arra utasította a kormánybiztosokat, főispánokat és a törvényhatóságok elnökeit, hogy jelentéseiket ne a kormányzói hivatalhoz, hanem egyenesen az illetékes miniszterekhez küldjék. Ezt követően ugyan érezhetően megritkultak az egyenesen Kossuthnak küldött jelentések, de a kormánybiztosok egy része azt a korábban már alkalmazott megoldást választotta, hogy jelentéseiket mind a minisztereknek, mind Kossuthnak megküldték.⁶⁸

A Batthyány-kormány időszakában, de a későbbiekben történt biztosi kinevezésekkel kapcsolatban is egyaránt figyelemre méltó, hogy csupán Hrabovszky János altábornagy kinevezésekor tudunk arról, hogy magas rangú katonát bíztak volna meg ilyen politikai feladattal. Így a külföldről történő fegyverszállítással decemberben megbízott Szalay László is csupán ezredesi rangjával szerepelt a megbízólevélben, de nem nevezték kormánybiztosnak.⁶⁹ (Hasonló megbízatást kapott december 28-án Motesiczky István, őt

⁶⁶ Közli *Rózsa György – Spira György*: *Negyvennyolc a kortársak szemével*. Budapest, 1973. 393. o. Így Sillye Gábor a Hajdú-kerületben továbbra is folytatta a Bocskai-csapat kiegészítését; Farkassányi Sámuel (Abaúj megye) a felső-magyarországi hadsereg melletti élelmezési biztosságot; Repetzky Ferenc (Heves és Nógrád) megtartotta a nógrádi biztosságot; Hodossy Miklós (Bihar) is folytatta működését, s megbízatását Szemere június 30-án megújította. *Szemere* 545. o. A kérdésre l. *Hermann*: *Szemere* 292. o.

⁶⁷ Csak a főváros újabb feladását megelőző időben, július első napjaiban nevezett ki újabb kormánybiztosokat. Július 6-án Sillye Gábort Szabolcs megyébe, a Hajdú-kerületbe és Debrecenbe; július 7-én Tarnóczy Antal Ceglédre; július 8-án Rákóczy Jánost Kecskemétre majd 15-én Pest és Csongrád megyébe és a Kiskunságba; KLÖM XV. 671–672., 675., 690., 734 o.

⁶⁸ Közli *Szemere* 564–566. o.

⁶⁹ KLÖM XIII. 608. o. (november 30.)

a későbbiekben kormánybiztosnak tekintették.⁷⁰⁾ Mindez természetesen nem jelenti azt, hogy a kormánybiztosok egy részének a későbbiekben ne lett volna katonai rangja is. Hivatásos katonai kinevezésükre azonban mindannyiszor kormánybiztosi kiküldetésük után került sor, addig legfeljebb nemzetőr tisztnek voltak. Közéjük sorolható Batthyány Kázmér gróf, Beöthy Ödön, Ruttkay István, Beniczky Lajos, Eötvös Tamás, Ivánkovich János, Kállay Ödön, Kiss Miklós, Spelletich Bódog, Szalay László, Nádasdy Lipót, Dobozy István, Besze János.⁷¹

A kormánybiztosok és országos biztosok legfontosabb feladata kétségkívül a hadfelszerelési, -kiegészítési, -szervezési és ellátási ügyek intézése volt, de – különösen az országos biztosok – politikai feladatokat is elláttak. A kormánybiztosi intézmény a végrehajtó hatalmat képviselte az önkormányzatokban és a hadseregben is. A kormánybiztosok feladata volt a kormány határozatainak közvetítése és végrehajtatása a hadseregben, de nekik kellett – ideiglenesen, vagy véglegesen – rendezniük a hadseregben belüli konfliktusokat is. Ez eleve feszültségeket teremthetett a hadtest- és hadseregszervezőparancsnokok és a kormánybiztosok között; nem voltak ritkák a nézeteltérések kormánybiztosok és a katonák között.

Az első ilyen konfliktusra – mint már említettük – Csány László, a Dráva-vonal kormánybiztosa és Franz Ottinger vezérőrnagy, az ott állomásozó csapatok parancsnoka között került sor, majd ezt követte a Csány és Teleki Ádám vezérőrnagy közötti összecsapás. A horvát betörés és a kormány lemondása után Teleki Ádám kijelentette, hogy nem hajlandó szembeszállni Jellačić haderejével, hanem semleges marad. Csány erre legalább a nála lévő lövegeket követelte, s már-már az a veszély fenyegetett, hogy a kis létszámú magyar hadsereg kettészakad. A kormány, illetve az ügyvezető miniszterelnök mindkét esetben a kormánybiztos mellé állt, a hadseregszervezőparancsnokok meghátrálásra kényszerültek. A két konfliktus politikai jellegű volt: az önvédelmi harc eszméjét képviselő kormánybiztos az ellenséggel egyezkedő parancsnokokkal csapott össze

1848 októbere után, a frontvonalak tisztázódásával, az ilyen jellegű politikai konfliktusok lassan megszűntek. A kormánybiztosok igen komoly szerepet játszottak a megbízhatatlan tisztek eltávolításában, de több vár és erőd (Eszék, Lipótvár, Komárom) megtartása is egy-egy kormánybiztos határozott fellépésének (is) volt köszönhető.

A kormánybiztosok és katonák közötti konfliktusok ettől kezdve jobbra hatásköri jellegűek voltak. Bem tábornok Erdély felszabadítása során például jó néhány, a polgári igazgatás körébe tartozó ügyben intézkedett, s ez rendszeres nézeteltérések forrásává vált. Bem amnesztiát adott a románoknak és szászoknak, leszállította a só árát, telepíteni akart a román határőr ezredek területén. A kormánybiztosokat kötötték az OHB-tól és a kormánytól kapott utasítások, Bem pedig nem volt hajlandó belátni, hogy a kormányzat csupán az erdélyi hadsereg parancsnokának, s nem Erdély teljhatalmú diktátorának nevezte ki. Nem véletlen, hogy ő „fogyasztotta el” a legtöbb kormánybiztost: Beöthy és Szent-Iványi miatta mondott le, de kimondottan rossz viszonyban volt Csányval is. Az

⁷⁰ KLÖM XIII. 913. o.

⁷¹ Életrajzokat I. *Bona Gábor*: Tábornokok és törzstisztek a szabadságharcban. 2., átdolgozott, bővített kiadás. Budapest, 1987.

együttélést és együttműködést csak az tette elviselhetővé, hogy Bem és kormánybiztosai viszonylag ritkán találkoztak.⁷²

Görgei és kormánybiztosai kapcsolata kimondottan jónak volt mondható. Mind Csány Lászlóhoz, mind Vukovics Sebőhöz, mind Ludvig Jánoshoz kimondottan baráti viszony fűzte. Luzsénszkyvel és Ragályival hűvös, de korrekt kapcsolatot tartott, s tudomásunk szerint Szemerével és Bónissal is jól együttműködött. Csányval egyetlen komolyabb konfliktusa volt: 1848 novemberében szerette volna elérni, hogy a tiszti előléptetéseket, századosig, kizárólag reá bízzák, ám Csány ragaszkodott ahhoz, hogy a felterjesztéseket, mint a polgári hatalom képviselője, ő is aláírja. Görgei végül elfogadta Csány szempontjait.⁷³ Hasonlóan jó volt Henryk Dembiński és Vetter Antal kapcsolata is a kormánybiztosokkal.

Perczel Mór vezérőrnagy 1849 január végéig úgy tartotta, hogy nem csak parancsnoka, hanem kormánybiztosa is hadtestének, s a január 2-i haditanácson egyenesen azt javasolta, hogy a hadtestparancsnokok mindegyikét ruházzák fel e tisztséggel.⁷⁴ Délvidéki működése során kezdetben jól megértették egymást Batthyány Kázmér gróffal, de Bács megye és a Csajkás-kerület újjászervezése során összekülönböztek. Perczel amnesztiát adott az elmenekült szerb lakosságnak, Batthyány ellenben az ő helyükre akarta telepíteni a korábban elűzött magyarokat. Perczel fenn akarta tartani a Csajkás-kerületet, Batthyány pedig – Kossuth utasításainak megfelelően – vissza kívánta kebelezeni Bács megyébe. A konfliktust Batthyány miniszteri kinevezése napolta el egy időre, hogy aztán Haczell Márton működése idején ismét kiújuljon. 1849 júliusában, amikor Perczel a közép-tiszai hadsereg parancsnoka volt, komolyan összekülönbözött Rákóczy János kecskeméti kormánybiztossal, sőt, egyes források szerint el is záratta őt. (Ez volt az egyetlen ilyen eset 1848–49 során).⁷⁵

Komolyabb hatásköri összeütközésre két alkalommal került sor katonák és kormánybiztosok között. 1849. január 30-án Damjanich János vezérőrnagy, a bánági hadosztály, és Gaál Miklós vezérőrnagy, az aradi ostromsereg parancsnoka komolyan összekülönböztek a vár ellen indítandó roham kapcsán. Gaál lemondott beosztásáról, mire Damjanich intézkedett helyének betöltéséről. Boczkó Dániel kormánybiztos igyekezett kibékíteni a két tábornokot és arra hivatkozott, hogy nem Damjanichnak, hanem egyedül csak az OHB-nak van joga az ostromsereg parancsnokságának betöltésére. A többszöri, ingerült hangvételű levélváltás vége az lett, hogy Gaál

⁷² Barta, 1952. 657–678. o.; Katona Tamás: Csány László erdélyi főkormánybiztos. (In:) Molnár, 1990.; Deák Imre: 1848, ahogy a kortársak látták. A szabadságharc története levelekben. Budapest, é. n. 1942. 378–379. o.

⁷³ Hermann: Csány 158–161. o.

⁷⁴ Pap Dénes: Okmánytár Magyarország függetlenségi harczának történetéhez 1848–1849. Pest, 1869. II. k. 186–187. o.; Barta István: Az 1849. január 2-i haditanács és a főváros kiürítése. HK 1955/2. 87. o.; Borus, 1975. 48–49. o.

⁷⁵ Urbán Aladár: Batthyány Kázmér 1848/49-ben és az emigrációban. (In:) Batthyány Kázmér emlékére. (Szerk.: Perics Péter) Siklós, 1987. 28. o. A Rákóczy-ügyre I. V. Waldapfel Eszter: A forradalom és szabadságharc levelestára. Budapest, 1965. IV. k. 238–240. o.

megmaradt az ostromsereg parancsnokának, Damjanich pedig hadosztályával tovább vonult észak felé.⁷⁶

Az OHB 1849 januárjában értesült arról, hogy Komárom város és megye kormánybiztosai (Sárközy József és Halasy Ede) elhagyták posztjukat, s így a fontos komáromi erőd kormánybiztos nélkül maradt.⁷⁷ (Jeszenák János báró, Nyitra megyei és Palkovics Károly Esztergom megyei kormánybiztos az erődbe menekült, de ők nem rendelkeztek kormánybiztosi meghatalmazással a megye és a város területére). Kossuth a város kormánybiztosává Amtmann Jenő polgármestert, a megye kormánybiztosává Puky Miklóst, korábban Heves megye kormánybiztosát nevezte ki. Puky tíz nappal Komáromba érkezése után összekapott Kosztolányi Móric ezredessel, a várórség, és Török Ignác vezérőrnaggyal, a vár parancsnokával. Puky ugyanis olyan ügyekből is presztizskérdést csinált, amelyeket némi jóindulattal rendezni lehetett volna, s jogkörét túlbecsülve, a várparancsnok megkerülésével, egyenesen akart rendelkezni a csapatokkal. Értelmezéséhez Kossuth jóváhagyását is meg akarta szerezni, aki azonban nem volt hajlandó a kormánybiztost a katonákra is kiterjedő teljhatalommal felruházni, ugyanakkor azonban felhívta a várparancsnokság figyelmét, hogy a kormánybiztos a kormány és az országgyűlés képviselője. Puky 1849 áprilisáig, a vár felmentéséig gyakorlatilag minden magasabb beosztású tiszttel legalább egyszer összeveszett, sőt, a Kossuth által újonnan kinevezett várórség- és várparancsnokkal, Lenkey János és Guyon Richárd vezérőrnaggyal is csakhamar nézeteltérései támadtak. Puky ugyanakkor népszerű volt a polgári lakosság körében, mert a katonaság és a civilek konfliktusaiban rendre az utóbbiak pártját fogta. Végül május 21-én elmozdították pozíciójából és helyére Újházi Lászlót nevezték ki. A polgári kormányzat tehát nem volt hajlandó minden, személyes tulajdonságok által motivált pörlekedésben a kormánybiztos pártját fogni.⁷⁸

A kormánybiztosok és katonák közötti rossz viszony mintájául alighanem Csutak Kálmán őrnagynak, az aradi ostromsereghez tartozó zarándi dandár parancsnokának és Sántha Györgynek, Zaránd megye kormánybiztosának többfelvonásos párbaja tekinthető. Az alaphelyzet hasonlított az erdélyihez: a megyét visszafoglaló csapatok parancsnoka olyan ügyekben is intézkedett, amelyek a helyreállított megyei önkormányzat és a kormánybiztos illetékességi körébe tartoztak. A két fél minden lehetséges fórumon feljelentette egymást: az OHB-nál, a had-, a bel- és az igazságügyminisztériumnál, továbbá Csány László erdélyi országos biztosnál. Csutak állítólag azt is kijelentette, hogy ha Sántha beteszi a lábát a megyébe, föbe löveti. Végül is Sántha került ki győztesen a játszmából: Csutakot május elején elmozdították (igaz,

⁷⁶ Pelyach István: Egy elmulasztott várostrom tanulságai. (Az aradi vár „ostroma” 1849 januárjában). *Acta Universitatis Szegediensis De Attila József Nominatae. Acta Historica*. Tomus LXXXVII. Szeged, 1989. 3–20. o. és ennek nyomán Szarka Lajos: A tábornok bére. *Hévíz*, 1997. 67–71. o.

⁷⁷ A komáromi kormánybiztosokra l. Hermann Róbert: Komáromi kormánybiztosok 1848-ban. *Limes*, 1995/4. 59–74. o.

⁷⁸ Juhász István: Egy 48-as kormánybiztos élete. (1806–1887). *Karácsond*, 1986. 23–48. o.; *KLÖM XIV.* 267–270., 516–522., 586–587., 632–634. o., *KLÖM XV.* 284., 310. o. *MOL OHB 1849:2687–2690., 3600., 6364.*

azért, mert nem teljesítette Bem egyik utasítását), s csak június végén jutott újabb megbízáshoz.⁷⁹

A hadseregen belül jelentkező konfliktusok rendezése szintén a kormánybiztosok feladata volt. Lényegében már a Boczkó–Gaál–Damjanich-vitában is erről volt szó. Ezen kívül két fontosabb ilyen esetről tudunk. Január 2-án, a bánági hadtest pancsovai veresége után, a katonaság soraiban komoly elégedetlenség mutatkozott Kiss Ernő altábornaggyal, a hadtest parancsnokával szemben. A tisztikar küldöttsége felkereste Vukovics Sebő kormánybiztost és kérte, szólítsa fel Kisst a vezérség letételére. Vukovics maga is veszélyesnek ítélte a helyzetet, s megírta Kissnek: ha nem tudja helyreállítani a rendet a seregben, adja át a parancsnokságot a rangban utána következő tisztnek. Így is történt. Kiss lemondott, a hadtest parancsnokságát Damjanich János vezérőrnagy vette át.⁸⁰

Hasonló eset történt a február 26–27-i kápolnai vereség után is. A csata és visszavonulás során Henryk Dembiński altábornagy, fővezér tanújelét adta hadvezéri alkalmatlanságának. A fővezér elleni mozgalom Klapka György ezredes hadtestében bontakozott ki: a tisztikar kijelentette, hogy csak akkor követi Dembiński utasításait, ha azokat Klapka, Görgei vagy Répásy tábornok ellenjegyzi. A katonai alárendeltségi viszonyok szempontjából szokatlan igényt egy hónap kellemetlen tapasztalatai magyarázták. A tisztikar azonban betartotta a polgári államokra jellemző politikai normákat. A március 3-án Tiszafüreden összeült tiszti gyűlésre Görgei indítványára meghívták Szemere Bertalan felső-magyarországi teljhatalmú országos biztost, az OHB tagját és őt kérték fel közvetítésre. Szemere a hadtestparancsnokok kíséretében felkereste Dembińskit és megpróbálta haditanács tartására készíteni. Dembiński erre nem volt hajlandó, mire Szemere letette a fővezérségről és ideiglenesen Görgeire bízta azt.⁸¹

A két eset közös vonásai szembetűnőek. A fővezér mindkét esetben bebizonyította alkalmatlanságát és a sereg – tiszteletben tartva a politikai vezetés elsődlegességét – az alkalmatlan parancsnok eltávolítását kezdeményezte. Ilyenkor a formákhoz – és az alkalmatlan személyhez – való túlzott ragaszkodás, a rosszul értelmezett tekintélytisztelet a hadsereg és a politikai vezetés közötti egyetértést veszélyeztethette volna.

Végül tudunk egy olyan esetről is, amikor a kormánybiztos a kormány és a hadvezér közötti konfliktus „áldozatául” esett. Amikor Kossuth 1849. július 1-én leváltotta Görgeit a fővezérségről, Ludvig János, a feldunai hadsereg főkormánybiztosa

⁷⁹ A részletekre l. *Hermann*: Hatvani 8–15. és 24. o. Az iratanyag jelentős részét közli *Hegyesi Márton*: *Az 1849-ik évi havasi hadjárat történetéhez*. (Bölgöny Sándor okmánygyűjteményéből). *Hazánk*, IV–V. k.

⁸⁰ *Thim József*: *A magyarországi 1848–49-iki szerb fölkelés története*. I. k. Budapest, 1940. 285–286. o.; III. k. Budapest, 1930. 293–294. o.; Vukovics, 1894. 415. o.; MOL OHB 1849:292. „Néhány katonatisztnak kifogása Kiss Ernő tábornagy ellen” (40 aláírással); 1849:771. „Nagybecskereki hadsereg a verseci hadseregnek”, 1849. jan. 17., H 2. Kossuth Polizei Akten. 582. Vukovics Sebő jelentése az OHB-nak és átírata Kiss Ernőhöz, Nagybecskerek, 1849. jan. 6.

⁸¹ *Borus*, 1975. 303–323. o.; *uő.*: Tiszafüred – és a hozzá vezető út. HK 1974/2. ; *Hermann Róbert*: A fővezéri kérdés 1849 telén és tavaszán. (In:) *Horváth László* (szerk.): *A tavaszi hadjárat*. (Az 1996. március 14-i tudományos konferencia anyaga). *Hatvany Lajos Múzeum Füzetek*, 13. Hatvan, 1996. 14–15. o.

megpróbálta rábeszélni a kormányzót döntésének visszavonására. Kossuth ezek után – minisztertanácsi döntéssel – Ludvigot is leváltotta.⁸²

A szabadságharc leverését követően a kormánybiztosokat is elérte a megtorlás. Kivégezték Csány Lászlót és Jeszenák Jánost, majd 1853-ban Noszlopy Gáspárt is. Batthyány Kázmér, Szemere Bertalan, Vukovics Sebő, Beöthy Ödön, Egressy Gábor, Fülepp Lipót, Berzenczey László, Újházi László, Almásy Pál, Puky Miklós, Balogh János, Irányi Dániel, Lukács Sándor, Ludvig János, Kiss Miklós, Batthyány István külföldre menekült. Az emigrációban halt meg Lukács Sándor, Beöthy Ödön és Batthyány Kázmér; 1867, a kiegyezés után sem tért haza Újházi László. Az osztrák titkosrendőrség szolgálatába állt és viszonylag hamar hazatért Egressy Gábor és Batthyány István. A többiek súlyos börtönökkel fizettek az önvédelmi harcban tett szolgálataikért. Közülük az utolsók között, 1857-ben szabadult Beniczky Lajos, Bónis Samu és Boczkó Dániel. Többségük 1860 után visszatért a politikai életbe. A legsajátosabb pályát Vay Miklós báró futotta be, akit 1851-ben halálra, majd négyéves várfogságra ítélték. Ebből nyolc hónapot le is ült. 1860-ban az uralkodó őt nevezte ki magyar udvari kancellárrá, de 1861-ben, a rövid félalkotmányos periódus végén le is váltotta. 1867 után a volt kormánybiztosok jelentős része ismét a politikai életben tevékenykedett, Vukovics Sebő és Irányi Dániel igen jelentős szerepet játszott a parlamentben is.⁸³

⁸² *Steier Lajos*: Haynau és Paskievics. Budapest, é. n. I. k. 105–121., 156–163. o.; KLÖM XV. 670. o.

⁸³ Az emigránsokra és a bebörtönzöttekre I. *Berzeviczy Albert*: Az abszolutizmus kora Magyarországon. I. k. Budapest, 1922. 188–191., 343–350., 374–375. o. II. k. Budapest, 1925. 99–102. o.; *Aldor Imre*: Vázlatok a magyar emigratio életéből. Pest, 1870. Több volt kormánybiztos börtönéveiről tartalmaznak fontos adatokat a következő emlékiratok: *Barsi József*: Utazás ismeretlen állomás felé 1849–1856. – Berzsényi Lénárd rajzai az olmtützi foglyokról. (S. a. r.: *Simon V. Péter*) Budapest, 1988.; *Deák Farkas*: Fogságom története. (S. a. r.: *Kovács József*) Bukarest, 1972.; *Földy János*: Világostól Josephstadtig 1849–1856. - - naplótöredékeiből közreadta *Balassa Imre*. Budapest, 1939.

Az 1848–49-es kormánybiztosok adattára

- Albrichsfeld János* főbíró
–1848. szept. 18. Mysz Károly ajánlja Brassó vidékére honvédtoborzási kormánybiztosnak. OHB 633.
- Almásy Pál*
–1848. dec. 10. Az OHB Recsky Andrással együtt kiküldi Heves megyébe a népfelkelés szervezésére. A rendelet nem nevezi őket biztosnak. OHB 4946.; KLÖM XIII. 696.
–1848. dec. 13. Az OHB Almásy Pál képviselőt hevesi tartományi (azaz polgári) biztosnak nevezte ki. KLÖM XIII. 727.
–1849. jan. 17. Teljhatalmú országos biztos a bácskai és bánági hadsereghez, a felvezénylésre. OHB 607.; KLÖM XIV. 151–153.
- Ambrus József*
–1848. szept. 18. Javasolt honvédtoborzási biztos, Bihar megye tenkei járásába. OHB 633.
- Antmann Jenő*
–1849. jan. 29. Debrecen. Az OHB kinevezi Komárom város kormánybiztosává. OHB 1201.; KLÖM XIV. 269–270.
- Andrássy Mihály*
–1848. dec. 25. Az OHB esztergomi kormánybiztosként említi. OHB 6556.
- Andreánszky Sándor*
–1848. jún. 22. A bánági bányakerület rendezésére kiküldött biztos. *Szócs*, 1972. 189–190. o.
- Angyal Pál*
–1848. okt. 3. Élelmezési biztos Csány mellett. OHB 836.; KLÖM XIII. 75.
- Antal Imre*
–1848. szept. 17. Javasolt honvédtoborzási biztos, marosszéki képviselő. OHB 633.
- Asztalos Pál*
–1848. ápr. 23. A Wesselényi Miklós vezette, a Részek (Partium) visszacsatolására kiküldött királyi biztosság tagja. Másodelnök: Beöthy Ödön. Tagok: Bay Ferenc, Somossy Ignác. *Szócs*, 1972. 131–137. o.
–1848. szept. 15. Az országgyűlés nemzetgyűlési biztosul a dunántúli táborba küldi Asztalos Pált, Bónis Sámuel és Perczel Mórt. *Beér – Csizmadia*, 233. o.
–1849. jan. 24. Az OHB Csány mellé ideiglenes segédül nevezi ki. KLÖM XIV. 234.
–1849. márc. 11. meghal. OHB 3312.
- Ábrányi Emil*
–1849. jan. 3. Madarász kormánybiztosnak címezi. ORPO 30/314.
- Bagosi Sándor*
–1848. szept. 17. Kraszna megyébe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Balajthy Vendel*
–1848. nov. 17. Az OHB kiskunsági teljhatalmú kormánybiztossá nevezi ki. OHB 2787.; KLÖM XIII. 476–479.
–1849. jan. 28. Kiskunsági népfelkelési biztos. OHB 1021.; KLÖM XIV. 220–224.
- Balogh János*
–1848. szept. 17. Javasolt honvédtoborzási biztos, Bars megyébe. OHB 633.
–1848. nov. 12. Népfelkelési kormánybiztos Trencsén és Nyitra megyében. OHB 2714.; KLÖM XIII. 418–419.
- Baloméri Simon*
–1848. szept. 17. Javasolt honvédtoborzási biztos Szászsebes székbe. OHB 633.
- Bánffy Dániel br.*
–1848. szept. 17. Honvédtoborzási biztos Székvárosba. OHB 633.
- Bánffy János* főispán
–1848. szept. 17. Honvédtoborzási biztos Küküllő megyébe. OHB 633.
- Bárczay Albert*
–1848. okt. 27. AZ OHB Kassára küldi az ott lévő 104 mázsa lőpor elszállítására. (Képviselőként említik.) OHB 1824. Ad KLÖM XIII. 301. o.
- Batta Sámuel*

- 1849. ápr. 7. Elvállalta a kormánybiztosságot. OHB 4214.; KLÖM XIV. 842–843.
- 1849. ápr. 9. Kossuth kinevezi Pest megye kormánybiztosává. OHB 5747.; KLÖM XIV. 850–854.
- Batthyány István*
- 1848. dec. 21. Szabadcsapatlakító kormánybiztos Fejér megyében. OHB 6203.; KLÖM XIII. 837.
- 1849. ápr. 26. Kossuth kinevezi Fejér megyei kormánybiztossá. KLÖM XV. 139–142. OHB 6202. és PM PO 4776.
- Batthyány Kázmér*
- 1848. aug. 29. A Pécs városi tisztikaron belül mutatkozó ellentétek rendezésére kiküldött biztos. *Szócs*, 1972. 182. o.
- 1848. szept. 17. Honvédtoborzási biztos Baranya megyébe és Pécs városba. OHB 633.
- 1848. szept. 19. Népfelkelési kormánybiztos. OHB 674.; *Urbán*, 1982. 1283.
- 1849. febr. 12. Az OHB Bács, Csongrád megye, Pest megye alsó része, Kiskunság, Szeged Szabadka, Zombor város teljhatalmú orságos biztosává nevezi ki. OHB 1868.; KLÖM XIV. 409–13.
- 1849. ápr. 14. Kossuth felkínálja neki a külügyi tárcát. KLÖM XIV. 887–888.
- Bátor Géza*
- 1849. máj. Tolna megye [rendőri] vagy [kormány-]biztos. MOL H 147. Vegyes. 11. d. 548–552. f.
- Bay Ferenc*
- 1848. ápr. 23. A Wesselényi Miklós vezette, a Részek (Partium) visszacsatolására kiküldött királyi biztosság tagja. Másodelnök: Beöthy Ödön. Tagok: Asztalos Pál, Somossy Ignác. *Szócs*, 1972. 131–137. o.
- Békássy Imre*
- 1848. szept. 17. Honvédtoborzási biztos Vas megyébe. OHB 633.
- 1848. szept. 19. Népfelkelési kormánybiztos. OHB 674.; *Urbán*, 1982. 1283.
- Béldy Ferenc gr.*, főispán
- 1848. szept. 17. Honvédtoborzási biztos Doboka megyébe OHB 633.
- 1849. jún. 15. Kolozs megye kormánybiztos. HM 22762. No. 216.
- Bencze Vince*
- 1848. szept. 17. Javasolt honvédtoborzási biztos Baranya megye mohácsi kerületébe. OHB 633.
- Bene Lajos*
- 1848. okt. 3. Csongrádi népfelkelési biztos, Kossuth nevezte ki. OHB 2221.; KLÖM XIII. 163.
- Beniczky Lajos*
- 1848. ápr. 12. Madocsány Pállal, Szentiványi Ödönnel és Justh Józseffel együtt Árva, Liptó, Turóc, Trencsén, Nyitra megyébe küldött biztos; Beniczky külön Selmecebányán. *Szócs*, 1972. 29–31., 42–46. o.
- 1848. ápr. 26. Géczy Péter kormánybiztos biztosságaként Selmec-, Körmöc-, Besztercebánya, Zólyom, Libetbánya, Bakabánya, Újbánya, Breznóbánya területére, szükség esetén Zólyom, Hont és Bars megyébe. *Szócs*, 1972. 35–42. o.
- 1848. szept. 20. Batthyány megerősíti eddigi megbízását, s megbízza egy tartalék hadsereg alakításával Zólyom, Hont, Bars megye, a bányavidék, Selmec-, Baka-, Béla-, Libet-, Beszterce-, Új-, Breznó-, Körmöcbánya, Zólyom, Korpona városok területén. OHB 697.
- 1848. okt. 4. Az OHB tiszteletbeli (számfeletti) őrnaggyá nevezte ki. Steier: Beniczky 559–560. o.; *Urbán*, 1994. 99–100.
- 1848. nov. 11. Az OHB kiterjeszti kormánybiztosi hatóságát Zólyom, Hont, Bars, Turóc és Árva megyére is. KLÖM XIII. 405–406.; OHB 2689.
- 1849. jan. 24. Megbízásának megújítása. OHB 956.; KLÖM XIV. 212–214.
- 1849. ápr. 21. Kossuth megkérdezi, akar-e Zólyom megye kormánybiztos lenni? KLÖM XV. 76–77.
- 1849. ápr. 28. Kossuth kinevezi Zólyom megye és a bányavárosok biztosává, s ha odaér, a Bars és Hont megyei bányavárosokba is. KLÖM XV. 163–164.
- Beniczky Ödön*
- 1848. szept. 17. Javasolt honvédtoborzási biztos, Pest megyébe. OHB 633.
- Beniczky Pál*
- 1848. szept. 17. Javasolt honvédtoborzási biztos Pozsony megye bazini kerületébe. OHB 633.
- Beöthy Ödön*
- 1848. ápr. 23. A Wesselényi Miklós

vezette, a Részek (Partium) visszacsatolására kiküldött királyi biztosság másodelnöke. Tagok: Asztalos Pál, Somossy Ignác, Bay Ferenc. *Szócs*, 1972. 131–137. o.
–1848. máj. 22. Eperjes, pánszláv izgatók ügye. *Szócs*, 1972. 55. o.
–1848. aug. 26. Bács, Torontál, Csongrád és Csanád megye, a területükön lévő szabad királyi városok kormánybiztosa. *Szócs*, 1972. 113–117. o.
–1848. szept. 2. Teljhatalmú királyi és országos biztos. *Szócs*, 1972. 114. o.
–1848. dec. 9. Az OHB erdélyi főkormánybiztossá nevezi ki. OHB 4570.; KLÖM XIII. 687–688.
–1849. febr. 3. Nagyvárad. Átadta a kormánybiztosságot Csánynak. OHB 1487.
–1849. ápr. 1. Diplomáciai kiküldés. KLÖM XIV. 785–790.

Berde Mózes

–1848. szept. 22. Háromszék, honvédtoborzási kormánybiztos Vay alatt. OHB 722.
–1848. szept. 23. Feladata a honvédtoborzás, ill. az unió elleni mozgalom, a kormány elleni bujtogatás, néplázítás leszerelése, Vayjal egyetértve. *Jakab Elek*, 381. o.
–1849. márc. 17. Csány mellé segédkormánybiztossá nevezik ki. OHB 3391.; KLÖM XIV. 671. o.

Bernáth József

–1848. szept. 17. Javasolt honvédtoborzási biztos Bihar megyébe. OHB 633.
–1848. okt. 4. Segédkormánybiztos Beöthy alatt. OHB 847.; *Urbán*, 1994. 99. o.
–1848. okt. 30. Az OHB népfelkelési kormánybiztossá nevezi ki Bihar megyébe. OHB 1936.; Hodossy-ir. 7. d. 549–550. f.; KLÖM XIII. 316.
–1848. nov. 6. Az OHB utasítja, hogy hagyja abba a népfelkelés szervezését. KLÖM XIII. 367.
–1848. nov. 27. Az OHB visszahívja Pestre. OHB 3646.

Bernáth Zsigmond

–1848. nov. 18. Az OHB mint Ung megyei főispánt és kormánybiztost említi. OHB 3120.; KLÖM XIII. 487.
–1848. dec. 12. Az OHB mint főispánt és

kormánybiztost említi. OHB 5096.

–1849. jan. 2. Főispánnak szólítják. (Barta kormánybiztost ír.) OHB 70. Ad KLÖM XIV. 52–53.

–1849. febr. 4. Bernáth Zsigmond betegsége miatt kinevezik Eötvös Tamást Ung megye kormánybiztosává. OHB 1483.; KLÖM XIV. 329.

Berzenczey László

–1848. aug. 17. Kossuth kiküldi Erdélybe önkéntes csapat szervezésére. *Szócs*, 1972. 170–173. o.

–1848. aug. 26. Mészáros Lázár hadügyminiszter megerősíti a kiküldetést. *Szócs*, 1972. 171. o.

–1848. szept. 17–18. Javasolt honvédtoborzási biztos, Marosszékre. OHB 633.

–1848. szept. 28. Bejelenti lemondási szándékát. MOL OHB 1189.

–1848. okt. 17. Az OHB kéri, hogy vonja vissza lemondási szándékát. MOL OHB 1189.

Besze János

–1849. júl. 15. Szemere Fejér megye és Székesfehérvár teljhatalmú kormánybiztosává nevezi ki. *Szemere*, 562. o.

Bethlen Gábor gr.

–1848. szept. 17. Honvédtoborzási biztos Fogaras vidékére. OHB 633.

–Továbbra is Zaránd megyei főispán. OHB 973.

Bethlen János

–1848. szept. 22. Honvédtoborzási biztos Udvarhelyszékbe, Vay alá rendelve. OHB 722.

–1848. szept. 23. Feladata a honvédtoborzás, ill. az unió elleni mozgalom, a kormány elleni bujtogatás, néplázítás leszerelése, Vayjal egyetértve. *Jakab Elek*, 381. o.

–1849. jún. 1. PM PO 7642. Elszámolás.

Boczkó Dániel

–1848. szept. 17. Javasolt honvédtoborzási biztos Békés megyébe. OHB 633.

–1848. okt. 11. Békés, Csanád, Csongrád megye, szükség esetén Szeged város, Arad, Torontál és Heves megye népfelkelési teljhatalmú kormánybiztosa, és Blomberg ezredének feltartóztatása. OHB 971.

–1848. nov. 18. Az OHB utasítja, hogy terjessze ki működését Békés megyéről Arad megyére is. OHB 2967.; KLÖM

- XIII. 491.
 –1849. jún. 29. Szemere erdélyi teljhatalmú orságos biztossá nevezi ki. *Szemere*, 543–544. o.
- Bodon Ábrahám*
 –1848. szept. 17. Javasolt honvédtoborzási biztos Gömör megyébe. OHB 633.
- Bogdánffy Antal*
 –1848. szept. 17. Honvédtoborzási biztos Kraszna megyébe, Kovács Lőrincsel együtt. OHB 633., 5385.
- Bogdanovich Villbáld*
 –1848. szept. 17. Javasolt honvédtoborzási biztos Torontál megyébe. OHB 633.
- Bogyó Sándor*
 –1848. dec. 7–8. Az OHB kinevezi Békés megyei kormánybiztossá. OHB 4475.; KLÖM XIII. 671–675.
- Boheczel Sándor*
 –1848. szept. 17. Javasolt honvédtoborzási biztos Doboka megyébe. OHB 633.
 –1848. okt. 4. Az OHB kirendeli Szaplonczai Józseffel Lipótvárra, az ottani román határőr zászlóalj meggyőzésére. OHB 856.; *Urbán*, 1994. 99. o.
 –1848. okt. 22. Az OHB Vácra küldi Vlád, Dániel és Pap képviselőkkel a román zászlóalj engedelmességének biztosítására. OHB 1456.; KLÖM XIII. 263.
- Boldizsár István*
 –1848. szept. 17. Javasolt honvédtoborzási biztos Pozsony megyébe. OHB 633.
- Bónis Sámuel*
 –1848. szept. 15. Az országgyűlés nemzetgyűlési biztosul a dunántúli táborba küldi Asztalos Pált, Bónis Sámuel és Perczel Mórt. *Beér – Csizmadia*, 233. o.
 –1849. jan. 16. Az OHB Szabolcs megye teljhatalmú kormánybiztosává nevezi ki. KLÖM XIV. 143. o.
 –1849. febr. 5. Az OHB kiterjeszti megbízatását a Hajdú-kerületre is. OHB 1571.; KLÖM XIV. 335–336.
 –1849. júl. 6. Kossuth kinevezi a feldunai hadsereg tábori kormánybiztosává. KLÖM XV. 670.
- Boronkay Albert*
 –1848. okt. 26. Az OHB kinevezi kormánybiztossá Zemplén megyébe. KLÖM XIII. 295.; OHB 1802.
 –1848. okt. 26. Pulszky alezredes javasolja Boronkay kinevezését zempléni kormánybiztossá. KPA 346.
 –1848. dec. 16. Az OHB utasítja, hogy alakítson vadászcsapatot. OHB 5582.; KLÖM XIII. 775.
- Boronkay Lajos*
 –1848. szept. 17. Javasolt honvédtoborzási biztos Hont megyébe. OHB 633.
 –1849. ápr. 15. Vukovics Sebő Hont megyei kormánybiztossá nevezi ki. OHB 5989., 6354.
 –1849. ápr. 21. Vukovics Bars megyei kormánybiztossá nevezi ki. OHB 6354.
- Bragyanyi Imre*
 –1848. szept. 17. Javasolt honvédtoborzási biztos Nyitra megyébe. OHB 633.
- Brillmayer Mátyás*
 –1848. nyara. Frölich Frigyesel és Keszlerffy Jánossal az osztrák–magyar vámügyi tárgyalásokra. *Szócs*, 1972. 193–194. o.
- Buda Sándor*
 –1848. szept. 16. Batthyány kinevezi Kővár-vidék, Kraszna, Közép- és Belső-Szolnok megye, és a 2. román határőr ezred kormánybiztosává, honvédtoborzásra és a közrend fenntartására. Elküldését felfüggesztik. OHB 628.
 –1848. szept. 17. Javasolt honvédtoborzási biztos Kővár-vidékre és Közép-Szolnok megyébe. OHB 633.
- Búzás Pál*
 –1848. okt. 2. Az OHB megbízza, hogy Roth elfogott seregének a Pest megye népfelkelők által elhordott fegyvereit szedje össze. OHB 1930.
 –1848. okt. 30. Jelenti, hogy beszedett 138 fegyvert. OHB 1930.
- Comáromi József* – I. *Komáromy*
- Csáky László*
 –1848. jún. 19. Sáros megye és Újházi László főispán közötti nézeteltérés rendezésére. *Szócs*, 1972. 56–57. o.
 –1848. szept. 18. Szepesi főispánként jelenti, hogy szept. 18-án kezdik a toborzást. ONÖHt 4138.
- Csány János* főbíró
 –1848. nov. 14. Lóvásárlási és felszerelési biztosi kinevezés. HM PG 10/1213.
- Csány László*
 –1848. ápr. 10. Széll Józseffel együtt kinevezik Vas, Zala, Veszprém, Sopron megyébe, Sopron, Kőszeg, Ruszt szabad királyi városba. *Szócs*, 1972. 20–25. o.
 –1848. jún. 2. Kinevezik Zala, Somogy,

- Tolna és Baranya megye teljhatalmú királyi biztosává. *Szócs*, 1972. 70–82. o.
 –1848. jún. 13. Rendelkezhet Zala, Somogy, Tolna, Sopron és Vas megye önkéntes seregeivel. *Szócs*, 1972. 74. o.
 –1848. aug. 14. Baranya, Somogy, Tolna, Zala, Vas, Veszprém, Sopron és Fejér megye, Pécs, Székesfehérvár, Kőszeg, Sopron, Ruszt, Kismarton város királyi biztosa. *Szócs*, 1972. 76. o.
 –1849. jan. 27. Az OHB kinevezi erdélyi teljhatalmú országos biztossá. KLÖM XIV. 252.
 –1849. febr. 3. Nagyvárad, Beöthy. Átadta a biztosságot Csánynak. OHB 1487.
 –1849. ápr. 20. Kossuth miniszteri tárcát ajánl neki. KLÖM XV. 65–68.
- Csekonics János*
 1848 május. A mezőhegyesi ménés átvételére. *Szócs*, 1972. 197–198. o.
- Csernovits Péter*
 –1848. ápr. 23. Délvidéki megyék és határvidék. *Szócs*, 1972. 83–100. o.
 –1848. ápr. 26. Teljhatalmú királyi biztos. Torontál megyébe. *Szócs*, 1972. 84–85. o.
 –1848. ápr. 27. Teljhatalmú királyi biztos Torontál, Temes, Krassó, Bács, Arad megyébe, Szabadka, Újvidék, Zombor, Arad, Temesvár szabad királyi városokba. *Szócs*, 1972. 85. o.
 –1848. máj. 23. Ugyanerre a területre Vukovics Sebőt is kinevezik. *Szócs*, 1972. 89–90. o.
- Csertán Sándor*
 –1848. okt. 9. Az OHB elfogadja Horváth Vilmos Zala megyei kormánybiztos lemondását, utóda Csertán. OHB 918.
 –1849. máj. 4. Kormánybiztosi kinevezés Zala megyébe. *Szemere*, 475–476. o.
- Csiky Sándor*
 –1848. szept. 17. Javasolt honvédtoborzási biztos Heves megye egri kerületébe. OHB 633.
 –1849. jan. 25. Az OHB kiküldi Egerbe és vidékére, népfelvilágosításra. Nem nevezik kormánybiztosnak. OHB 988.; KLÖM XIV. 229–230.
- Dániel Pál*
 –1848. okt. 22. Az OHB Vácra küldi Vlád, Boheczel és Pap képviselőkkel a román zászlóalj engedelmségének biztosítására. OHB 1456.; KLÖM XIII. 263.
- Danielisz János*
 –1848. máj. közepe. Felvidéki uradalmak felülvizsgálata. *Szócs*, 1972. 187–188. o.
- Dedinszky József*
 –1848. szept. 17. Honvédtoborzási biztos, Csanád megyébe. OHB 633.
- Demeter József*
 –1848. szept. 17. Honvédtoborzási biztos Sepsiszentgyörgyre és Illyefalvára. OHB 633.
 –1848. szept. 22. Honvédtoborzási biztos, Vay alatt áll. OHB 722.
 –1848. szept. 23. Feladata a honvédtoborzás, ill. az unió elleni mozgalom, a kormány elleni bujtogatás, néplázítás leszerelése, Vayjal egyetértve. *Jakab Elek*, 381. o.
 –1849. márc. 14. Csány László élelmezési biztossá nevezi ki. OHB 2077.
- Décsey László*
 –1848. szept. 17. Kinevezik honvédtoborzási biztossá Közép-Szolnok megyébe. OHB 633.
 –1848. okt. 9. Az OHB Kraszna és Közép-Szolnok megye teljhatalmú országos biztosává nevezi ki. OHB 924.; KLÖM XIII. 140.
 –1849. febr. 26. Az OHB kinevezi Közép-Szolnok és Kraszna megye kormánybiztosává. OHB 2607.; KLÖM XIV. 550.
- Dobay Hugó*
 –1848. szept. 17. Kinevezik honvédtoborzási biztossá Sáros megyébe, Eperjes, Bártfa, Kisszeben városokba. OHB 633., 673.; PM PO 49:5729.
 –1849. máj. 12. Debrecen. Elszámolás. PM PO 5729.
- Dobozy István*
 –1848. dec. 6. Doboka megyei kormánybiztos. OHB 4847. Ad KLÖM XIII. 693.
 –1848. dec. 17. Kraszna megyei kormánybiztos. OHB 6326.
 –1848. dec. 18. Vay nevezte ki. OHB 6328.
 –1849. júl. 24. Nagyvárad. Maros megyei kormánybiztos és alezredes. MOL R 189. Teleki Sándor iratai.
- Dobozy Mihály*
 –1848. szept. 17. Javasolt honvédtoborzási biztos Bihar megye margitai kerületébe. OHB 633.
- Dorgó Gábor* szolgabíró

- 1848. szept. 16. A közrend fenntartására és honvédtoborzásra Marosszékbe és Beszterce vidékére. Elküldését felfüggesztik. OHB 628.
- Dósa Elek*
–1849. jún. 15. Brassó vidék biztosa. HM 22763.
- Drágos János*
–1848. szept. 16. Közrend fenntartására és toborzásra Bihar megyébe, Vukovics alá. Elküldését felfüggesztik. OHB 628.
–1849. febr. 21. Arad megyébe. Rác Geraszim nyugdíjazása, a görögkeleti papok fizetésrendezése és zsinat tartása végett. OHB 2351.; KLÖM XIV. 512.
–1849. ápr. 14. Kiküldetése a románokkal való tárgyalásra. KLÖM XIV. 889–890.
–1849. ápr. 26. Megbízata a románokkal való tárgyalásra. KLÖM XV. 136–139.
- Dunka Pál*
–1848. szept. 16. Kinevezik a közrend fenntartására és honvédtoborzásra, Felső-Fehér megye, Szerdahely, Szebenzék, Fogaras-vidék, és az 1. oláh határőr ezred területére. Elküldését felfüggesztik. OHB 628.
- Egressy Gábor*
–1848. okt. 15. Az OHB kinevezi Szeged, Csongrád és Csanád megye népfelkelési biztosává. KLÖM XIII. 204.
–1848. nov. 2. Az OHB kinevezi Szeged és vidéke teljhatalmú kormánybiztosává. OHB 2066.; KLÖM XIII. 337., 346. o.
–1848. dec. 14. Felmentik a kormánybiztosság alól. OHB 4945.; KLÖM XIII. 750.
- Egressy Samu*
–1848. nov. 25. OHB 3734.; KLÖM XIII. 557.
- Egry János*
–1848. szept. 17. Javasolt honvédtoborzási biztos Ugocsa megyébe. OHB 633.
- Eötvös Mihály*
–1848. okt. 21. Az OHB kinevezi Szatmár megyei kormánybiztossá. OHB 1441.
–1849. ápr. 6. Debrecen. Számadás. [5326/E] PM PO 4026.
- Eötvös Pál*
–1847. A szabadkai tisztújítás megtartása végett. *Szócs*, 1972. 183–184. o.
- Eötvös Tamás*
–1849. febr. 4. Bernáth Zsigmond betegsége miatt kinevezik Ung megye kormánybiztosává. OHB 1483.; KLÖM XIV. 329.
- Ercsey Zsigmond*
–1848. szept. 17. Javasolt honvédtoborzási biztos Bihar megye bihari kerületébe. OHB 633.
- Esterházy Mihály*
–1849. ápr. 27. Fegyver- és lőszerügyi kormánybiztos. KLÖM XV. 153.
- Esterházy Pál*
1848 június 4. után. A bábolnai ménes átvételére. *Szócs*, 1972. 198. o
- Fábián Dániel*
–1848. szept. 20. Kiküldik Kézdivásárhelyre és Bereckre. Elküldését felfüggesztik? OHB 633.
- Faragó Antal*
–Nem volt kormánybiztos, csak élelmezési biztos. KLÖM XV. 383., 443.
- Farkas Pál*
–1848. szept. 17. Javasolt honvédtoborzási biztos Bars megyébe. OHB 633.
- Farkassányi Sámuel*
–1848. okt. 24. Kassa. Abaúj megyei biztos. OHB 1807.
- Fehér Márton*
–1848. szept. 17. Kinevezik honvédtoborzási biztossá Aranyosszékbe. Elküldetlen? OHB 633.
- Fejes János*
–1848. szept. 25. Kossuth népfelkelési kormánybiztossá nevezi ki Kecskemétre és környékére Hajagos Illéssel együtt. KLÖM XIII. 34–37.
- Fekete Lőrinc*
–1848. szept. 17. Javasolt honvédtoborzási biztos Ung megye kaporai kerületébe. OHB 633.
- Festetich Miklós*
–1848. dec. 31. Barta kormánybiztost ír, a szövegben csak „Ön” van. Ad KLÖM XIV. 40.
- Fiáth István*
–1848. szept. 17. Javasolt honvédtoborzási biztos Fejér megyébe. OHB 633.
–1848. okt. 4–én Nagy József biztos Bicskéről írott jelentésében kormánybiztosnak nevezi. Csányi-ir. NIBA d. sz.
–1848. dec. 7. Az OHB Sopron megye kormánybiztosává nevezi ki. OHB 4580. KLÖM XIII. 678.
–1849. ápr. 26. Kossuth Tolna megye kormánybiztosává nevezi ki. KLÖM XV.

- 139–142.
- Fogarassy János*
–1848. szept. 10. Vízaknai újoncössze-
írási biztos. ONóHt 5637. 169. f.
–1848. szept. 17. Honvédtoborzási
biztossá nevezik ki Vízaknára. OHB 633.
- Fosztó Ferenc*
–1848. szept. 17. Javasolt honvédtobor-
zási biztos Alsó-Fehér megyébe. OHB
633.
- Frölich Frigyes*
1848 nyara. Brillmayer Mátyással és
Keszlerffy Jánossal az osztrák–magyar
vámügyi tárgyalásokra. *Szócs*, 1972. 193–
194. o.
- Fülepp Lipót*
–1849. máj. 4. Vukovics helyettes
belügyminiszter Krassó megye és oláh
határőr ezred kormánybiztosává nevezi
ki. KLÖM XV. 199–200.; *Szemere*, 475–
476. o.
- Gál Dániel*
–1848. szept. 17. Honvédtoborzási biztos
Illyefalvára, Vay alatt. OHB 633.
–1848. szept. 23. Feladata a
honvédtoborzás, ill. az unió elleni
mozgalom, a kormány elleni bujtogatás,
néplázítás leszerelése Vayjal egyetértve.
Jakab Elek, 381. o.
–1849. márc. 31. Csány László Beszterce
városába és vidékére kormánybiztossá
nevezi ki. MOL N 70. Dieta anni 1848–
1849. Lad XX 22. Fasc. 2/B. 115a.
- Gál Sándor*
–1848. máj. 19. Hajnik Pállal és Klapka
Györggyel a székelyek fegyverbe
hívására. *Szócs*, 1972. 169. o.
- Gedeon János*
–1848. szept. 17. Honvédtoborzási biztos,
Torna megyébe. OHB 633.
- Gencsy József*
–1848. szept. 17. Borsod megye csabi
kerületébe javasolt honvédtoborzási
biztos. OHB 633.
- Gentsy László*
–1848. szept. 18. Honvédtoborzási biztos
Borsod megyébe. OHB 633.
- Géczy Péter*
–1848. ápr. 24. előtt. Bányavizsgáló
biztos. *Szócs*, 1972. 33–34. o.
–1848. ápr. 26. Beniczky Lajos biztos-
segéddel együtt Selmec-, Körmöc-,
Besztercebánya, Zólyom, Libetbánya,
Bakabánya, Újbánya, Breznóbánya,
szükség esetén Zólyom, Hont és Bars
megye területére. *Szócs*, 1972. 35–42. o.
- Gloszner Ferenc*
–1848. szept. 17. Javasolt honvédtobor-
zási biztos Sopron megye kismartoni
kerületébe. OHB 633.
- Góla Mózes*
–1848. szept. 16. Batthyány Hunyad és
Zaránd megyébe kormány- és
honvédtoborzási biztossá nevezi ki, Vay
alárendeltségében. ÖNB Ser. N. 358/II.
OHB 628.
- Graenzenstein Gusztáv*
–1848. jún. 17. A bánsági bányaközségek
rendezésére. *Szócs*, 1972. 181. o.
- Gubodi Sándor*
–1848. szept. 27. Nagykőrösi népfelkelési
biztos, Kossuth nevezte ki. KLÖM XIII.
161.
- Gyapay Dénes*
–1849. máj. 12. Lukács Sándor kinevezi
Győr város és megye helyettes
kormánybiztosává. *Szávay Gyula*: Győr.
Monografia a város jelenkoráról a
történelmi idők érintésével. Győr, 1896.
440. o.
- Gyulay Lajos*
–1848. szept. 17. Javasolt honvédtobor-
zási biztos. Hunyad megyébe. OHB 633.
- Gyürky Pál* (Krassó, főispán és kormánybiztos)
–1848. szept. 21. Teljhatalmú krassói
biztos. OHB 714.
- Haczell Márton*
–1848. okt. 4. Beöthy alá rendelve. OHB
847.; *Urbán*, 1994. 99. o.
–1848. okt. 13. Újvidék. „az aldunai tábor
egyik kormánybiztosa”. No. 3. KPA 171.
–1848. dec. 9. Beöthy utódjává nevezik
ki. OHB 4570.; KLÖM XIII. 687–688.
–1849. ápr. 18. Kossuth kinevezi Bács
megye, a Csajkás-kerület, Zombor és
Szabadka városok kormánybiztosává.
KLÖM XV. 28–32.
- Hadzsics Lázár*
–1848. okt. 4. Beöthy alá rendelve. OHB
847.; *Urbán*, 1994. 99. o.
- Hajagos Illés*
–1848. szept. 25. Kossuth népfelkelési
kormánybiztossá nevezi ki Kecskemétre
és környékére, Fejes Jánossal együtt.
KLÖM XIII. 34–37.
- Hajnik Pál*
–1848. máj. 19. Gál Sándorral és Klapka
Györggyel a székelyek fegyverbe

- hívására. *Szócs*, 1972. 169. o.
- Hajós József* segédkormánybiztos
–1848. okt. 2. Ráckeve. MOL Görgey-lt. b/18. fasc.
- Halasi Kázmér*
–1848. szept. 27. Kossuth szolnoki népfelkelési biztossá nevezte ki. Utalás: OHB 820. –1848. szept. 30.; KLÖM XIII. 162.
–1848. dec. 4. Az OHB Heves és Külső-Szolnok megyei szolgabíró szolnoki szállítási biztossá nevezte ki, s Heves és Külső-Szolnok, Pest és Csongrád megyéket, valamint a Jászkun területet is Halasi hadiszállítási rendeleteinek teljesítésére utasítja. OHB 4487.; KLÖM XIII. 640–641.
–1849. jan. 2. Szolnok és környéke kormánybiztosa. OHB 14–15.; KLÖM XIV. 20–22.
–1849. júl. 3. Kossuth megújítja megbízását. KLÖM XV. 655.
- Halasy Ede*
–1848. szept. 12. Szemere Komárom megyébe küldi. HL Absz. MPUC. –1849. 10/71.
–1848. szept. 15. Batthyány népfelkelési és toborzási biztossá nevezte ki. OHB 618. E. tisz.; HL Absz. MUPC –1849. 10/71. *Urbán*, 1982. 1271. o.
–1848. szept. 17. Honvédtoborzási biztos Komárom megyébe. OHB 633.
–1848. okt. 2. Az OHB utasítja, hogy működjön együtt Csányval, Mógával és a szomszédos megyék kormánybiztosaival, szervezzenek népfelkelést. OHB 814.; KLÖM XIII. 67–68. Működjön együtt a szomszédos megyék kormánybiztosaival, szervezzenek népfelkelést. OHB 822.; KLÖM XIII. 70.
–1848. nov. 11. Az OHB megújítja megbízását minden honvédelmi ügy tekintetében. OHB 2687.; KLÖM XIII. 409.
- Halász Boldizsár*
–1848. okt. 21. Az OHB kiküldi a mezőberényi földfoglalások kivizsgálására. OHB 1276.; KLÖM XIII. 259.
–1848. okt. 25. OHB. Az OHB kiküldi a mezőberényi lázongás kivizsgálására. OHB 1654.
–1848. dec. 3. Lemond. OHB 4475. Ad KLÖM XIII. 675.
- Haller Sándor*
–1848. nov. 23. Az OHB kormánybiztosnak szölítja. OHB 3103.
- Hankovics György*
–1849. jan. 19-től összesen 14 000 pftot kapott Bihar és Szatmár megyékben fegyvervásárlásra. PM PO 3281.
- Havas József*
–1848. júl. 13. A Középponti Magyar Vasúttársaság pozsonyi nagygyűlésére, a kormány és a vasúttársaság közötti kölcsöntárgyalásra. *Szócs*, 1972. 192–193. o.
- Hertelendy Miksa*
–1849. máj. 7. Kossuth kinevezi Torontál megye kormánybiztosává. KLÖM XV. 231., 233.
–1849. júl. 15. Szemere megrója, mert elhagyta Torontál megyét, s visszarendeli a megyébe. *Szemere*, 561. o.
- Hettei István*
–1848. szept. 17. Vas megyébe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Hettyey Vince*
–1848. szept. 17. Vas megyébe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Hodossy Miklós*
–1848. szept. 17. Bihar megyébe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
–1848. nov. 20. Az OHB kinevezi az erdélyi hadsereg teljhatalmú polgári főkormánybiztosává. OHB 3386.; KLÖM XIII. 517.
–1849. jan. 16. Beöthy kiterjeszti Hodossy hatáskörét Szabolcsra, Szatmárra, a Hajdúkerületre és az ottani szabad királyi városokra. ÖNB Ser. N. 358/II.; *Supka*, 557–558. o.
–1849. jún. 16. Cserey Ignác ezredes kéri, hogy Hodossyt ismét bízzák meg a kormánybiztosság vitelével. HM 21742.
–1849. jún. 30. Szemere ismét kinevezi Bihar megye kormánybiztosává. *Szemere*, 545. o.
- Horváth Albert*
–1848. szept. 17. Háromszéki honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Horváth Antal*
–1848. dec. 18. Az OHB bácsi főispánnak és kormánybiztosnak írja. OHB 5993.; KLÖM XIII. 802.
–1848. dec. 25. Barta kormánybiztost ír, a rendeletben főispán van. OHB 4588.; KLÖM XIII. 889–890.
–1849. jan. 12. Az OHB kormánybiztosnak és főispánnak szölítja.

- OHB 265.; KLÖM XIV. 101.
 –1849. jan. 17. Az OHB kormánybiztosnak és főispánnak szólítja. OHB 626.; KLÖM XIV. 159.
- Horváth Boldizsár*
 –1848. szept. 17. Vas megyébe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Horváth Dániel*
 –1848. szept. 17. Csíkszeredába javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Horváth János főispán*
 –1848. szept. 17. Alsó-Fehér megye honvédtoborzási biztosa. OHB 633.
- Horváth Ödön*
 –1848. szept. 17. Nógrád megyébe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Horváth Vilmos*
 –1848. szept. 17. Népfelkelési biztos Zala megyében. OHB 633.
 –1848. szept. 19. Népfelkelési kormánybiztos Zala megyében. OHB 674.; *Urbán*, 1982. 1283.
 –1848. szept. 24. Muraközi népfelkelési biztos. [H. József néven] OHB 748.; KPA 60.
 –1848. okt. 6. Lemond. OHB 918.
 –1848. okt. 9. Az OHB elfogadja lemondását. OHB 918.
- Hrabovszky János báró*, cs. kir. altbgy.
 –1848. máj. 11. Szerém, Pozsega, Verőce megye, Eszék és Pozsega szabad királyi város királyi biztosa. *Szócs*, 1972. 59–60.
 –1848. máj. 14. Zsitvay József segéd-kormánybiztossal együtt Jellačić ellen Horvátország és a horvát katonai határőrvidéki ezredek területére kiküldött királyi biztos. *Szócs*, 1972. 60–62. o.
 –1848. jún. 10. Királyi megerősítést kap. *Szócs*, 1972. 62–68. o.
- Hunkár Antal*
 –1848. máj. 22. Veszprém és Sopron megye, Sopron és Ruszt szabad királyi város kormánybiztosa. *Szócs*, 1972. 25–27. o.
 –1848. szept. 17. Honvédtoborzási biztos Veszprém megyében. OHB 633.
 –1848. okt. 2. Működjön együtt Csányval, Mógával és a szomszédos megyék kormánybiztosaival, szervezzenek népfelkelést. OHB 814.; KLÖM XIII. 67–68. Működjön együtt a szomszédos megyék kormánybiztosaival, szervezzenek népfelkelést. OHB 822.; KLÖM XIII. 70.
- 1849. jan. 25. Bács megye teljhatalmú országos biztosa OHB 1015.; KLÖM XIV. 226–229.
 –1849. máj. 4. Kormánybiztosi kinevezés Veszprém megyébe. *Szemere*, 475–476. o.
- Illésy János*
 –1848. szept. 23. Élesd. Sántha Péterrel együtt az Uracca gránátos zászlóalj visszafordítására. OHB 802.; KLÖM XIII. 58. o.
 –1849. febr. 5. A Jászkun kerület kormánybiztosa. OHB 1534.; KLÖM XIV. 333–334.
- Imrédy Lipót*
 –1848. okt. 8. Népfelkelési biztos Moson megyében. OHB 855.; KLÖM XIII. 127.
 –1848. okt. 13. Ezentúl ő Moson megye egyedüli kormánybiztosa. OHB 1055. Utalás. OHB 1044.
 –1848. okt. 30. Maradjon továbbra is kormánybiztos Moson megyében. OHB 1958.
 –1849. máj. 5. Javasolják Moson megyei kormánybiztossá történő kinevezését. KLÖM XV. 215. Barta téves kommentárjával.
 –1849. máj. 5. 6. Utalás. Moson megye kormánybiztosa. PM PO 5300.
- Irányi Dániel*
 –1848. okt. 5. Kubinyi Flóriánnal együtt, a feladat és törvényhatóság meghatározása nélkül. *Urbán*, 1994. 106–107. o.
 –1848. okt. 14. Az OHB teljhatalmú kormánybiztossá nevezi ki Sáros megyébe. OHB 1061.
 –1848. dec. 13. Az OHB Irányi Dániel sárosi kormánybiztost tábori élelmezési biztosnak nevezte ki. KLÖM XIII. 727.
 –1849. ápr. 25. Budapesti teljhatalmú kormánybiztos. KLÖM XV. 108.
- Ivánkovits János*
 –1849. jún. 7. Hunkár kinevezte Ivánkovichot Vasba kormánybiztossá. KLÖM XV. 508.
 –1849. júl. 16. Szemere kormánybiztosként említi. *Szemere*, 563. o.
- Jákobi János*
 –1848. szept. 17. Kóhalom székbe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Jakovich József*
 –1849. ápr. 27. Sáros megyébe küldik ki

- kormánybiztosként. ORPO 1/398.
- Jankó Vince*
–1848. nov. 10. Gabonavásárlási kormánybiztos. KLÖM XIII. 396–397. és 394–395.
–1849. máj. 15. Gabonavásárlási kormánybiztos. PM PO 6178.
- Jankovich László*
–1848. aug. 31. Verőce megyei kormánybiztos. *Szócs*, 1972. 69–70. o.
- Jellachich János*
–1848. szept. 19. Pécs városi bíró, újoncösszeírási biztos. ONóHt 5637. 290–291. f.
- Jendrassik Miksa*
–1848. szept. 17. Selmec vidékére javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Jeszenák János*
–1848. szept. 17. Nyitra megye kormánybiztos. OHB 633.
1849 ápr. 26. Nyitra és Pozsony megye kormánybiztos. MOL Filmtár. C 133. doboz. Jeszenák János iratai, No. 1.
- Joanesko István*
–1848. okt. 6. Lugos. Gyürky Pál utasítása Paszkunak és Joanesko Istvánnak a toborzásról. OHB 1059. Ad KLÖM XIII. 196.
- Joanesko János*
–1848. szept. 17. Kraszna megyébe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Justh József*
–1848. ápr. 12. Beniczky Lajossal, Madocsány Pállal és Szentiványi Ödönnel együtt, Árva, Liptó, Turóc, Trencsén, Nyitra megyébe kinevezett kormánybiztos. *Szócs*, 1972. 29–31.
–1848. júl. 22. Karol Jelinek pánszláv igazgató ügyének kivizsgálására kiküldött biztos. *Szócs*, 1972. 55. o.
–1848. szept. 20. Batthyány kinevezi Turóc megyébe kormánybiztossá, és felhatalmazza a honvédtoborzás körüli teendőkre. OHB 633. 3237.
–1848. okt. 26. Mivel Barsban van szükség Justhra, Szmrecsányi Gábort nevezi ki Turóc megye kormánybiztosává. MOL OHB 3237.
–1848. nov. 21. Beniczky jelenti, hogy Justh Turóc megyei főispán leköszönt, s helyette az OHB újoncállítási biztosnak Szmrecsányi Gábort nevezte ki. OHB 3754.
- 1849. jún. 14. Bars megyei kormánybiztos. HM 22118.
- Kabos József*
–1848. ápr. 28. Közép–Szolnok megyei kormánybiztos. *Szócs*, 1972. 137–139. o.
- Kandó Kálmán*
–1848. okt. 1. A belügyminisztérium kiküldi Kandót a dunántúli táborba. MOL Csány. IBA iszn. [948/BME]
–1848. okt. 2. Távozási engedélyt kér a képviselőháztól. MOL N 70. DA 48–49. Lad. XX22. Fasc. 2A. No.524.
- Kállay Ödön*
–1848. okt. 5. Az OHB Fejér megye és Székesfehérvár város, a horvát megszállás alatti magatartásának kivizsgálására küldi ki, Újfalusi Lajossal együtt. *Urbán*, 1994. 106. o.
–1848. okt. 8. Kossuth közös utasítása Kállay Ödönhöz és Újfalusihoz. MOL OHB 921., H 69. IM Büntetőtörvénykezési osztály. 20. doboz, 121. tétel.
–1848. okt. 16. Az OHB teljhatalmú kormánybiztossá nevezi a Fejér megyei lakosságnál található, a horvát foglyoktól elvett fegyverek összeszedésére. OHB 1143.
- Karácsony János*
–1848. szept. 17. Erzsébetvárosba javasolt honvédtoborzási biztos OHB 633.
- Karátsonyi László*
–1848. máj. 24. A kikindai és a Tiszán inneni korona terület rendezésére kiküldött kormánybiztos. *Szócs*, 1977. 178–179. o.
–1848. szept. 17. Honvédtoborzási biztos. OHB 633.
–1848. szept. 19. Népfelkelési és honvédtoborzási biztos. OHB 669.
- Kárász Béni*
–1848. szept. 18. Javasolt honvédtoborzási biztos Csongrád megyébe. OHB 633.
- Katona Miklós*
–1848. nov. 16. Az OHB kormánybiztosként említi. OHB 3031.
- Kazinczy András*
–1848. szept. 18. Zemplén megyébe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Keller János*
–1848. szept. 17. Honvédtoborzási biztos

- Udvarhelyszékre, Székelyudvarhelyre, és Oláhfaluba. OHB 633.
 –1848. szept. 21. Székelyudvarhely város honvédtoborzási biztosa Vay alatt. OHB 722.
 –1848. szept. 23. Honvédtoborzásra, illetve az unió elleni mozgalom, a kormány elleni bujtogatás, néplázítás leszerelésére kiküldött kormánybiztos. *Jakab Elek*, 381. o.
- Kemény Domokos*
 –1848. szept. 22. Honvédtoborzási biztos Vay alatt. OHB 722.
 –1848. szept. 23. Honvédtoborzásra, illetve az unió elleni mozgalom, a kormány elleni bujtogatás, néplázítás leszerelésére kiküldött kormánybiztos. *Jakab Elek*, 381. o.
 –1849. jún. 12. Debrecen. Elszámolás. PM PO 8432.
- Kemény Ignác*
 –1849. febr. 3. Kolozs megyei kormánybiztos. MTA KT. Csány-lt. I/14.
- Kemény István*
 –1848. szept. 17. Alsó-Fehér megyébe és Abrudbányára kinevezett honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Keszlerffy János*
 1848 nyara. Frölich Friggyessel és Brillmayer Mátyással az osztrák–magyar vámügyi tárgyalásokra kiküldött biztos. *Szócs*, 1972. 193–194. o.
- Királyi Pál*
 –1848. szept. 22. Kossuth Zala és Somogy megyében népfelkelés szervezésére küldi ki. KLÖM XIII. 25–26.
 –1848. okt. 28. Kéri magát jelen hivatalában megerősíttetni. OHB 3407.
 –1848. nov. 24. Elszámolás. OHB 3407.
- Kiss Miklós*
 –1848. nov. 4. Kossuth megbízza a dunántúli gabonafelesleg felvásárlásával és Komáromba szállításával. KLÖM XIII. 348. o.
- Klapka György*
 –1848. máj. 19. Batthyány Hajnik Pállal és Gál Sándorral a székelyek fegyverbe hívására küldi ki. *Szócs*, 1972. 169. o.
- Klauzál Gábor*
 –1848. márc. 23. MOIB. *Szócs*, 1972. 15–18. o.
- Komáromi József*
 –1848. szept. 17. Abaúj megyébe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Kopcsányi József*
 –1848. szept. vége (?) Tolna, Baranya, Somogy és Verőce megyébe kiküldött biztos. *Szócs*, 1972. 183. o.
 –1848. szept. [recte: –1848. okt.] 14. MOL OHB 1245.
- Korbuly Bogdán*
 –1848. szept. 17. Szamosújvári honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Korcsóka József*
 –1848. szept. 14. Szokolcai polgármester, újoncállítási és honvédtoborzási biztos. ONÖHt 5637. 27. f.
- Kossuth Lajos*
 –1848. szept. 17. Batthyány általános megbízást ad neki népfelkelés szervezésére. OHB 633.
- Kovách Ágoston*
 –1849. máj. 14. Zaránd megyei kormánybiztos. (Boczkó Dániel nevezte ki) PM PO 6720.
- Kovács Lajos*
 –1848. máj. 18. A Középponti Magyar Vasúttársaság pozsonyi nagygyűlésére, a kormány és a vasúttársaság közötti kölcsöntárgyalásra kiküldött biztos. *Szócs*, 1972. 192–193. o.
- Kovács Lőrinc*
 –1848. szept. 17. Kraszna megyébe, Bogdánffy Antallal együtt kinevezett honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Kövér György*
 –1849. febr. 8. Az OHB utasítja, hogy vegye át Sillery Gábortól a Hajdú kerület biztosságát. OHB 1635.; KLÖM XIV. 365.
- Kubicza Pál*
 –1848. szept. 17. Trencsén megyébe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Kubinyi Flóris*
 –1848. okt. 5. Irányi Dániellel együtt, a feladat és törvényhatóság meghatározása nélkül kiküldött biztos. *Urbán*, 1994. 106–107. o.
 –1848. okt. 7. Kakasfalva. Sáros megye biztosa. KPA 139.
- Kubinyi Ödön*
 –1848. szept. 17. Gömör megyébe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Kun Gotthárd*
 –1848. szept. 17. Batthyány honvédtoborzási biztossá nevezi ki Hunyad megyébe, Hunyadra, és Hátszeg

- vidékére. OHB 633.
- Kund Vince*
 –1848. okt. 2. Az OHB Záborszky Imrével együtt Aradra küldi. Mindenben álljanak Máriássy rendelkezésére. OHB 817., 2405.; *Urbán*, 1994. 92. o.
 –1849. jan. 24. Az OHB Somogyba küldi kormánybiztosként. KPA 601.; KLÖM XIV. 234.
- Kuprinicz Imre*
 –1849. júl. 7. Szemere kinevezi Veszprém megye kormánybiztosává. *Szemere*, 555. o.
- Láday Agoston*
 –1848. szept. 15. Batthyány kinevezi Küküllő megyébe, Segesvár és Medgyes székekre a közcsend fenntartására és honvédtoborzásra. Elküldése felfüggesztve. OHB 628.
- Lamberg Rudolf*
 –1848. május. A bábolnai ménés átvételére kiküldött biztos. *Szócs*, 1972. 197–198. o.
 –1848. jún. 4. Lemond. *Szócs*, 1972. 198. o.
- Liptsey Imre*
 –1849. ápr. 1. Heves megyei segéd kormánybiztos. KLÖM XIV. 793.
- Ludvig János*
 –1848. okt. 20. Az OHB a Besztercebányán lévő puskapor Budapestre szállítására küldi ki. (Képviselőként szerepel a szövegben). OHB 1212.
 –1848. okt. 27. Az OHB kormánybiztosként említi. MOL OHB 1817, HM Ált. 9106.
 –1849. ápr. 27. Vukovics értesíti Görgeit, hogy távozása után Ludvig látja el a tábori főkormánybiztosi teendőket MOL H 115. Görgei Artúr iratai. 1. doboz
- Lukács Sándor*
 –1848. szept. 18. Győr városába javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
 –1848. szept. 19. Nem Szabó Kálmán, hanem ő Győr város kormánybiztosa. OHB 687.
 –1848. okt. 2. Szabó Kálmánnal együtt kinevezik Győr városi és megyei országos kormánybiztossá. *Hermann*, HK 1989. 224–225. o. Működjön együtt a szomszédos megyék kormánybiztosaival, szervezzék népfelkelést. OHB 822.; KLÖM XIII. 70.
 –1848. okt. 3. Népfelkelési biztos. OHB 831., 833.; KLÖM XIII. 74.
 –1849. jan. 9. Az OHB kinevezi a magyar hadsereg felszerelési kormánybiztossává. OHB 141.; KLÖM XIV. 79–80.
 –1849. ápr. 28. Kossuth kinevezte Győr város és megye kormánybiztosává is, de továbbra is megtartotta felszerelési kormánybiztosságát. KLÖM XV. 159. o.
- Lukinich Mihály*
 –1848. nov. 12. Az OHB kinevezi Sopron megye honvédelmi biztosává. OHB 2722.; KLÖM XIII. 423–427. o.
- Luzsénszky János*
 –1848. szept. 17. Zemplén megyébe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Luzsénszky Pál*
 –1849. jan. 13. Az OHB kinevezi Görgei táborába Ragályi Ferdinánddal együtt teljhatalmú [polgári] biztossá. OHB 364., 370.; KLÖM XIV. 120–123.
 –1849. márc. 29. Debrecen. PM PO 3629.
 –1849. márc. 30. Mint „képviselő és kormánybiztos” Eperjesre utazik. ORPO 1/249.
 –1849. ápr. 6. A pecséten: „Sáros megye, Bártfa, Eperjes, Szeben szabad királyi városok kormánybiztosa”. PM PO 4094. és 4377. [5433/E]
 –1849. ápr. 27. Kossuth kinevezi Dembiński mellé tábori kormánybiztosul. KLÖM XV. 150–151.
- Macskásy Pál*
 –1848. szept. 17. Kolozsvár megyébe és Kolozsvárra kiküldött honvédtoborzási biztos. Elküldetlen? OHB 633.
- Madarassy Móric*, l. *Halasy Ede*
- Madarász József*, *id.*
 –1848. szept. 17. Baranya megyébe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Madarász József*, *ifj.*
 –1848. szept. 17. Javasolt honvédtoborzási és népfelkelési biztos. OHB 633.
- Madarász László*
 –1848. szept. 17. Javasolt honvédtoborzási és népfelkelési biztos. OHB 633.
- Madocsány Pál*, főispán és kormánybiztos
 –1848. ápr. 12. Kiküldik biztосként Beniczky Lajossal, Szentiványi Ödönnel és Justh Józseffel együtt, Árva, Liptó, Turóc, Trencsén, Nyitra megyébe. *Szócs*, 1972. 29–33. o.
 –1848. júl. 27. Kiküldik biztосként a szepességi lengyel menekültek ügyének

- rendezésére. *Szócs*, 1972. 191–192. o.
- 1848. szept. 18. Árva megyébe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- 1848. szept. 23. Batthyány kinevezi Árva megye teljhatalmú kormánybiztosává. 9700/B.
- 1849. ápr. 23. Kossuth kinevezi Hont és Bars megyei kormánybiztossá. OHB 5757. [PM PO 4609.]
- 1849. ápr. 28. Kinevezve ideiglenesen Hont és Bars megyébe, ha el tud menni, akkor Trencsén és Turóc megyékbe is. KLÖM XV. 163–164.
- Majercsák Márton*
- 1848. szept. 17. Árva megye árvai kerületébe kinevezett honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Majthényi József*
- 1849. máj. 4. A Szemere-kormány kormánybiztossá nevezi ki Baranya megyébe. *Szemere*, 475–476. o.
- Mann József*
- 1849. márc. 13. Máramaros megyei kormánybiztos, Mihályi Gábor alárendeltségében, a toronyai vidék védelmére. KLÖM XIV. 648.
- Marczibányi Antal*
- 1848. okt. 23. Trencsén megyei kormánybiztos. OHB 1652.
- 1848. okt. 30. Lemond. OHB 2449. Ad KLÖM XIII. 364.
- 1848. nov. 5. OHB. Nem fogadják el a lemondását. KLÖM XIII. 364.
- 1848. nov. 9. Trencsén. Trencsén. főispán és kormánybiztos OHB 2778.; *Rapant* III/2. 71–2.
- 1848. nov. 11. Az OHB kinevezi mellé kormánybiztosul Pongrácz Gáspárt is. OHB 2778.
- Markhot János*
- 1848. nov. 15. Az OHB a 16. honvédtoborzási felszerelési kormánybiztosává nevezi ki. OHB 3004.
- Markos Pál*
- 1848. nov. 14. A HM lóbeszerzési és felszerelési biztossá nevezi ki. HM PG. 10/1187. 8093/hüb.
- Mérei Mór*
- 1849. márc. 30. Nyílt rendelet M. M. rendőrtanácsos és kormánybiztos számára Egerbe. ORPO 1/246.
- 1849. ápr. 21. Nyílt rendelet M. M. „rendőri tanácsnok úr” számára. ORPO 1/350.
- Mihályi Gábor*
- 1848. aug. 24. Máramaros, Ugocsa, Bereg, Ung, Szatmár, Közép-Szolnok, Kővár, Kraszna megyébe, a 17. (2. román, beszerce-naszódi) határőrezred területére kinevezett kormánybiztos. *Szócs*, 1977. 174–176. o.
- 1848. okt. 9. Az OHB Mihályi elfoglaltsága miatt Décseyt Kraszna és Közép-Szolnok megye teljhatalmú országos biztossá nevezi ki. OHB 924.; KLÖM XIII. 140.
- Mikó Mihály*
- 1848. szept. 17. Honvédtoborzási biztos. Csíkszék, Csíkszereda. Elküldetlen? OHB 633.
- 1848. szept. 22. Toborzási biztos Vay alatt. OHB 722.
- 1848. szept. 23. Kiküldött biztos honvédtoborzásra, ill. az unió elleni mozgalom, a kormány elleni bujtogatás, néplázítás leszerelésére. *Jakab Elek*, 381. o.
- 1849. febr. 2. Sepsiszentgyörgy. Gál Sándor javasolja Mikó Mihály vagy Bialis Ferenc csíkszéki kormánybiztosi kinevezését. Végzés: „Mikó Mihályt polgári biztosnak kinevezni, tüstént tudtára adni. 85. sz. a. íratott Mikónak”. MTA Kt. Csány-lt. I/36.
- Modrovich Ignác*
- 1848. okt. 11. Az OHB megbízza a Martonvásáron hátramaradt liszt, bor stb. eladásával. OHB 959. és HL 48/9 2/273.
- Molnár Ágoston*
- 1849. jún. 6. Nyíregyháza. Élelmezési biztos. PM PO 8848.
- Molnár György*
- 1848. nov. 11. Az OHB kormánybiztosként megbízza 1100 horvát fogolyt a Tisza-vidékre szállításával. OHB 2651.
- 1849. jan. 25–26. Az OHB kinevezi népfelkelési biztossá Hajdúszoboszló, Hajdúböszörmény, Nánás, Dorog és Hadház városokba. KLÖM XIV. 234/i., 246–247.
- Molnár György*
- 1849. jún. 25. Udvarhelyszék, Maros-szék, Csíkszék, Háromszék fölé kinevezett központi kormánybiztos (Dobozy, Mikó, Németh László és Dósa Elek fölé). K Misc. 43.
- Motesiczky István*

- 1848. dec. 29. Az OHB fegyverszerzési kormánybiztossá nevezi ki és megbízza az Adolf Thunes és Józef Woroniecki által alakítandó csapatok toborzási, felszerelési és élelmezési költségeinek fedezésével. OHB 6898. Ad KLÖM XIII. 913.
- 1849. febr. 18. Kormánybiztosi megbízásának megszüntetése. OHB 2221.; KLÖM XIV. 487.
- Muhorai János*
–1848. nov. 17. Az OHB járszági teljhatalmú kormánybiztossá nevezi ki. OHB 2787.; KLÖM XIII. 476–479.
- Murgu, Eftimie*
–1848. szept. 17. Krassó megyébe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Müller Lajos*
–1848. okt. 5. Kossuth által kinevezett népfelkelési biztos. KPA 126.; KLÖM XIII. 164.
- Mysz Károly képviselő*
–1848. szept. 17–18. Brassó vidékére javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Nagy Ignác*
–1848. szept. 17. Pest megye kalocsai kerületébe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Szárzberky Nagy József*
–1848. szept. 17. Bihar megyébe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
–1849. febr. 15. Az OHB kormánybiztossá nevezi ki Szatmár megyébe. KLÖM XIV. 455.
–Számadás d. n. PM PO 12380.
- Nagy Sámuel*
–1848. okt. 3. Élelmezési biztos Csány alatt. OHB 836.; KLÖM XIII. 75.
–1848. nov. 28. Az OHB vászon és bőr vásárlására biztosul küldi ki Gömör és Szepes megyébe. OHB 3834.
- Návay Tamás* (Csanád főispánja)
–1848. dec. 4. Az OHB kormánybiztosként küldi Csanád megyébe. KLÖM XV. 383.
–1849. május 23. Kossuth nem lelte nyomát kinevezetésének. KLÖM XV. 383.
- Németh Károly*
–1848. szept. 18. Pozsony megyei honvédtoborzási biztos. OHB 633.
–1848. okt. 7. Az OHB Pozsony városába teljhatalmú kormánybiztossá nevezi ki.
- Urbán*, 1994. 111–112. o.
–1848. okt. 10. Újházi kapott egy rendeletet, hogy menjen vissza Pestre s adja át a kormánybiztosságot Némethnek. Németh még nem kapott kinevezési iratot. KPA 175.
- Németh Lajos*
–1848. okt. 12. Az OHB kormánybiztosként megbízza a Nádor-huszárezred hazahozatalával. OHB 1015.
- Németh László*
–1849. jan. 19-én érkezett meg Háromszékre, 20-án Kézdivásárhelyre ment, 21-én Gál Sándorral intézkedett, hogy a székely tábor kiálljon. MTA Kt. Csány-lt. I/6.
- Niczky Sándor*
–1848. szept. 17. Sopron megyébe, Sopron, Ruszt, és Kismarton városokba kinevezett honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Noszlopy Gáspár*
–1849. márc. 19. Kossuth Somogy megyébe küldi kormánybiztosként. KLÖM XIV. 676–7.
- Nozdroviczki Antal*
–1848. szept. 17. Trencsén megyébe, javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Nyáry Pál*
–1848. szept. 17. Pest megyei népfelkelési biztos. OHB 633.
–1848. szept. 19. Népfelkelési kormánybiztos OHB 674.; *Urbán*, 1982. 1283.
–1848. szept. 23. Batthyány megbízza a Duna balparti népfelkelés elrendelésével. OHB 739.; *Urbán*, 1982. 1288. o.
- Ohnicz János*
–1848. szept. 17. A hátszegi kerületbe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Olcsváry Gábor*
–1848. szept. 17. Ung megyébe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Olgyay Lajos*
–1848. szept. 17. Pozsony megye csallóközi járásába honvédtoborzási biztos. OHB 633.
–1848. szept. 25. távozási engedélyt kér a képviselőháztól. MOL N 70. DA 48–49. Lad. XX 22. Fasc. 2A. No. 491.
- Olgyay Titusz*
–1848. okt. 8. Utalás. Ekkor küldték ki Pozsony városába. OHB 1022.
–1848. okt. 9. Pozsony megyei országos

- biztos. OHB 931.; KLÖM XIII. 139.
 –1848. okt. 15. Az OHB elfogadja lemondását. Pozsony megyére is kiterjeszti Ujházi megbízását. OHB 1074.
- Ollik Pál*
 –1848. szept. 9. Újoncösszeírási biztos. ONöHt 5637. 54. f.
- Omaszta Zsigmond*
 –1848. szept. 17. Békés megyébe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Osztrovski József*
 –1849. febr. 18. Az OHB utasítja, hogy maradjon továbbra is Szegeden. OHB 2209.; KLÖM XIV. 486–487.
 –1849. febr. 18-tól működött Batthyány Kázmér mellett segédkormánybiztosként. PM PO 4658.
- Ozoróczy Károly*
 –1849. jún. 14. Nyitra és Pozsony megye segédkormánybiztosa. PM PO 8418.
- Palkovics Károly*
 –1849. ápr. 10. Esztergom megyei kormánybiztos. H 115. Görgei A. 1. d. 163-164. f.
- Pálffy Elek*
 –1849. jún. 9. Székelyudvarhely. Kormánybiztosi helyettes. HM 21458.
- Pálffy József*
 –1848. szept. 17. Pozsony megyébe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Papfalvi Szilárd (Konstantin)*
 –1848. szept. 17. Hunyad megyébe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Pap Zsigmond*
 –1848. okt. 22. Az OHB Vácra küldi ki Vlád, Dániel és Boheczel képviselőkkel a román zászlóalj engedelmességének biztosítására. OHB 1456.; KLÖM XIII. 263.
- Papp Pál*
 –1849. jan. 12. Az OHB kiküldi kormánybiztosként Hatvanon, Gyöngyösön és Kápolnán át Tiszafüred felé Debrecenig kóborló katonák összeszedésére OHB 315.; KLÖM XIV. 108.
 –1849. jan. 13. Az OHB felhatalmazza a Heves megyei horvát hadifoglyokkal való rendelkezésre. OHB 436.; KLÖM XIV. 131.
 –1849. jan. 18. Az OHB utasítja, hogy gyűjtse be a hevesi hajdúk és pusztázók fegyvereit. OHB 691.; KLÖM XIV. 163.
- Paszku Miksa*
 –1848. szept. 21. Utalás. Krassó megyei honvédtoborzási biztos. OHB 714.
 –1848. okt. 6. Lugos. Gyürky Pál. Utasítás Paszkunak és Joanneszko Istvánnak a toborzásról. OHB 1059. Ad KLÖM XIII. 196.
- Perczel Mór*
 –1848. szept. 15. Az országgyűlés nemzetgyűlési biztosul a dunántúli táborba küldi Asztalos Pált, Bónis Sámuel és Perczel Mórt. *Beér – Csizmadia*, 233. o.
- Perczel Vince*
 –1848. szept. 17. Baranya megyébe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
 –1848. okt. 1. Az OHB Komáromba küldi, hogy onnan 800 Turszkyt és önkéntest hozzon magával. OHB 807.; *Urbán*, 1994. 85. o.
- Perényi Zsigmond*
 –1848. máj. 20. Erdélyi királyi biztos. *Szócs*, 1972. 139–144. o.
- Plachy Lajos*
 –1848. szept. 12. Korponai újoncösszeírási biztos. ONöHt 5637. 37–38. f.
- Pócsa Ferenc*
 –1848. szept. 17. Felső-Fehér megyébe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Pongrácz Gáspár*
 –1848. szept. 18. Trencsén megyébe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
 –1848. nov. 11. Az OHB trencsényi kormánybiztossá nevezi ki Marczibányi mellé. OHB 2778.
- Puky Miklós*
 –1848. szept. 17. Heves megyébe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
 –1848. dec. 1. Kéri felmentését. OHB 4629.
 –1849. jan. 29. Az OHB Komárom megye teljhatalmú kormánybiztosává nevezi ki. OHB 1197.; KLÖM XIV. 269.
 –1849. máj. 17. Heves megyei számadása. PM PO 12151.
- Pulszky Ferenc*
 –1848. márc. 23. MOIB. *Szócs*, 1972. 15–18.
 –1848. ápr. 7. A MOIB Székesfehérvárra

- küldi biztosként az ottani zsidók ellen hozott határozatok visszavonására. *Szócs*, 1972. 19. o.
- Putnik Béla*
–1848. szept. 12. Zombor városi helyettes polgármester és újoncösszeírási biztos. ONóHt 5637. 159–160. f.
- Rackovics Kozma*
–1848. szept. 17. A kikindai kerületbe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Radács Miklós*
–1849. ápr. 1. Segédkormánybiztos Repetzky mellett OHB 4218. ad KLÖM XIV. 847.
- Radnics Pál*
–1848. szept. 17. Tolna megyébe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Radvánszky Antal*
–1848. szept. 18. Zólyom megyébe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Ragályi Ferdinánd*
–1848. okt. 3. Élelmezési biztos Csány alatt. OHB 836.; KLÖM XIII. 75.
–1849. jan. 13. Az OHB Görgei táborába küldi Luzsénszky Pállal együtt teljhatalmú [polgári] biztosként. KLÖM XIV. 120–123.
- Ragályi Miksa,*
–1849. jún. 25. Rozsnyó. Gömör és Torna megyei felszerelési biztos. PM PO 10404.
- Rákóczy Hugó*
–1849. máj. 1. Perczel teljhatalmú hadi polgári biztosná nevezi ki. Nagybecskerek. PM JO 6107.
- Rákóczi János*
–1849. júl. 8. Kossuth nyílt rendelettel kormánybiztosnak nevezi ki. KLÖM XV. 690.
- Recskey András* Szolnok megyei népfelkelési kormánybiztos
–1848. dec. 10. Az OHB Almásy Pállal együtt kiküldi Heves megyébe a népfelkelés szervezésére. A rendelet nem nevezi őket biztosnak. OHB 4946.; KLÖM XIII. 696.
- Reiszig Alajos*
–1848. okt. 8. Vas megye népfelkelési kormánybiztos. Széll Józseffel együtt. OHB 855.; KLÖM XIII. 127.
- Rengey Ferdinánd*
–1848. szept. 17. Szeged városába javasolt honvédtoborzási biztos. „Le van írva, nem tudom, parancsolja-e a gróf kiadatni?” OHB 633.
–1848. okt. 17. Az OHB kinevezte népfelkelési kormánybiztosná Szegedre. OHB 1176.
- Repetzky Ferenc*
–1848. nov. 2. Pozsony. Kossuth kinevezi segédkormánybiztosná Csány mellé. KLÖM XIII. 332–333.
–1848. dec. 30. Az OHB teljhatalmú kormánybiztosná nevezi ki Hont megyébe. OHB 7024.; KLÖM XIII. 928–929.
–1849. jan. 15. Az OHB a tiszafüredi lőszerkészlet továbbszállítására kormánybiztosként küldi ki. OHB 495.; KLÖM XIV. 134.
–1849. jan. 20. Az OHB a Bocskai-csapat szervezésének ellenőrzésére küldi ki. OHB 784.; KLÖM XIV. 177–178.
–1849. febr. 5. Az OHB kormánybiztosná nevezi ki Puky helyett Heves megyébe. OHB 1566.; KLÖM XIV. 334–335.
–1849. ápr. 1. Kossuth megbizta Nógrád megye újjászervezésével (még nem kormánybiztos). OHB 4201.; KLÖM XIV. 790–791.
–1849. ápr. 4. Kossuth kiterjeszti kormánybiztosi hatáskörét Nógrádra is. KLÖM XIV. 813–814.
- Riskó Ignác*
–1848. szept. 17. Szatmár megyébe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
–1849. márc. 19. Az OHB kiküldi Szatmár megye krasznai járásába az ottani százsz javak összeírására. KLÖM XIV. 681.; PM PO 3175.
- Rónay Móric*
–1848. szept. 18. Torontál megyébe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Rottenbiller Lipót*
–1848. ápr. 16. Kormánybiztosná nevezik ki a Pest városi céhmozgalmak leszerelésére. *Szócs*, 1972. 27–28. o.
- Ruttkay István*
–1848. júl. 26. Zólyom városába kiküldött kormánybiztos. *Szócs*, 1972. 57. o.
–1848. okt. 4. Az OHB kinevezi a Zólyom megyei honvédek polgári főparancsnokává. OHB 863.; *Urbán*, 1994. 107. o.
–1848. okt. 27. Besztercebánya. „első alispán és őrnagy”. ONóHt 6771.

- 1848. nov. 30. Az OHB kormánybiztosként említi. OHB 4107.; KLÖM XIII. 606.
- H. és d. n. „Honvéd 17-ik zászlóalj parancsnok s kormánybiztostól”. – Platthy. No. 1434. HL 52b–7/1.
- Salamon Lajos*
- 1848. szept. 17. Fejér megyébe kinevezett honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- 1848. szept. 19. Népfelkelési kormánybiztos. OHB 674.; *Urbán*, 1982. 1283.
- 1848. okt. 11. Az OHB utasítja, hogy szedje be a Rothtól zsákmányolt fegyvereket. OHB – Salamon. *Görgey–Katona*, 348. o.; OHB 1006.
- Sántha Ede*
- 1848. okt. 5. Népfelkelési biztos, Kossuth nevezte ki. OHB 2232.; KLÖM XIII. 164.
- 1848. okt. 17–18. Az OHB utasítja, hogy vegye át a mezőhegyesi ménest és eskettesse fel a tiszteket. OHB 920. (Tisztázatok).
- Sántha György*
- 1849. jan. 25. Beöthy Ödön Zaránd megyei kormánybiztossá nevezi ki. *Hegyesi Márton*: Az 1849-ik évi havasi hadjárat történetéhez. Hazánk. (Szerk.: *Abafi Lajos*) IV. k. 615–616. o.
- 1849. ápr. 4. Az OHB utasítja, hogy menjen vissza Zarándba. KLÖM XIV. 816–817. uo. Hazánk, IV. 794–795. o.
- 1849. ápr. 26. Kossuth Debrecenbe rendeli. Utasítja Boczkót, hogy addig helyettesítse valakivel. KLÖM XV. 143–144.
- 1849. júl. 10. Berettyóújfalu. Bihari tábori alispán. Hodossy-ir. 7. d.
- Sántha Péter*
- 1848. szept. 23. Illésy Jánossal együtt az Uracca gránátos zászlóalj visszafordítására kiküldött biztos. OHB 802.; KLÖM XIII. 58. o.
- Sántha Sándor*
- 1848. okt. 18. Az OHB által a mezőhegyesi ménes átvételére kiküldött biztos. OHB 48:1435.
- Sárközy Albert*
- 1848. szept. 17. Somogy megyébe kinevezett honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- 1848. szept. 19. Somogy megyébe kinevezett népfelkelési és honvédtoborzási biztos. OHB 669.; 674. *Urbán*, 1982. 1283.
- 1848. okt. 2. Az OHB utasítja, hogy működjön együtt Csányval, Mógával és a szomszédos megyék kormánybiztosaival, szervezzenek népfelkelést. OHB 814.; KLÖM XIII. 67–68.
- Sárközy József*
- 1848. szept. 22. Komárom városi kormánybiztos. OHB 754.
- 1848. okt. 7. Komárom városi kormánybiztos. KPA 142.
- 1848. dec. 23. előtt elhagyja a várost. KPA 550.
- Sebestény [Sebestyén] Ignác*
- 1848. szept. 18. Bars megyébe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Sebestény Zsigmond*
- 1848. szept. 10. Újbányai polgármester és újoncállítási biztos. ONöHt 5637. 39–40. f.
- Semsey Károly*
- 1848. szept. 9. Bártfa város helyettes polgármestere és újoncösszeírási biztosa. ONöHt 5637. 64–65. f.
- Sillye Gábor*
- 1848. szept. 12. A Bocskai-csapat alakító kormánybiztosa. *Nyakas Miklós*: Sillye Gábor kormánybiztosi tevékenysége 1848–1849. A Hajdúsági Múzeum Évkönyve IV. Hajdúböszörmény, 1980. 243. o.
- 1849. júl. 6. Kossuth kinevezi szabolcsi, Hajdú-kerületi és debreceni kormánybiztossá. KLÖM XV. 671.
- Simay Gergely*
- 1848. szept. 17. Szamosújvárra javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Simon Endre*
- 1849. jún. 28. Szemere megbízta a hadifoglyok elszállításával. *Szemere*, 537–538. o.
- Simon Nepomuk János*
- 1848. szept. 15. Sopron megye első alispán és újoncösszeírási biztos. ONöHt 5637. 283–284. f.
- Simonyi János*
- 1848. szept. 17. Kecskemétre javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Soltész János*
- 1848. szept. 17. Torna megyébe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Somossy Ignác*

- 1848. ápr. 23. A Wesselényi Miklós vezette, a Részek (Partium) visszacsatolására kiküldött királyi biztosság tagja. Másodelnök: Beöthy Ödön. Tagok: Asztalos Pál, Bay Ferenc. *Szócs*, 1972. 131–137. o.
- 1849. jan. 31. Répásy hadteste mellé kinevezett polgári kormánybiztos OHB 1239.; KLÖM XIV. 280.
- 1849. febr. 8. Törökszentmiklós. „Közép-Tisza melléki hdsg-nél kormánybiztos” ORPO 1/570.
- Spelletics Bódog*
- 1848. szept. 17. Szabadka, Zombor, Újvidék város honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- 1849. febr. 12. Az OHB segédkormánybiztosnak küldi Batthyány Kázmér mellé. KLÖM XIV. 412.
- 1849. márc. 14. Kossuth kormánybiztosnak nevezi. KLÖM XIV. 651.
- Szabadfi Sándor*
- 1848. szept. 17. Vas megye szentgotthárdi kerületébe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Szabó Kálmán*
- 1848. szept. 17. Győr megyébe és városba kinevezett honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- 1848. szept. 19. Népfelkelési kormánybiztos Győr megyébe. OHB 669., 674.; *Urbán*, 1982. 1283.
- ?. A város kormánybiztosa Lukács Sándor. OHB 687.
- 1848. okt. 2. Lukács Sándorral együtt kinevezik Győr városi és megyei országos kormánybiztossá. *Hermann*, HK 1989. 224–225. o. Működjön együtt Csányval, Mógával és a szomszédos megyék kormánybiztosaival, szervezzenek népfelkelést. OHB 814.; KLÖM XIII. 67–68.
- Népfelkelési biztos. OHB 823.
- Szalay Antal*
- 1848. szept. 17. Borsod megye egri járásába kinevezett honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Szalay László*
- 1848. aug. 23. A hadügyminisztérium felhatalmazza szabadcsapat toborzására. *Szócs*, 1972. 190–191. o.
- Szalé Antal*
- 1848. szept. 17. Pozsony megyébe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Szalmássy Ferenc*
- 1849. febr. 12. Az OHB segédkormánybiztosnak küldi Batthyány Kázmér mellé. KLÖM XIV. 412. El is ment. Uo. 626.
- Szaplonczai József*
- 1848. szept. 17. Máramaros megyébe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- 1848. okt. 4. Az OHB Boheczel Sándorral Lipótvárba küldi, az ottani román határőr zászlóalj meggyőzésére. OHB 856.; *Urbán*, 1994. 99. o.
- Szeghő József*
- 1849. febr. 2. Az OHB a hadsereg által okozott károk felmérésére biztосként küldi ki. OHB 1376.; KLÖM XIV. 289–290.
- Szeles Lajos*
- 1849. jan. 25. Az OHB kinevezezi Pest megye solti járásának biztosává. OHB 1021.; KLÖM XIV. 220–224.
- 1849. febr. 22. Noha 20-án Ács Károlyt akarták kinevezni, marad Szeles. KLÖM XIV. 527–528.
- 1849. máj. 4. Apostag. Volt kormánybiztos IM Büntető–tvkezési o. 23. d. I. kútfő, 261. tét.
- Széll József*
- 1848. ápr. 10. Csány Lászlóval együtt. Vas, Zala, Veszprém, Sopron megye, Sopron, Kőszeg, Ruszt szabad királyi városába küldik ki biztосként. *Szócs*, 1972. 20–25. o.
- 1848. máj. 29. Megbízását Vas megyére korlátozzák. *Szócs*, 1972. 71. o.
- 1848. aug. 22. Szemere a Vas megyei veszélyes népmozgalmak kordában tartására nevezi ki. *Szócs*, 1972. 182–183. o.
- 1848. okt. 8. Reiszig Alajossal Vas megye népfelkelési kormánybiztos OHB 855.; KLÖM XIII. 127.
- Szemere Bertalan*
- 1848. márc. 23. MOIB *Szócs*, 1972. 15–18. o.
- 1848. dec. 13. Felső-Magyarország, teljhatalmú országos biztos. KLÖM XIII. 725.
- 1849. ápr. 16. Kossuth felajánlja neki a belügyminiszteri tárcát. KLÖM XV. 17.
- Szent-Iványi Károly*
- 1848. máj. 21. Liptó és Gömör megye kormánybiztosává nevezi ki. *Szócs*, 1972.

- 52–55. o.
 –1848. okt. 16. Az OHB Szepes megye kormánybiztosának szólítja. OHB 1165.
 –1849. máj. 1. Kossuth kinevezi erdélyi teljhatalmú országos biztossá. KLÖM XV. 176–177.
 –1849. júl. 9. Szent-Iványi búcsúkiáltványa. MOL R 14. Bem József iratai. 3. tét. 2. fasc. No. 12.
- Szent-Iványi Márton*
 –1848. nov. 28. Az OHB vászon és bőr vásárlására biztosul küldi ki Árva, Liptó és Szepes megyébe. OHB 3834.
- Szent-Iványi Ödön*
 –1848. ápr. 12. Beniczky Lajossal, Madocsány Pállal és Justh Józseffel együtt, Árva, Liptó, Turóc, Trencsén, Nyitra megye. *Szócs*, 1972. 29–31. o.
 –1848. szept. 18. Liptó megyébe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Szentkirályi Móric*
 –1848. jún. 22. Azon dandárban, ahol a jászkun nemzetőrök szolgálnak, a rend és fegyelem fenntartására a nemzetőrök és honvédek fölött kormánybiztossá nevezik ki. *Szócs*, 1972. 196–197. o.
 –1848. júl. 24. Bács, Torontál, Csongrád és Csanád megye, a területükön lévő szabad királyi városokba kormánybiztossá nevezik ki. *Szócs*, 1972. 107–112. o.
 –1848. aug. 24. Lemond. *Szócs*, 1972. 112. o.
 –1848. szept. 18. A Jászkun kerületbe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Szerb Tivadar*
 –1848. szept. 16. Batthyány Arad megyébe a közcsend fenntartására és honvédtoborzásra biztосként küldi ki. OHB 628.
 –1848. szept. 17. Arad megyébe és városba javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Szilassy István*
 –1849. ápr. 24. Pest megyei segédkormánybiztos. PM PO 10726.
 –1849. júl. 1. Pest. Volt segédkormánybiztos PM PO 10726.
- Szintay János*
 –1848. szept. 18. Bereg megyébe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
 –1848. okt. 17. Az OHB Bereg megye teljhatalmú kormánybiztosává nevezi ki. OHB 1171.
- Szivák Miklós*
 –1848. szept. 17. Bihar megyébe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Szmrecsányi Gábor*
 –1848. okt. 26. Mivel Barsban szükség van Justhra, az OHB Szmrecsányi Gábort nevezi ki Turóc megye kormánybiztosává. OHB 3237.
 –1848. nov. 21. Beniczky jelenti, hogy Justh Turóc megyei főispán leköszönt, s helyette az OHB újoncállítási biztосnak Szmrecsányi Gábort nevezte ki. OHB 3754.
- Szoboszlai György*
 –1848. szept. 17. Gyulafehérvári honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Sztankovánszky Imre*
 –1848. szept. 17–18. Tolna megyébe kinevezett honvédtoborzási biztos. OHB 633.
 –1848. szept. 19. Tolna megyébe kinevezett népfelkelési és honvédtoborzási kormánybiztos OHB 669., 674.; *Urbán*, 1982. 1283.
 –1848. okt. 2. Működjön együtt Csányval, Mógával és a szomszédos megyék kormánybiztosaival, szervezzenek népfelkelést. OHB 814.; KLÖM XIII. 67–68.
- Sztojanovics Mihály*
 –1848. szept. 18. Torontál megyébe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Szüllő György*
 –1848. szept. 17. Pozsony megyébe javasolt honvédtoborzási biztos. „Nem kell”. OHB 633.
- Takács István*
 –1848. szept. 12. Újoncösszeírási biztos Esztergomban. ONóHt 5637. 267–268. f. 18. zászlóalj iratai.
 –1848. okt. 4. Esztergom megyei kormánybiztos OHB 850.; *Urbán*, 1994. 98–99.
- Takáts István*
 –1849. jan. 12. Az OHB megbízta a szabad portyázó nagykun lovascsapat szervezésével. OHB 307.; KLÖM XIV. 102.
 –1849. jan. 23. „biztosképp” küldték ki. OHB 929.; KLÖM XIV. 204.
 –1849. jan. 29. Kéri, hogy nevezzék ki kormánybiztossá. OHB 1226. Ad XIV. 277–278.

- 1849. jan. 31. Az OHB szabadcsapatalakítási biztосként említi. Megszüntetik megbízását. OHB 277–278.
- Tallián Ede*
–1848. nov. 11. Gabonafelvásárlási kormánybiztos Vas, Somogy és Zala megyében. OHB 2808.
–1848. nov. 30. Az OHB felmenti. OHB 4185.; KLÖM XIII. 605. o.
- Tar János*
–1848. szept. 17. Sopron megyébe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
–1848. okt. 8. Sopron megye népfelkelési biztosa. OHB 855.; KLÖM XIII. 127.
–1849. jún. 15. Szemere Sopron megye, Sopron, Ruszt és Kismarton város kormánybiztosává nevezi ki. H 114. Tar János
- Tar Károly*
–1848. okt. 24. –1848. okt. 25-én indult Nagyváradra. MOL Hodossy-ir. 7. d. 543–544. f.
–1848. nov. 10. Kossuth említi, hogy Debrecenben a lovasság számára szükséges felszerelési szerek előteremtésén működik. KLÖM XIII. 391.
–1848. nov. 14. A hadügyminisztérium kinevezi lóvásárlási és felszerelési kormánybiztossá. HM PG 10/1229.
- Tarnóczy Antal*
–1849. júl. 6. Kossuth kinevezi ceglédi állomási kormánybiztossá. KLÖM XV. 675/c.
- Tarnóczy Kázmér*
–1848. ápr. 25. Kinevezik Pozsony megyébe és szabad királyi városba az antiszemita mozgalmak megfékezésére. *Szócs*, 1972. 46–52. o.
- Teleki Sándor*
–1848. szept. 17. Kővár vidéki honvédtoborzási biztos. OHB 633.
–1848. okt. 20. Az OHB kormánybiztосként említi. KLÖM XIII. 253. o.
–1848. okt. 21. Az OHB kormánybiztосsá nevezi ki. OHB 1441.
- Tomcsányi József*
–1848. szept. 17. Békés megyei honvédtoborzási biztos. OHB 633.
–1849. jún. 15. Utalás: Bánsági telepítési kormánybiztos PM PO 8496.
–1849. jún. 26. Szemere felkéri erdélyi teljhatalmú kormánybiztосnak. *Szemere*, 529–530. o. (Nem vállalta.)
- Topler Simon*
–1848. szept. 17. Marosvásárhelyi honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Torma István*
–1848. szept. 17. Belső-Szolnok megyébe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Török Gábor*
–1848. jún. 11. Polgári biztos az egész délvidéki királyi biztосság területén. *Szócs*, 1972. 117–130. o.
–1849. ápr. 23. Kossuth kinevezi Krassó, Temes, Torontál megye, a bánsági határőrvidék teljhatalmú országos biztосává. KLÖM XV. 96–97. o.
- Török Sándor*
–H. és d. n. Abony. Népfelkelési biztos, Kossuth nevezte ki. OHB 2394.; KLÖM XIII. 163.
- Ugron István*
–1849. febr. 5. Tordai és aranyosszéki kormánybiztos. MTA Kt. Csány-lt. I/39.
- Újfalusi Lajos*
–1848. okt. 5. Az OHB kiküldi Kállay Ödönnel együtt Fejér megye és Székesfehérvár város, a horvát megszállás alatti magatartásának kivizsgálására. *Urbán*, 1994. 106. o.
- Ujházi László*
–1848. szept. 28. Az OHB Pozsony megye és város teljhatalmú országos biztосává nevezi ki. KLÖM XIII. 44–45.
–1848. okt. 2. Az OHB kiterjeszti teljhatalmát a megyében fekvő és azon felül lévő szabad királyi városokra és katonai hatóságokra. OHB 813.
–1848. okt. 10. No. 11–12. Ujházi kapott egy rendeletet, hogy menjen vissza Pestre s adja át a kormánybiztосságot Némethnek. Németh még nem kapott kinevezési iratot. KPA 175.
–1848. okt. 15. Az OHB elfogadja Olgyay Titusz lemondását. Pozsony megyére is kiterjeszti Ujházi megbízását. OHB 1074.
–1849. jan. 23. Az OHB megbízta a Kálmán Sándor nagykun alkaptány elleni vizsgálattal. OHB 929., 1237.; KLÖM XIV. 204–205.
–1849. máj. 21. Szemere kormánybiztосsá nevezi ki Komárom megyébe és városba. *Szemere*, 494–495. o.

- Vadnay Miksa*
–1848. szept. 17. Borsod megyébe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Vagyon Antal*
–1848. szept. 17. Nyitra megyébe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Vajda László*
–1848. okt. 12. Nagykőrösi népfelkelési biztos, Kossuth nevezte ki. ONóHt 6331.; KLÖM XIII. 166.
- Varga Imre*
–1848. nov. 15. Az OHB nagykunsági teljhatalmú kormánybiztossá nevezik ki. OHB 2989. [Ut.: 4574.]
–1848. 17. Az OHB nagykunsági teljhatalmú kormánybiztossá nevezik ki. OHB 2787.; KLÖM XIII. 476–479.
–1849. jan. 12. Az OHB kinevezi Répásy tartalékhadteste mellé élelmezési kormánybiztossá. OHB 302. Ad KLÖM XIV. 108. o.
–1849. júl. 7. Kossuth kinevezi Korponay seregének kormánybiztosává. KLÖM XV. 681.
- Vay Lajos*
–1848. dec. 13. Az OHB Vay Lajos borsodi főispánt borsodi tartományi (azaz polgári) biztosnak nevezte ki. KLÖM XIII. 727.
- Vay Miklós*
–1848. ápr. 26. A tiszai kerületbe a salétromtermelés irányítására nevezik ki. *Szócs*, 1972. 186. o.
–1848. jún. 19. Erdélyi királyi biztossá nevezik ki. *Szócs*, 1972. 144–169. o.
- Veszter Pál*
–1848. szept. 17. Szepes megyébe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Vidos József*
–1848. szept. 19. Vas megyei felkelő sereg parancsnoka. OHB 683.
–1848. okt. 2. Működjön együtt Csányval, Mógával és a szomszédos megyék kormánybiztosaival, szervezzenek népfelkelést. OHB 814.; KLÖM XIII. 67–68. (kormánybiztosnak nevezik.)
–1848. okt. 8. Az OHB kormánybiztosnak titulálja. OHB 911.; KLÖM XIII. 132.
–1848. okt. 9. Az OHB népfelkelési parancsnoknak titulálja. OHB 919.; KLÖM XIII. 136–137.
- Vilkovszky József*
–1849. ápr. 23. Szemere a felső-magyarországi hadsereg tábori (élelmezési) biztosává nevezi ki. *Szemere*, 469.
- Virták Károly*
–1848. máj. eleje. A fucinei és verboszkói uradalmak felülvizsgálatára küldik ki. *Szócs*, 1972. 188–189. o.
- Vlád Alajos*
–1848. okt. 22. Az OHB Vácra küldi Boheczel, Dániel és Pap képviselőkkel a román zászlóalj engedelmességének biztosítására. OHB 1456.; KLÖM XIII. 263.
- Vörös Antal*
–1848. szept. 9. A bankjegynyomda felügyeletével bízzák meg. *Szócs*, 1972. 192. o.
–1849. jan. 3. Rendőri biztosként Kossuth poggyászait felkutatni küldik ki. ORPO 30/314.
- Vörös Antal*
–1848. okt. 13. Arad megyei kormánybiztos KLÖM XV. 866.
- Vukovics Sebő*
–1848. máj. 23. Torontál, Temes, Krassó, Bács, Arad megye, Szabadka, Újvidék, Zombor, Arad és Temesvár szabad királyi város királyi biztosává nevezik ki. *Szócs*, 1972. 85., 100–106. o.
–1848. júl. 24. Megbízását Arad, Krassó és Temes megye területére korlátozzák. *Szócs*, 1972. 106–108. o.
–1848. szept. 17. Temes megyébe és Temesvárra javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
–1849. jan. 30. A bácsi hadsereg kormánybiztosa, fennhatósága a Bánság és Arad megye mellett kiterjed Csongrád és Csanád megyére, Szeged és Arad városra is. OHB 1232.; KLÖM XIV. 271–272.
–1849. febr. 17. Békés megye is alá tartozik. OHB 2109.; KLÖM XIV. 480.
–1849. ápr. 18. Kossuth felajánlja neki az igazságügyi tárcát. KLÖM XV. 28.
- Wanski, Louis Ernest*
–1848. okt. 12. Az OHB megbízta a Schwarzenberg-dzsidások magyar hűségére térítésével. OHB 1010.
- Weér Farkas*
–1848. aug. 6. Kinevezik Marosszékbe a szék tisztviselői és közönsége közötti nézeteltérés rendezésére. *Szócs*, 1972. 173–174. o.
–1848. szept. 17. Belső-Szolnok megye

- honvédtoborzási biztosa. OHB 633.
- Záborszky Alajos*
–1848. máj. 23–24. A lakoccai uradalom felülvizsgálatára küldik ki. *Szócs*, 1972. 189. o.
–1848. máj. vége. Szigetvár és Kaposvár első bíróságai joggal való felruházására küldik ki. *Szócs*, 1972. 180. o.
- Záborszky Imre*
–1848. okt. 2. Az OHB Kund Vincével együtt Aradra küldi. OHB 3755.; *Urbán*, 1994. 92. o.
- Zeyk János*
–1848. szept. 23. Feladata a honvédtoborzás, illetve az unió elleni mozgalom, a kormány elleni bujtogatás, néplázítás leszerelése, Vayjal egyetértve. *Jakab Elek*, 381. o.
- Zeyk Károly*
–1848. szept. 17. Torda megyei honvédtoborzási biztos OHB 633.
- 1848. szept. 22. Kolozs megyei toborzási kormánybiztos Vay alatt. OHB 722.
- 1848. szept. 23. Feladata a honvédtoborzás, ill. az unió elleni mozgalom, a kormány elleni bujtogatás, néplázítás leszerelése, Vayjal egyetértve. *Jakab Elek*, 381. o.
- Zichy-Ferraris Manó gróf*
–1848. szept. 17. Moson megyébe javasolt honvédtoborzási biztos. OHB 633.
- Zsitvay József*
–1848. máj. 14. Hrabovszky János segéd-kormánybiztosként Jellačić ellen. Horvátország és a horvát katonai határőrvidéki ezredek területére nevezik ki. *Szócs*, 1972. 60–62. o.
–1848. aug. 10. Szerém megye kormánybiztosává nevezik ki. *Szócs*, 1972. 68–69. o.

A JEGYZETEKBE ÉS AZ ADATTÁRBAN ALKALMAZOTT RÖVIDÍTÉSEK

- | | |
|---------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <i>Barta</i> , 1952. | <i>Barta István</i> : Kossuth és Csány. <i>Századok</i> , 1952. |
| <i>Beér – Csizmadia</i> | <i>Beér János – Csizmadia Andor</i> (szerk.): Az 1848/49. évi népképviselői országgyűlés. Budapest, 1954. |
| <i>Bona</i> , 1983. | <i>Bona Gábor</i> (szerk.): Szerbek és magyarok a Duna mentén 1848–1849-ben. [I. k.] Budapest, 1983. |
| <i>Borus</i> , 1975. | <i>Borus József</i> : Dembinski fővezérsége és a kápolnai csata. Budapest, 1975. |
| <i>Egyed Ákos</i> , 1994. | <i>Egyed Ákos</i> : Kossuth és a székelyek 1848-ban. <i>Századok</i> , 1994. |
| <i>Görgey – Katona</i> | <i>Görgey István</i> : 1848 júniusától novemberéig. – Okmánytár. (S. a. r.: <i>Katona Tamás</i>) Budapest, 1980. |
| <i>Hermann</i> : Csány | <i>Hermann Róbert</i> : Csány László, mint a feldunai hadtest kormánybiztosa (1848. szeptember 29 – 1849. január 18.) In: <i>Molnár</i> , 1990. |
| <i>Hermann</i> : Hatvani | <i>Hermann Róbert</i> : Hatvani Imre szabadsapatvezér és az abrudbányai katasztrófa. <i>Aetas</i> , 1992. |
| <i>Hermann</i> , HK 1989. | <i>Hermann Róbert</i> : Kiadatlan Kossuth- és OHB-iratok 1848-ból. HK 1989/2. |
| <i>Hermann</i> : Perczel | <i>Hermann Róbert</i> : Perczel Mór első honmentő hadjárata. <i>Zalai Gyűjtemény</i> 36/II. Zalaegerszeg, 1995. |

<i>Hermann</i> : Szemere	<i>Hermann Róbert</i> : Szemere Bertalan mint a honvédelem szervezője 1849-ben. In: Szemere Bertalan és kora. (Szerk.: <i>Ruszoly József</i>) Miskolc, 1991. I. k.
HK	<i>Hadtörténelmi Közlemények</i>
<i>Jakab Elek</i>	<i>Jakab Elek</i> : Szabadságharcunk történetéhez. Visszaemlékezések 1848–1849-re. Budapest, 1880.
KLÖM XIII.	<i>Barta István</i> (szerk.): Kossuth Lajos Összes Munkái. XIII. k. Kossuth Lajos az Országos Honvédelmi Bizottmány élén. I. Budapest, 1953.
KLÖM XIV.	<i>Barta István</i> (szerk.): Kossuth Lajos Összes Munkái. XIV. k. Kossuth Lajos az Országos Honvédelmi Bizottmány élén. II. Budapest, 1953.
KLÖM XV.	<i>Barta István</i> (szerk.): Kossuth Lajos Összes Munkái. XV. k. Kossuth Lajos kormányzóelnöki iratai. (S. a. r.: <i>Barta István</i>) Budapest, 1955.
<i>Lengyel</i> : Ludvig	<i>Lengyel Tamás</i> : Ludvig János feljegyzései a magyar szabadságharcról. <i>Történetírás</i> , 1938.
<i>Molnár</i> , 1990.	<i>Molnár András</i> (szerk.): Kossuth kormánybiztosa, Csány László 1790–1849. <i>Zalai Gyűjtemény</i> 30. k. Zalaegerszeg, 1990.
<i>Rapant</i> III/2–3	<i>Daniel Rapant</i> : Slovenské povstanie roku 1848–49. Dejiny a dokumenty. III/2–3. k. Bratislava, 1954–1958.
<i>Steier</i> : Beniczky	<i>Steier Lajos</i> : Beniczky Lajos bányavidéki kormánybiztos és honvédezzredes visszaemlékezései és jelentései az 1848/49-iki szabadságharcról és a tót mozgalomról. Budapest, 1924.
<i>Szemere</i>	<i>Szemere Bertalan</i> : Politikai jellemrajzok. – Okmánytár. Sajtó alá rendezte <i>Hermann Róbert</i> és <i>Pelyach István</i> . Budapest, 1990.
<i>Szőcs</i> , 1972.	<i>Szőcs Sebestyén</i> : A kormánybiztosi intézmény kialakulása 1848-ban. Budapest, 1972.
<i>Urbán</i> , 1982.	<i>Urbán Aladár</i> : „Honunkat dúló ellenséginknek minden lépteit nehezítsük...” Válogatás Batthyány Lajos miniszterelnök irataiból, 1848. szeptember 13 – szeptember 26. <i>Századok</i> , 1982/6.
<i>Urbán</i> : Batthyány	<i>Urbán Aladár</i> : Batthyány Lajos miniszterelnöksége. Budapest, 1986.
<i>Urbán</i> , 1994.	<i>Urbán Aladár</i> : Az Országos Honvédelmi Bizottmány kezdeti tevékenysége dokumentumok tükrében, 1848. szeptember 30 – október 7. HK 1994/4.
<i>Vukovics</i> , 1894.	<i>Vukovics Sebő</i> emlékiratai Magyarországon való bujdosása és száműzetésének idejéből. (S. a. r.: <i>Bessenyei Ferenc</i>) Budapest, 1894.
<i>Vukovics</i> , 1982.	<i>Vukovics Sebő</i> visszaemlékezései 1849-re. (S. a. r.: <i>Katona Tamás</i>) Budapest, 1982.

Levéltári rövidítések

cs.	csomó
d.	doboz
d. n.	dátum nélkül
d. sz.	dátum szerint
1848–49.	HL Az 1848–1849. évi forradalom és szabadságharc iratai.
Absz.	HL Abszolutizmuskori iratok.
Csány-ir.	MOL H 103. Csány László kormánybiztos iratai.
Csány-ir.	MTA Kt. Csány László levéltára. Másolatok. Az aradi Csány-levéltár, pontosabban az 1849. évi országos biztosság január – június közötti iratairól készült másolatok.
Görgey-lt.	MOL P 295. A Görgey-család levéltára.
H 114.	MOL H 114. Különböző kormánybiztosok iratai.
HL	Hadtörténelmi Levéltár (Budapest)
HM Ált.	MOL H 75. Hadügyminisztérium. Általános iratok.
HM PG	MOL H 82. Hadügyminisztérium. Polgári–gazdasági osztály.
Hodossy-ir.	MOL H 106. Hodossy Miklós kormánybiztos iratai.
IBA	MOL Csány-ir. Iktatott beadványok.
K. Misc.	MOL H 2. Kossuth Miscellanen.
KPA	MOL H 2. Kossuth Polizei Akten.
MOL	Magyar Országos Levéltár (Budapest)
MTA Kt.	Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára. Kézirattár.
MPUC	HL Absz. Militär-Politisches Untersuchungs Commission.
NIBA	MOL Csány-ir. Nem iktatott beadványok.
OHB	MOL H 2. Miniszterelnökség, Országos Honvédelmi Bizottmány, Kormányzóelnökség iratai 1848–1849.
ONöHt	MOL H 92. Országos Nemzetőrségi Haditanács. Általános iratok.
ORPO	MOL H 95. Országos Rendőri és Postaosztály iratai.
ÖNB HSS Ser. N. 358. II.	Österreichische Nationalbibliothek. Handschriften-Sammlung. Series nova II. Zur Geschichte der Jahre 1848 & 1849. II.
PM JO	MOL H 27. Pénzügyminisztérium. Jogügyi osztály iratai.
PM PO	MOL H 29. Pénzügyminisztérium. Pénztári osztály iratai.

Róbert Hermann

THE SYSTEM OF GOVERNMENT COMMISSIONERS IN 1848–1849

Summary

The system of government commissioners belonged to the peculiar institutions of the Hungarian Revolution and War of Liberation of 1848–1849. Before September 1848 the commissioners served the communication between the executive authority and the local administration. In forming the system of government commissioners the legislative and executive power took their share equally. This study treats the formation of this institution from the beginnings and pays special attention to the relationship between the political and military leadership. The author deals with the special commissions, analyzes the conflicts of the commissioners and the military and finally gives an outlook on the fate of certain commissioners during the years after 1849.

Róbert Hermann

LE SYSTEME DE COMMISSAIRE DE GOUVERNEMENT EN 1848–1849

Résumé

Le système de commissaires de gouvernement était l'une des oeuvres spéciales de la révolution et guerre d'indépendance hongroises de 1848–1849. L'institution des commissaires de gouvernement servait à entretenir les rapports entre le pouvoir exécutif et les organismes de l'administration locale jusqu' au mois de septembre de 1848. Après la démission du gouvernement de Batthyány, le pouvoir législatif et le pouvoir exécutif participaient également à la formation de ce système. Cet essai examine la formation et les changements de ce système, et, en premier lieu, les rapports entre la direction politique et la direction militaire. L'essai traite en détail les délégations spéciales de commissaires de gouvernement, les conflits entre des commissaires de gouvernements et des soldats, ainsi que le destin des commissaires de gouvernement après 1849.

Róbert Hermann

DAS REGIERUNGS-COMMISSÄR-SYSTEM IN 1848–1849

Resümee

Das Regierungs-Commissär-System gehörte zu den eigenartigen Einrichtungen der Revolution und des Freiheitskampfes von 1848–1849. Sie erfüllte bis zum Herbst des Jahre 1848 die Rolle der Aufrechterhaltung der Verbindungen zwischen der exekutiven Macht und den örtlichen Verwaltungsorganen. Nach der Absage der Batthyány-Regierung nahm sowohl die legislative als auch die exekutive Macht an dem Ausbau des Regierungs-Commissär-Systems teil. Die Studie verfolgt die Entstehung dieser Institution, und widmet den Verhältnissen der politischen und der militärischen Führung besondere Beachtung. Sie geht ganz besonders auf die speziellen Entsendungen der Commissäre, die Konflikte zwischen Soldaten und Commissären und die Schicksale der einzelnen Commissäre nach 1849 ein.

Роберт Херманн

СИСТЕМА УПОЛНОМОЧЕННЫХ ПРАВИТЕЛЬСТВА В 1848–1849 ГГ.

Резюме

К специфическим учреждениям периода революции и освободительной борьбы Венгрии 1848-1849 гг. относится система правительственных уполномоченных. Институт правительственных уполномоченных в сентябре 1848 года служил для поддержания связи между исполнительной властью и местными административными органами. В формировании этой системы участвовали после отставки правительства Баттьани как законодательные, так и исполнительные органы власти. В статье до конца прослеживается процесс формирования этого института власти, уделено особое внимание связям военного и политического руководства. Автор подробно анализирует направление специальных уполномоченных правительства на места, рассматривает конфликты между уполномоченными правительства и военным руководством, а также повествует о судьбе некоторых уполномоченных правительства после 1849 года.